הלכה · משנה תורה · מפרשים · לחם משנה · ספר שופטים

לחם משנה על משנה תורה, הלכות סנהדרין והעונשין המסורין להם

רבי אברהם די בוטון

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

לחם משנה על משנה תורה, הלכות סנהדרין והעונשין המסורין להם

רבי אברהם די בוטון

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/לחם-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-סנהדרין-והעונשין-המסורין-להם/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
הלכה א 6
הלכה ב 7
הלכה ג 7
הלכה ה 8
הלכה ז 9
הלכה י 9
פרק ב 10
הלכה א 10
הלכה ב 10
הלכה ג 10
הלכה ד 10
הלכה ה 10
הלכה ו 11
הלכה ז 11
הלכה ח 12
הלכה ט 13
הלכה י 13
הלכה יא 15
הלכה יב 15
הלכה יג 15
הלכה יד 15
פרק ג 16
הלכה א 16
הלכה ב 16
הלכה ג 16
הלכה ה 18
הלכה ו 18
הלכה ז 18
הלכה ח 18
הלכה ט 18
הלכה י 18
פרק ד 19
הלכה א 19
הלכה ב 19
הלכה ד 19
הלכה ה 19
הלכה ו 19
הלכה ז 20
הלכה ח 20
הלכה ט 20
הלכה יא 20
הלכה יב 21
הלכה יג 21
הלכה טו 22
פרק ה 22
הלכה א 22
הלכה ב 23
הלכה ג 23
הלכה ד 24
הלכה ה 24
הלכה ז 24
הלכה ח 24
הלכה ט 25
הלכה י 25
הלכה יא 26
הלכה יג 26
הלכה יד 26
הלכה יז 26
הלכה יח 26
פרק ו 26
הלכה א 26

הלכה ב 28
הלכה ג 28
הלכה ד 28
הלכה ה 28
הלכה ו 29
הלכה ז 29
הלכה ח 29
הלכה ט 29
פרק ז 30
הלכה א 30
הלכה ב 30
הלכה ג 32
הלכה ד 32
הלכה ה 32
הלכה ז 32
הלכה ח 33
הלכה ט 33
הלכה י 33
פרק ח 34
הלכה א 34
הלכה ב 34
הלכה ג 36
פרק ט 36
הלכה א 36
הלכה ב 36
פרק י 39
הלכה א 39
הלכה ד 39
הלכה ו 40
הלכה ח 40
הלכה ט 40
פרק יא 41
הלכה ג 41
הלכה ד 41
הלכה ה 41
הלכה ו 42
הלכה ז 42
הלכה ח 42
הלכה יא 43
פרק יב 43
הלכה א 43
הלכה ב 43
הלכה ג 44
הלכה ד 44
הלכה ה 45
פרק יג 45
הלכה א 45
הלכה ב 46
הלכה ג 46
הלכה ד 46
הלכה ה 46
הלכה ו 47
הלכה ז 47
הלכה ח 47
פרק יד 47
הלכה א 47
הלכה ז 48
הלכה ח 48
הלכה י 48
הלכה יא 49
פרק טו 49
הלכה א 49
הלכה ג 49
הלכה ד 50

הלכה ה 50
הלכה ו 50
הלכה ז 50
הלכה ח 50
הלכה ט 50
הלכה יא 50
הלכה יג 51
פרק טז 51
הלכה ב 51
הלכה ה 51
פרק יז 52
הלכה א 52
הלכה ב 53
הלכה ד 54
הלכה ה 54
הלכה ז 55
פרק יח 55
הלכה א 55
הלכה ב 55
הלכה ד 61
פרק יט 62
הלכה א 62
הלכה ב 63
הלכה ג 65
הלכה ד 65
פרק כ 68
הלכה ג 68
הלכה יא 69
פרק כא 69
הלכה ו 69
הלכה ז 70
הלכה י 70
פרק כב 71
הלכה ו 71
פרק כג 72
הלכה ד 72
הלכה ח 72

פרק א

הלכה א

מצות עשה למנות שופטים וכו'. בפ"ק דסנהדרין (דף ט"ז:) שופטים לכל שבט ושבט מנין ת"ל שופטים לשבטיך שוטרים לכל שבט ושבט מנין ת"ל שוטרים לשבטיך שופטים לכל עיר ועיר מניין ת"ל שופטים לשעריך שוטרים לכל עיר ועיר מנין ת"ל שוטרים לשעריך וכו'. ע"כ וכך היא שנויה בספרי ותו אמרינן בספ"ק דמכות (דף ז') בשעריך אתה מושיב בתי דינין וכו' (עיין בכ"מ) בברייתא פ' ד' מיתות (דף נ"ו:) כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר וכו' ורבינו כתב כאן הברייתות השנויות בספ"ק דמכות ובפ' ד' מיתות ולא הזכיר כאן כלל בכל שבט ושבט ויש תימה בדבריו דלקמן ברפ"ה כתב ואין עושין סנהדרי קטנה לכל שבט ושבט וכל עיר ועיר והוא כברייתא השנויה בספ"ק דסנהדרין ועוד קשה להנהו תרי ברייתות דאמרי מושיבין בכל פלך ופלך מאין יצא להם דבר זה בשלמא לברייתא השנויה בסוף פ"ק דסנהדרין ניחא דמפקא ליה מקרא דלשבטיך דהוא לכל שבט ושבט כמבואר שם ועוד קשה דלמה ליה ב"ד בכל פלך ופלך כיון דמושיבין בכל עיר ועיר הרי לכל פלך בתי דינין רבים דפלך קיבוץ עיירות הוא ובשלמא לברייתא השנויה בסוף פ"ק דסנהדרין ניחא דאע"פ כשיש בתי דינין בכל עיר ועיר נמצא בתי דינין רבים לכל שבט ושבט הרי כבר תירצו שם התוס' בפ"ק דסנהדרין קושיא זאת וכן הרמב"ן ז"ל בפירוש התורה דהוצרכו היכא דיש שני שבטים בעיר אחת דמושיבין שני בתי דינין אבל הכא גבי פלך ופלך ליכא לתרוצי הכי. ומיהו אם נאמר כמו שתירץ הרמב"ן בפירוש התורה בתירוץ הב' לקושיא דשבט ושבט דיש בית דין אחר על השבט והוא ממונה על הכל כמבואר שם אתי שפיר הנזכר לתרץ ג"כ הך קושיא דפלך ופלך אבל מ"מ יש תימה על רבינו שא"כ איך לא הזכיר לקמן כשהזכיר מנוי הבתי דינים שיש בכל פלך ופלך בית דין אחר שהוא ממונה על כל הבתי דינים וכן בכל שבט אלא שסתם דבריו. ושמא יש לומר דסבירא ליה לרבינו דכיון דארץ ישראל נחלקה לי"ב שבטים כל מלכות שבט אחד נקרא פלך ולפי זה שבט ושבט עם פלך ופלך חדא מילתא היא והשתא כל הברייתות שוות אלא האי תנא נקט לישנא דניחא ליה והאי תנא נקט לישנא דניחא ליה וזהו שכתב כאן רבינו פלך ופלך ובפרק ה' כתב שבט ושבט דכולה חדא מילתא היא והשתא ניחא הכל. ומה שאמר רבינו מדינה ומדינה אע"פ שבברייתות אמרו בכל עיר ועיר כינה לעיר בשם מדינה ולא חש לזה מפני שסמך על מ"ש לקמן בכל עיר ועיר:

שוטרים אלו בעלי מקל ורצועה וכו'. מדרש פסיקתא ושוטרים אלו שוטרי ישראל בעלי אגרופים המכריחים את העם לשמוע דברי תורה ע"כ ובפרק משוח מלחמה (דף מ"ב.) ומה שוטר שיש ממונה על גביו ופירש"י השופט ממונה על השוטר שהשוטר עשוי לנגוש ולכוף את מי שיצוה השופט לנגוש ולכוף ע"כ והן הן דברי רבינו:

הלכה ב

אין אנו חייבים וכו'. ברייתא סוף פ"ק דמכות שהבאתי בסמוך ומה שאמר רבינו אבל בחוצה לארץ אינם חייבים להעמיד בכל פלך ופלך וכו' בודאי הוא טעות הגירסא הזאת אשר יש לנו בדבריו דשם בגמ' אמרו להפך אבל בח"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך וכו'. ואין סברא שיש לו לרבינו בגמרא גירסא הפוכה וגורס אבל בח"ל אי אתה מושיב בכל פלך ופלך אבל אתה מושיב בכל עיר ועיר דודאי הסברא היא כגירסתנו דבח"ל תפשת מועט תפשת ובכל פלך ופלך אין אבל בכל עיר ועיר לא על כן נראה דיש לגרוס בדברי רבינו אבל בחוצה לארץ אינם חייבים להעמיד ב"ד אלא בכל פלך ופלך וחסר מלת אלא אבל לא נראה כן מדברי הרמב"ן ז"ל בפירוש התורה דנראה מדבריו דס"ל דרבינו פליג על הברייתא השנויה במסכת מכות וצ"ע:

הלכה ג

כמה בתי דינין קבועין יהיו וכו' קובעים בתחלה וכו'. משנה בריש סנהדרין:

הגדול שבכולן מושיבין אותו וכו'. תוספתא רפ"ח דמסכת סנהדרין אמר ר' אליעזר בר' צדוק כשהיה ר"ג יושב בב"ד ביבנה האב יושב מימינו וזקנים משמאלו ע"כ ומה שאביו יושב מימינו הוא מפני שהוא אב בית דין והן הן דברי רבינו ובס"ה לא פסק כן מפני שראה בדברי ת"ק וזקנים מימינו ומשמאלו ע"כ:

והן יושבין כמו חצי גורן וכו'. משנה פ' אחד דיני ממונות (דף ל"ו:) סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהיו רואין זה את זה וכו' והך סנהדרין בין סנהדרי גדולה בין קטנה כדפירש"י והן הן דברי רבינו שכתב כאן בסנהדרין של ע"א למטה בסנהדרין של כ"ג ואע"פ שבמשנה אמרו כדי שיהיו רואין זה את זה נתן רבינו הטעם כדי שיהא הנשיא עם אב ב"ד וכו' מפני שמצא בסנהדרין בירושלמי פ' אחד דיני ממונות דאמרו שם סנהדרין היתה כחצי גרן וכו' כדי שיהיו רואין אותו ושומעין קולו ע"כ הדבר מוכיח כן שנעשה בשבילם כדברי רבינו מפני שהם גדולים להם נאוה תהלה ובענין הדין אין כאן הפרש ודא ודא חדא מילתא היא:

ועוד מעמידין שני בתי דינין וכו'. משנה פרק אלו הן הנחנקין (דף פ"ו:) זקן ממרא וכו' ובברייתא שם בגמ' תניא אמר ר' יוסי וכו':

הלכה ה

כל עיר שאין בה וכו'. ספ"ק דסנהדרין אמר רב יהודה אמר רב כל עיר שאין בה שנים לדבר ואחד לשמוע אין מושיבין בה סנהדרין והקשו ממאי דתני בברייתא שלישית חכמה רביעית אין למעלה ממנה ותירצו דסבר כי האי תנא דתניא שניה חכמה שלישית אין למעלה הימנה ע"כ. ורבינו מפרש לדבר ללמד להורות ולשמוע לשאול ולהשיב ומ"ש שאין בה אחד לדבר ואחד לשמוע וכו' נראה דגורס בגמרא בדברי ר' יהודה כל עיר שאין בה שנים אחד לדבר ואחד לשמוע דכפי גירסתנו ליכא שום אמורא ושום ברייתא דסבירא ליה כדברי רבינו. ויש הכרח לגירסת רבינו ממה שהקשו מברייתא דשלישית חכמה ואי איתא כגירסתנו הא אפילו ר"י בעי תלת חכמים גדולים שנים לדבר ואחד לשמוע ומאי פריך ליה ממאי דקאמר שלישית חכמה אבל לגירסת רבינו א"ש. ומ"מ יש לתמוה הרבה בדברי רבינו דנראה דפסק כר"י ממה שכתב כאן כל עיר שאין בה אחד לדבר וכו' ובסמוך כתב שלישית בינונית רביעית חכמה נראה דפסק כברייתא דשלישית חכמה רביעית אין למעלה הימנה והך ברייתא פליגא ארב יהודה כמבואר בגמרא ועוד אפילו נאמר שפסק כאותה ברייתא היה לו לומר שלישית חכמה רביעית אין למעלה הימנה ואיך כתב שלישית בינונית רביעית חכמה. ונראה דרבינו תפס לו כדברי התוספתא שהיא סברא שלישית בענין זה דאמרה ריש פרשת שמיני בסנהדרין כל סנהדרין שיש בה שנים יודעים לדבר וכולם ראוים לשמוע ראויים לעשות סנהדרין שלשה בינונית ארבעה חכמה ע"כ ומפני כן כתב שלשה בינונית ארבעה חכמה וא"ת אם דעתו לפסוק כדברי התוספתא היה לו לומר שנים ראויים לדבר וכולם ראויים לשמוע הרי זו ראויה לסנהדרין כדברי התוספתא ואיך כתב אחד יודע לשמוע ואחד יודע לדבר שהיא ראויה. וי"ל דרצה לפסוק בזה כדברי רב יהודה דאמר בגמ' דידן דבאחד לשמוע ואחד לדבר סגי מפני דאפשר לומר דתוספתא לא פליגא עליה דרב יהודה בהא דמצינן למימר דהא דנקט התוספתא שנים לדבר וכולן ראויים לשמוע הרי זו ראויה לאי למימרא דבציר מהכי לא מקרי ראויה דודאי אפי' באחד יודע לשמוע ואחד יודע לדבר מקרי ראויה ומאי דנקט הכי הוא לאשמועינן דאפילו ששנים יודעים לדבר וכולן ראוים לשמוע ראויה לסנהדרין מיהא הויא ולא איקרי בינונית ולא חכמה וא"כ כיון דנוכל לפרש דברי התוספתא שיסכימו עם דברי ר"י מפרשינן ולא שבקינן דברי רב יהודה שנמצא בפירוש בגמ' דידן ומ"מ לא פסק בהא כרב יהודה לגמרי דלדברי רב יהודה באחד לשמוע ואחד לדבר איקרי חכמה ולפי התוספתא לא מיקרי אלא ראויה וכן פסק רבינו והטעם שפסק כדברי התוספתא הוא מפני דמתניא בסתם ועוד דר' יוחנן דאמר אין מושיבין בסנהדרין

אלא בעלי חכמה וכו' מסייע לה דאי לא ס"ל אלא כחד מהני ברייתות תיקשי ליה דה"ק אין מושיבין אלא בעלי חכמה הא אפילו לדברי הברייתא דבעינן ארבעה הא אמרה אין למעלה הימנה וא"כ היכי קאמר דבעינן כלהו בעלי חכמה. ואע"ג דמצי למימר דלאו אכולהו קאי כמו שתירצו התוספתא במנחות פרק ר' ישמעאל מ"מ פשט דברי ר"י לא משמע הכי אבל אי ס"ל כדברי התוספתא אתי שפיר דהא לא אמר אלא דרביעית חכמה ומאי דקאמר ר' יוחנן הוא לעשות סנהדרין שאין למעלה הימנה דלהכי בעינן שיהיו כולן חכמים כדברי ר' יוחנן ואין מושיבין דקאמר ר' יוחנן לאו לעיכובא הוא אלא להיות מעלה ביותר דומיא דבעלי שיבה בעלי קומה שאינם לעיכובא כמבואר בפ' שלאחר זה נ"ל שהכריחו לרבינו לפסוק כן ומיהו היה נראה דאפשר לתרץ בלאו הכי דהא דקאמר ר' יוחנן אין מושיבין וכו' הוא שיהיו מיהא בעלי חכמה אבל הא דקאמר אחד לדבר ואחד לשמוע הוא שיהיו חכמים גדולים ביותר וזהו שכתב רבינו שני חכמים גדולים ובתרי סגי אבל מ"מ בעינן שיהיו כלם חכמים אע"פ שלא יהיו כל כך גדולים כמו השנים. אלא שאין משמע כן מדברי רבינו שכשהזכיר בסמוך ברפ"ב מימרא דר' יוחנן כתב מופלגין בחכמת התורה ובעלי דעה וכו' משמע שכלם צריכים להיות חכמים ביותר ובהשגות יש בזה דברים ובדבריהם יש נסחאות מתחלפות בין דפוס קונשטאנטינא לדפוס ווניציאה ובין כך ובין כך צ"ע להבין דבריהם שאינם לא כדברי התוספתא ולא כדברי גמרא דידן ומ"מ נראה דעתם לפרש יודע לדבר ויודע לשמוע כדברי רבינו אבל רש"י פירש יודע לדבר בשבעים לשון יודע לשמוע בשבעים לשון וכן פירשו התוספתא במנחות פ' ר' ישמעאל (דף פ"ה) ושם הקשו מהך דהכא להא דאמר ר' יוחנן אין מושיבין בסנהדרין וכו' ותירצו דלאו אכולהו קאי א"נ התם לדיני ממונות והכא לדיני נפשות ולא סגי בעשרים ושלשה וכו' וצ"ע להבין דבריהם שתירצו דהך דהכא בדיני ממונות דשלישית חכמה רביעית אין למעלה הימנה קאמר ובדיני ממונות לא בעינן אלא שלשה ועוד מהו זה שכתבו ולא סגי וכו' מה ענין הוא למ"ש למעלה וצ"ע:

הלכה ז

כל סנהדרי קטנה וכו'. משנה פרק אחד דיני ממונות ושלש שורות וכו' ופשוט הוא דבסנהדרי קטנה איירי דבגדולה אין מוסיפין:

הלכה י

ולמה אין סנהדרין וכו'. ספ"ק דסנהדרין ורבינו לא גריס שם בברייתא טבח ולהשלים מנין העשרה גריס מים מצויים כמ"ש בספ"ד מהל' דעות וס"ל לרבינו דרופא ואומן אע"ג דצ"ל שהם שני דברים להשלים מנין העשרה מ"מ כדי שלא יהא נוסף על ק"כ צ"ל

דתרוייהו כחד גברא הוו ומפני כן כאן שלא מנה הדברים אלא האנשים דקדק וכתב רופא אומן בלא וי"ו דתרוייהו כחד גברא הוו אבל בסוף פרק ד' מהלכות דעות שכתב שם מנין הדברים כתב ואומן מפני דשני דברים הוו להשלים מנין העשרה ורש"י ז"ל גריס טבח וסבירא ליה דרופא ואומן וטבח כחד גברא הוו:

פרק ב

הלכה א

אין מעמידין בסנהדרין וכו'. מ"ש לעיל דבאחד יודע לשמוע ואחד יודע לדבר סגי כבר תירצתי דהך דהכא לא לעיכובא דודאי לא בעינן אלא שנים אחד לדבר ואחד לשמוע והשאר שיהיו קצת חכמים אבל שיהיו כולם מופלגין בחכמת התורה כמ"ש כאן רבינו זה אינו אלא לעשות סנהדרין שאין למעלה הימנה אבל מ"מ אותם השנים או ג' בבינונית או ד' בחכמה צריך שידעו כל שאר הדברים הנזכר פה. ודין זה הוא מימרא דר' יוחנן סוף פ"ק דסנהדרין ובפרק רבי ישמעאל (דף ס"ה) ומה שלא הזכיר כאן רבינו בעלי שיבה ובעלי קומה וכו' אבאר בסמוך:

ואין מעמידין וכו'. משנה פרק אחד דיני ממונות ובגמ' נתבאר טעם כדברי רבינו:

הלכה ב

ומצוה להיות בסנהדרין וכו'. ספרי פרשת שופטים אל הכהנים הלוים מצוה בב"ד שיהיו בו כהנים ולוים יכול מצוה ואם אין בו פסול ת"ל ואל השופט אפילו שאין בו כהנים ולוים כשר ע"כ ומשמע ליה לרבינו דבסנהדרין גדולה איירי דבהא איירי קרא דקאמר וקמת ועלית שהוא לבית המקדש ששם היא סנהדרי גדולה:

הלכה ג

אין מעמידין זקן וכו'. ברייתא בפרק אחד דיני ממונות (דף ל"ו:) וכתב רבינו זקן מופלג בשנים מפני שלא יקשה על מימרא דר' יוחנן שהזכיר בסמוך שצריך להשתדל אחר בעלי שיבה:

הלכה ד

ואין מושיבין מלך ישראל וכו'. ריש פ' כהן גדול:

הלכה ה

מלכי בית דוד וכו'. שם בגמ' אמר רב יוסף לא שנו אלא מלכי בית דוד דן ודנים אותם ע"כ ורבינו תירץ הקושיא שהקשו בתוספות דהכא קאמר דן ולעיל אמר אין מושיבין בסנהדרין דשאני הכא דהוא לבדו אבל התוס' דרך אחרת להם:

לפי שאין נכנעים וכו'. שם בגמ' מעשה דינאי המלך:

הלכה ו

כשם שב"ד מנוקים בצדק וכו'. שם אר"י כשם שבית דין מנוקים בצדק כך מנוקים מכל מום פירוש בין מום ממש בין מום משפחה מאי קרא כולך יפה וכו' והקשו ודילמא קרא איירי במום ממש ומום משפחה מהיכא מפקת לה ותירצו דנפקינן ליה מקרא דוהתיצבו שם עמך ע"כ וזהו דווקא בסנהדרין וכן מבואר בהדיא בריש פ' מצות חליצה:

וצריך להשתדל וכו'. משמע דהנהו לא הוו לעיכובא אלא לכתחלה צריך לבדוק אחר אלו. וקשה דבסוף פ"ק דסנהדרין אמר ר' יוחנן אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה ובעלי חכמה ובעלי מראה ובעלי זקנה ובעלי כשפים ויודעים בשבעים לשון ע"כ. וכיון דר' יוחנן כייל להני דכתב כאן רבינו בעלי חכמה ובעלי כשפים מנין לו לרבינו לחלק ולומר דדווקא הנהו תרי דבעלי חכמה בעלי כשפים הוו לעיכובא כמ"ש לעיל אין מעמידין בסנהדרין וכו' אבל כל הני לא הוו לעיכובא אלא לכתחילה דווקא צריך לבדוק אחר אלה. ואפשר לומר דהכריחו לומר כן מדאיצטריך קרא דומום אין בך למעוטי מומי הגוף כמו שמבואר בדברי רב יוסף שהזכרתי משמע דבהיותם נקיים ממום אע"ג דלא יהיו יפים סגי וכל אלה התנאים של בעלי מראה ובעלי שיבה ובעלי קומה תנאים של יופי הם ומסתייה דמיעט לן קרא בעלי מומים אלא שנאמר שאם אינם יפים לא סגי בלאו הכי זו אין סברא אלא ודאי שלא אמרן ר' יוחנן אלא על צד היותר טוב ולא לעיכובא וזה דקדק רבינו כשסמך הדין הנזכר פה עם שלפניו כשם שב"ד מנוקין וכו'. אבל אין תירוץ זה מספיק למ"ש ויודעים בשבעים לשון דאינו לעכובא אלא לכתחלה דמאין לו כן. ונראה לומר דהסברא ודאי הכריחו לרבינו לומר כן דודאי בעלי חכמה ובעלי כשפים שהוא הדבר התלוי בחכמה זה נאמר לעכובא אבל כל הני דאינם תלויים בחכמה לא נאמרו אלא לכתחלה וצ"ע:

ושידעו ברוב הלשונות וכו'. אע"ג שבגמ' אמרו ושידעו בשבעים לשון כתב רבינו רוב ויש לדקדק כן מלשון בשבעים מדלא אמר שבעים משמע דיודעים במקצת שבעים סגי:

הלכה ז

ב"ד של שלשה וכו'. בספרי פרשת דברים אנשים חכמים וידועים זה אחת משבע מדות שאמר לו יתרו למשה הלך ולא מצא אלא שלשה אנשים חכמים וידועים ע"כ. ובדברים רבה אמר ר' ברכיה בשם ר' חנינא צריכין הדיינין שיהיו בהן שבע מדות ואלו הן חכמים ונבונים וידועים וארבע כמו שכתוב להלן ואתה תחזה וכו' הרי שבע למה לא נכתבו שבע כאחת שאם לא נמצאו משבע מביא מארבע ואם לא נמצאו מארבע מביא משלש

לא נמצאו משלש מביא מאחת ע"כ. ויש לתמוה על דברי רבינו דאיך מנה לחכמים ונבונים במדה אחת הרי בספרי שהבאתי מנה אותה לשנים שכתב ולא מנה אלא ג' וכו'. וכן בדברים הרבה שהזכרתי ועוד מנין יצא לו מדת הענוה שמנה והלא לא הוזכר לא במדות האמורות בפרשת יתרו ולא בפרשת דברים. ונראה שרבינו פסק כאותה דגרסינן בירושלמי והביאו הסמ"ג בעשין צ"ז וז"ל ב"ד של שלשה אע"פ שאין בהן חומר כב"ד של כ"ג צריכין שיהיו בעלי חכמה שנאמר אנשים חכמים וידועים ולא יהיו שונאים את הבריות שנאמר וידועים לשבטיכם שאהובים לכל ושיהיו אבירי לב להציל עשוק מיד גוזלו שנאמר אנשי חיל ושיהיה עניו וסבלן שנאמר ויצום אל בני ישראל ושיהיה ירא שמים שנאמר יראי אלהים ושלא יהיו להוטים לקבץ ממון ונבהלים להון כמו דתניא בתורת כהנים ושונאי בצע ששונאים ממונם בדין שאפילו קוצץ כרמו ושורף גדישו דנו כהוגן ושיהיו אנשי אמת מתרחקים מן השקר ורודפים אחר הצדק שנאמר אנשי אמת ע"כ. ועל כרחין צריך לומר כדברי הירושלמי דחכמים ונבונים חדא מילתא היא דאם לא כן שמונה הוו ואמאי לא מנה אותם. ועוד מבורר כאן שמדת ענוה היא אחת מהמדות מדקאמר קרא למשה שהוא ענו ויצום וכו' ומה משה ענו אף כל דיין ענו ולפי זה עלו דברי רבינו כדברי הירושלמי אלא שבמקצת הדברים האריך מסברא דנפשיה כדי להטעים. הדברים. והטעם שפסק רבינו כדברי הירושלמי ודלא כספרי ודברים רבה מפני דבגמ' דידן פ' אלו הן הנחנקין (דף פ"ח:) אמרו ושולחין בכל המקומות כל מי שהוא חכם שפל ברך ודעת הבריות נוחה הימנו ע"כ. וכן בתוספתא דסנהדרין פרק שביעי אמרו ובודקין כל מי שהוא חכם וענו ושפל וירא חטא ופרקו נאה ורוח הבריות נוחה עליו ע"כ. וכיון דבגמרא דידן ובתוספתא מנו מדת הענוה כדברי הירושלמי פסק כן רבינו זה נראה לי לדעתו ז"ל. והרב מוהר"ר אליהו מזרחי ז"ל בפירושו על רש"י בפרשת דברים הקשה הקושיות שהקשיתי על רבינו והניח הדבר בצ"ע. ומה שאמר רבינו צריך שיהיה וכו'. פשוט הוא שכל זה אינו לעכובא וכמבואר בדברים רבה שהבאתי לא נמצא מג' מביא מאחד אבל מדינא סגי בב' הדיוטות לדיני ממונות וג' חכמים סמוכים לגזלות וחבלות כמבואר לקמן:

הלכה ח

חכם וירא חטא וכו'. אע"פ שבפרק אלו הן הנחנקין לא אמרו אלא חכם ושפל ברך ודעת הבריות נוחה הימנו כתב רבינו כן כדברי הירושלמי בסוף פ"ק דסנהדרין וכדברי התוספתא ואע"ג דבעינן עוד שתי מדות אחרות שנאת ממון ואהבת האמת אפשר דהכל

בכלל ירא חטא וגמרא דידן שלא הזכיר אלא ג' אפשר שלא חש להזכיר אלא הג' שהם עיקר אבל מכל מקום כלהו שבעה בעינן:

הלכה ט

ב"ד של שלשה וכו'. שם בפרק אחד דיני ממונות הכל לאתויי גר ומפרש רבינו גר שאמו מישראל כדמשמע פ' החולץ (דף מ"ה:) ובפרק עשרה יוחסין (דף ע"ו:) וכן פירש בהלכות:

אפילו שלשתן ממזרים וכו'. ה"ה שלשתם גרים והאי דנקט גר אחד לאשמועינן דאפילו הכי פסול כשאין אמו מישראל:

סומא באחד מעיניו וכו'. דין הסומא מבואר בפרק אחד דיני ממונות (דף ל"ד:) ובפרק בא סימן (דף נ'.) בעובדא דההוא סמיא ופסק רבינו כרבנן וכסתמא דדיני ממונות גומרין ביום וכו'. וסובר דאפילו לרבנן בשתי עיניו פסול וכמבואר בהלכות אבל בתוספות בפרק בא סימן בד"ה ור' מאיר היא כתבו דלרבנן אפילו בשתי עיניו כשר וכן כתב רבינו ירוחם בשם קצת מפרשים ובעל הגה"ה כתב דדעת רבינו לפסוק כר' מאיר ויש לתמוה עליו דאי כר' מאיר באחד מעיניו נמי פסול וכמבואר שם בפרק בא סימן דקאמר דמתני' דיש שכשר להעיד ואינו כשר לדון הוא לאתויי סומא באחד מעיניו ור' מאיר ואין לומר דסבירא ליה לבעל ההגה"ה כדברי התוספות דלרבנן אפילו בשתי עיניו כיון דלא מקשינן ריבים לנגעים ומפני כן כתב דרבינו פסק בשתי עיניו דפסול כר' מאיר וכמתני' דפ' בא סימן ובאחת מעיניו פסק כרבנן משום סתמא דדיני ממונות גומרין וכו'. ומהך סתמא משמע דבאחת מעיניו כשר כמבואר הטעם בהלכות דהא ודאי כודבא היא חדא דהא חזינן ליה לרבינו לקמן בפרק שלישי דאית ליה היקשא דריבים לנגעים לסומא בשתי עיניו וכמו שנבאר בהלכות. ותו דלא אשכחנא דרבנן פליגי עליה דר' מאיר אלא בהאי מתניתא דדיני ממונות גומרין וכו' וכיון דמהך מתני' לא משמע אלא סומא באחד מעיניו אם כן נימא דבשתי עיניו מודו ליה רבנן לר' מאיר וכמאי דסבירא ליה השתא לרבינו ומ"מ קשיא דברי בעל ההגה"ה וצ"ע:

מה שאין כן בסנהדרין וכו'. מבואר שם במשנה ואין הכל כשרים לדון דיני נפשות וכו':

הלכה י

אע"פ שאין ב"ד פחות משלשה וכו'. דברי רבינו מתמיהין אצלי דבריש פ"ק דסנהדרין (דף ג') אמרי רב אחא בריה דרב איקא אמר מדאורייתא חד נמי כשר שנאמר בצדק תשפוט עמיתך וכו' ובתר הכי אמרי מאי איכא בין רבא לרב אחא בריה דרב איקא איכא בינייהו דאמר שמואל שנים שדנו דיניהן דין וכו' לרבא לית ליה דשמואל לרב אחא אית

ליה דשמואל ע"כ. משמע דמאן דאית ליה דמדאורייתא בחד סגי אית ליה שנים שדנו דיניהן דין דהא בהא תליא ואיך פסק רבינו דמדאורייתא בחד סגי כרב אחא ושנים שדנו אין דיניהן דין לכאורה נראה דברים הפכים ויש לומר דרבינו סובר דמאן דאית ליה דמדאורייתא בחד סגי ס"ל דלית ליה שנים שדנו אין דיניהם דין אלא שאין הכרע בדבריו דאפשר לומר דאית ליה דאע"ג דמדאורייתא בחד סגי מ"מ כי היכי דבחד גזרינן אטו יושבי קרנות ומפני כן אין דינו דין כן נמי דבתרי גזרינן ואין דיניהם דין דדוקא בתלת אמרינן דאי אפשר דלית בהו חד דגמיר אבל בתרי אפשר ואפשר נמי לומר דסבירא ליה כשמואל דדיניהן דין כדאמר בגמרא אבל רבא דקאמר דמדאורייתא תלתא בעינן ע"כ לית ליה כשמואל דכיון דמדאורייתא תלתא בעינן פשיטא דשנים שדנו אין דיניהן דין וזהו שאמרו בגמרא דרבא לית ליה דשמואל. ומ"ש דרב אחא אית ליה דשמואל אע"ג דבדבריו אין הכרע כדפרשתי הוא מפני שכיון שלא תירץ כמו שתירץ רבא משמע דלא רצה לומר כן מפני דלרבא לא מתוקמא מתני' כשמואל דאיהו ע"כ לית ליה דשמואל ולכך רצה לתרץ תירוץ אחר דאתי אליבא דשמואל דאית ליה כוותיה והוכרח רבינו לפרש כן משום דלא תיקשי הילכתא אהלכתא דמשמע דהלכתא כמ"ד דמדאורייתא בחד סגי דסוגיא דגמ' בריש פרק ראוהו ב"ד אזלא כותיה וכמו שכתבו שם התוספות ומשמע נמי דהלכתא כר' אבהו דאמר אין דיניהן דין בכתובות (דף כ"ב) ובפ' זה בורר (דף ל') אמרו ודילמא כשמואל ס"ל משמע דלית הלכתא כותיה ועוד דבירושלמי ר"י ור"ל תרוייהו אית להו כוותיה דרבי אבהו ואם היינו מפרשים דהא בהא תליא הוה קשה לן טובא אבל השתא דאנו מפרשים דמאן דאית ליה דמדאורייתא בחד סגי מצי סבר שנים שדנו אין דיניהן דין מצינן למימר דתרוייהו איתנהו דהלכתא כרב אחא כדמשמע בפרק ראוהו ב"ד והלכתא נמי כרבי אבהו דאין זה תלוי בזה כדפרישית וכן פסק רבינו זה נ"ל לדעתו ז"ל. ומ"ש מותר לדון מן התורה אע"ג דבפרק ב' מהלכות שכירות פסק דעירוב פרשיות כתוב כאן ס"ל כדברי התוס' דאעפ"כ מקרא דבצדק תשפוט עמיתך הוא מיותר ודלא כרש"י שכתב דרב אחא אמר כן מפני שאין עירוב פרשיות כתוב כאן: והיכא דהני הדיוטות לא גמרי ולא סברי כתב הטור בשם אביו בסימן ג' דפסילי אלא אם כן אית בהו חד דגמיר והרמ"ה כתב דבעינן שלשתם דגמירי וקשה לדעת הרמ"ה שהרי בגמ' אמרו בג' אי אפשר דלית בהו חד דגמיר משמע דבחד דגמיר סגי ואי סבירא ליה דהיינו דוקא לרב אחא דלא בעינן שלשתם מן התורה אבל לרבא דבעינן שלשתם מן התורה בעינן שלשתם דגמירי ומסתייע דאמרינן משום טעמא דלא תנעול דלת דלא בעינן מומחין מ"מ קשה דמאין יצא לו כן לאפושי במחלוקת ועוד דא"כ כששאלו בגמרא מאי בינייהו אמאי

לא קאמר איכא בינייהו אי בעינן שלשתם גמירי אי לא. וי"ל דהרמ"ה ס"ל דמאי דקאמר בג' אי אפשר דלית בהו חד דגמיר לאו למימרא דאי אית בהו חד דגמיר סגי אלא ה"ק לא גזרו רבנן בסתם ג' דגמירי אטו ג' יושבי קרנות דכיון דאפילו שיהיו יושבי קרנות אי אפשר דלית בהו חד דגמיר אע"ג דמ"מ פסול לא חשו ליה רבנן כולי האי למיגזר אטו הא בסתם ג' דאינה ריעותא כ"כ אבל בודאי אי ידעינן דליכא אלא חד דגמיר דפסול ורבינו לא ביאר דעתו בדין זה ותימה הוא דכיון דהוא פסק כרב אחא הרי בגמ' אמר לדעת רב אחא דלפחות בעינן חד דגמיר וא"כ היה לו להזכירו:

הלכה יא

אחד שהיה מומחה וכו'. שם ברייתא וא"ת הרי כתב רבינו לקמן בפ"ד ופרק ו' דמי שאינו מומחה אע"פ שנטל רשות אין דיניו דין וכאן כתב מותר לדון וי"ל דהתם איירי בדלא קבלוהו עלייהו כדמפרש שם והכא איירי בדקבלוהו עלייהו וכ"ת אי קבלו אפילו לא נטל רשות מותר לדון דהא הוי כמקבל עליו קרוב או פסול דמבואר בפ"ז דכשר. י"ל דהא דנקט נטל רשות לאשמועינן דאעפ"כ אינו חשוב ב"ד וגם לא ידון יחידי:

הלכה יב

יש לאדם לעשות דין וכו'. בפ' המניח (דף כ"ז) פלוגתא דרב נחמן ור"י אי עביד איניש דינא לנפשיה אי לא ופסק רבינו כרב נחמן וכן פסקו בהלכות ומוכח שם בגמ' דאפילו ע"י הכאה עביד איניש דינא לנפשיה דקאמר התם מחייה במרא וכו' וכן כתבו הטור והרא"ש ז"ל ואפשר שכוון רבינו לזה במ"ש אם יש בידו כח דמשמע ע"י הכאה:

לפיכך אם קבל עליו בעל דינו וכו'. פשוט הוא שאם אחר שהכהו נתרעם ומצאו שעשה שלא כדין שחייב לשלם הכאה וכן מתבאר בדברי הטור והרא"ש ז"ל:

הלכה יג

אע"פ שבית דין של שלשה וכו'. בפ"ק דסנהדרין (דף ז':) רב הונא כי אתא דינא קמיה וכו':

וצריכין שיהיו היושבין וכו'. בפרק שבועת העדות (דף ל':) מניין לדיין שלא ישב תלמיד בור לפניו. וכו':

הלכה יד

ואסור לאדם וכו'. בפרק זה בורר (דף כ"ג.) כך היו נקיי הדעת וכו':

פרק ג

הלכה א

עד אימתי יושבין וכו'. פ"ק דשבת (דף י') עד אימתי יושבין בדין אמר רב ששת עד זמן סעודה ושם פירשו ששעה ששית היא זמן סעודת ת"ח. ומ"ש סוף שעה ששית לא ידעתי מאין לו זה ולא היה לו לומר אלא תחלת שעה ששית וכבר תמה על זה הרב מהר"י קארו נר"ו בסימן ה' והניח הדבר בצ"ע:

אבל ב"ד הגדול וכו'. פ' אלו הן הנחנקין (דף פ"א:) תניא אמר ר' יוסי וכו' ואם לאו אלו ואלו באין ללשכת הגזית ששם יושבים מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים ובשבתות ובימים טובים יושבים בחיל ע"כ ופירוש חיל הוא מקום אחר כדאמרינן בפ"ק דכלים הר הבית מקודש ממנו וכו' החיל מקודש ממנו וכו' עזרת נשים מקודש ממנו כו' כלומר דשלשה מקומות היו אחד חיל ואחד הר הבית ואחד עזרת נשים וכמפורש בערוך בערך חיל והשתא קשה בדברי רבינו איך כתב שהיו יושבין בבית המדרש של הר הבית. ונראה דכתב כן מפני מה שכתוב בתוס' דסנהדרין פ"ז בשבתות וימים טובים לא היו נכנסים אלא לבית המקדש של הר הבית ע"כ. והכי איתא בירושלמי סוף פ"ק דסנהדרין וא"ת אם דעת רבינו לסמוך על התוספתא וירושלמי היה לו לכתוב שאחד מבתי דינין של כ"ג היו יושבין בחיל ואחד בהר הבית שכן כתוב שם בתוספתא ובירושלמי ודלא כגמ' דידן שכתב שאחד בהר הבית ואחד בעזרה ואמאי פסק רבינו כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא וי"ל דראה לסמוך על גמ' דידן בהא דאחד מבתי דינין היה יושב בפתח העזרה מפני דאיתא הכי במתניתין פרק אלו הן הנחנקין (דף פ"ז) אבל בהא דיושבין בבית המדרש סמך אגמרא ותוספות דהוו תרי לגבי גמרא דידן:

הלכה ב

אין ב"ד של ע"א וכו'. פ' אחד דיני ממונות (דף ל"ז) ויליף לה מאל יחסר המזג:

הלכה ג

אין מתחילין את הדינים כו'. דברי רבינו מתמיהין דבפרק אחד דיני ממונות (דף ל"ד) משמע דמאן דאית ליה היקשא דריבים ונגעים סבירא ליה דאפי' גמר דין אין גומרין בלילה דאמרינן התם מתניתין דלא כר' מאיר וכו' כלומר דר"מ סבירא ליה היקשא וכיון דכן אפי' גמר דין אין גומרין בלילה ורבנן דאית להו דגומרין בלילה לית להו היקשא ולא נפקא להו אלא מקראי דושפטו וביום הנחילו וכן משמע בהדיא בפ' בא סימן (דף נ'.) דהובאה סוגיא זו וכמבואר שם בדברי רש"י ותוספות ז"ל ואם כן איך פסק רבינו כאן

דגומרין בלילה ואית ליה היקשא הא משמע דהם שני הפכים וי"ל דסובר רבינו דכ"ע אית להו היקשא אלא דלרבנן משום דלא נימא אין היקש למחצה ומקשינן ריבים לנגעים אפילו לגמר דין דפסול משום הכי איצטריך קרא דושפטו לומר דגומרין בלילה וא"ת א"כ לישתוק קרא מביום הנחילו י"ל דאיצטריך משום דה"א דמקרא דושפטו אימעיט לן דלא גמרינן מהיקשא אפי' תחלת דין דפסול אלא בין תחלת דין בין גמר דין כשר והיקשא אתא לומר מה ריבים שלא בקרובים וכו' ולהכי אתא קרא דביום הנחילו לומר דתחילת דין פסול ותחילת דין נמי גמרינן מהיקשא דהוא פסול וזהו שהביא רבינו היקשא לתחלת דין ואע"ג דבלאו היקשא גמרינן ליה דפסול מהנהו תרי קראי מ"מ הוציאו רבינו מן ההיקש משום דכיון דסוף סוף היקשא איצטריך למילי אחריני ילפינן הא נמי מהיקשא אע"ג דלא איצטריך להכי והשתא דרבנן אית להו היקשא אתי שפיר דמאי דפסק רבינו לעיל הסומא בשתי עיניו פסול דאי לית להו היקשא אמאי פסול כדכתבו התוס' בפ' בא סימן אבל השתא דאמרינן דאית להו היקשא וילפינן ליה מהיקשא ומיהו סומא באחת מעיניו לא ילפינן דפסול משום דהוי כגמר דין כדכתב הרי"ף ז"ל וכיון דדרש גמר דין מקרא דושפטו ה"ה סומא באחת מעיניו ומה שאמרו בגמרא דמתני' דלא כר"מ לאו משום דר"מ אית ליה היקשא דרבנן נמי אית להו היקשא כדכתיבנא אלא מלישנא דאמר אף ריבים ביום בסתם משמע בין תחלת דין בין גמר דין פסול וכן מדקאמר סומא בסתם משמע אפילו סומא באחת מעיניו וקצת ראיה לזה דרבנן נמי אית להו היקשא משום דחזינא דבספרי פרשת שופטים נאמר היקש זה בסתם ולא הוזכר בשם רבי מאיר משמע דאתו אליבא דכ"ע זה היה נ"ל בדעתו ז"ל אבל מ"מ קשה לי טובא דבפ' מצות חליצה (דף ק"ד.) על מתני' דחלצה בלילה חליצתה כשרה אמרינן לימא מתני' בהא קא מפלגי דמר סבר מקשינן ריבים לנגעים ומר סבר לא מקשינן ריבים לנגעים לא דכ"ע לא מקשינן ריבים לנגעים דאי מקשינן אפילו גמר דין בלילה נמי לא ע"כ פירוש לא מצית אמרת דכ"ע אית להו דחליצה כתחלת דין ובהא קא מפלגי דמר סבר מקשינן ומפני כן אפי' גמר דין פסול ומר סבר לא מקשינן ומפני כן אפי' תחילת דין כשר דאי אמרת כן מתניתין דגומרין בלילה לא מתוקמא כחד מינייהו דמאן דלא מקיש אפי' תחלת דין אית ליה דכשר ומאן דמקיש אפי' גמר דין פסול ואנן תנן גומרין בלילה ואין מתחילין אלא דכ"ע לא מקשינן ריבים לנגעים ומ"מ בתחלת דין כ"ע מודו מקרא דושפטו כדמפרש בסנהדרין והכא בהא קא מיפלגי וכו' והשתא קשה לדעת רבינו דהיכי קאמר דמאן דמקיש אפי' גמר דין נמי לא הא אפי' לפי מה שפירשתי בדבריו מאן דמקיש אית ליה דגמר דין כשר

מקרא דושפטו ועוד כיון דסוגיא דגמ' מסיק דכ"ע לית להו היקשא איך רבינו פסק דלא כסוגיין וסוגיא זו קשה לדעת רבינו וצ"ע:

הלכה ה

הנחלות כדינין וכו'. אע"ג דבגמרא (סנהדרין דף ל"ד:) נאמר דבר זה לר' מאיר דאייתר ליה קרא להכי מ"מ משמע ליה לרבינו דבין לרבנן בין לר' מאיר אתא קרא דחוקת משפט לומר דהוא דין ובעינן ג' וקרא דביום הנחילו אתא לומר דביום עושים דין ולא בלילה אלא דלרבנן ילפינן בעלמא דתחלת דין פסול מהפלת נחלות דכיון דהפלת נחלות ביום אין ובלילה לא כ"ש תחלת דין בעלמא דטפי אית לן למימר בהפלת נחלות דבלילה סגי מבשאר דין משום דהפלת נחלות סד"א דהוי כחלוקה כדכתבו התוס' בפרק יש נוחלין (דף קי"ג:) ומפני כן ילפינן מיניה תחלת דין בעלמא אבל ודאי פשטיה דקרא להפלת נחלות הוא דאתא וכן כל זה מבואר בדברי רשב"ם בפרק יש נוחלין:

הלכה ו

שנים שנכנסו כו'. זהו פירוש אין מפילין נחלות שאמר קודם וזהו פשוט ומוכרח מן הגמרא:

הלכה ז

כל בית דין של ישראל כו'. בפ"ק דסנהדרין (דף ז'.) ויראה הדיין כאלו חרב מונחת:

הלכה ח

כל סנהדרין או מלך או ראש גולה. כן כתב סמ"ג בלאוין קצ"ד בשם מכילתא. ומ"ש שאינו הגון פירש מהר"י קולון בשרש קי"ז דאינו כמו שאינו הגון שכתב בסוף פ"ד דאותו שאינו הגון הוא מפני שהוא רשע והך דהכא אינו כן כדמוכח מדבריו שכתב שכולו מחמדים אלא מפני שאינו בקי וא"כ אינו הגון ואינו חכם כולה חדא מילתא היא וזהו שבסמוך לא הזכיר ואינו חכם אלא כתב כל המעמיד דיין שאינו הגון וכו' משום דהכל אחד אלא דכאן כפל הענין לפרש הדבר יותר:

ועוד אמרו כו'. בפ"ק דסנהדרין ואע"ג דבגמ' לא מפיק ליה מקרא דלא תקים לך מצבה כבר תירץ זה מהר"י קולון בתשובותיו בסימן הנזכר:

הלכה ט

כל דיין וכו'. ירושלמי סוף בכורים:

הלכה י

כך היה דרך חכמים וכו'. שם בירושלמי מפרש חכמים שלא רצו להתמנות אלא אחר שהפצירו בהם ובגמ' דידן פ"ק דסנהדרין (דף י"ז:) ר' יהודה הוה מיטמר לסמוכי ע"כ:

פרק ד

הלכה א

אחד ב"ד הגדול וכו'. פ"ק דסנהדרין (דף י"ג:) תנא סמיכה וסמיכת זקנים בשלשה ומתבאר מן הגמ' שצריך שיהיה בהם אחד שיהיה סמוך מפי סמוך וזה יסמוך לאחרים כההיא עובדא דר' יהודה בן בבא. ומה שאמר רבינו צריך שיהיה אחד מהם סמוך כלומר שזה יסמוך לאחרים אבל ודאי דבין בית דין הגדול בין בית דין כ"ג בין בית דין שלשה לדיני קנסות בעינן דלהוו כולהו סמוכים כמבואר בפרקים הבאים:

הלכה ב

וכיצד היא הסמיכה וכו'. שם בגמרא שאלו בידא ממש סמכין ליה והשיבו סמכין ליה בשמא קרו ליה רבי ויהבי ליה רשות למידן דיני קנסות:

הלכה ד

אין קרוי אלהים וכו'. בריש פרק החובל (דף פ"ד) אמרינן אלהים בעינן וליכא כלומר דכיון דאינן סמוכים אינם אלהים:

הלכה ה

בראשונה היה וכו'. בירושלמי פ' קמא דסנהדרין אמר רבי אבא בראשונה היה כל אחד ואחד וכו'. אבל אין כתוב שם כמ"ש כאן רבינו אלא ענין דומה לו:

והוא שיהיו שנים עמו וכו'. כבר הוכחתי דהכי איתא בגמרא דאפילו ר' יהודה אפשר דיודה בהא דהא לא פליג עליה דר' שמעון אלא בסמיכת פר אבל בסמיכת חבר לא פליגי דבשלשה סגי דודאי עדיפא סמיכת פר מלמיסמך חבר דהא התם בעינן שיהיו מן הסנהדרין וכאן באחד סמוך סגי אבל בעל ההגה"ה כתב דהוא דלא כר' יהודה והוא תימה ואפשר שדקדק כן מלשון שאין סמיכה פחות משלשה דמשמע שום סמיכה אפי' סמיכת (הפר) [חבר] ומה שאמר והוא שיהיו שנים עמו אע"פ שכתבו למעלה הוא לאשמועינן דאע"פ שהוא ברשות הנשיא לא אמרינן דבחד סגי:

הלכה ו

אין סומכין זקנים וכו'. פ' דיני ממונות (דף י"ד.) אמר ריב"ל אין סמיכה בח"ל והקשו על מה דלא דייני דיני קנסות כלל בחוצה לארץ והתנן סנהדרין נוהגת וכו' ותירצו אלא דלא סמכינן בחוצה לארץ ע"כ:

היו שניהם בארץ וכו'. מתבאר ממה שכתבתי דהרי לא אמרו שם שאין סומכין אלא מפני שאחד בא"י ואחד בח"ל אבל אם היו כולהו בארץ אע"פ שאין שניהם במקום אחד הוי סמיכה:

הלכה ז

יש לסומכין לסמוך וכו'. ירושלמי בפרק חלק ר' ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא אמר תשעים אלף זקנים מינה דוד ביום אחד וכו' ורבינו היה גורס שלשים אלף:

הלכה ח

ויש להם למנות וכו'. פרק קמא דסנהדרין (דף ה'.) אמר ליה רבי חייא לרבי בן אחי יורד לבבל יורה יורה ידין ידין וכו' יתיר בכורות אל יתיר וא"ת איך כתב כאן רבינו או יתנו לו רשות להורות באיסור והיתר הא מוכח בגמ' דלהורות באיסור והיתר לא בעינן רשות מב"ד אלא רשות מרבו וכדאקשינן התם וכי מאחר דגמיר רשותא למה ליה למשקל ותירצו משום מעשה שהיה וי"ל דודאי רשות בעינן להורות באיסור והיתר כדי שאם טועה ליפטר כדמוכח בפרק אחד דיני ממונות (דף ל"ג.) וכמו שכתבו שם התוס' ומאי דפריך בגמ' למה לי רשותא כבר תירצו התוספות דהכי קאמר למה לי למשקל רשותא בתרתי בהוראות ודין:

והוא שיהיה ראוי לכל הדברים וכו'. ירושלמי פ"ק דחגיגה מהו למנות זקנים לדברים יחידים נשמעיניה מן הדא רב מניתיה רבי להתיר נדרים ולראות כתמים וכו'. עוד שם אע"ג דאתמר ממנין זקנים לדברים יחידים והוא שיהיה ראוי לכל הדברים כהדא ר' יהושע בן לוי וכו'. כלומר שיהיה חכם ומופלא בכל התורה כלה וגם שלא יהיה סומא באחת מעיניו שאז אינו ראוי לכל הדברים כמ"ש רבינו אחר כן:

הלכה ט

וכן יש לסומכין וכו'. פרק קמא דסנהדרין (דף ה':) פשיטא לפלגא הא קאמר דמהני על תנאי מאי תא שמע דאמר ליה ר' יוחנן וכו'. וכן בירושלמי פ"ק דחגיגה מהו למנות זקנים לימים נשמעיניה מן הדא כו':

הלכה יא

נראין לי הדברים וכו'. כאן כתב רבינו והדבר צריך הכרע ובפירוש המשנה הכריע הדבר וכבר רצה הרב הגדול מהרר"י בי רב ז"ל להסכים דבריו עם פירוש המשנה והרב מהר"ר לוי ן' חביב חולק עליו כמבואר בפסקיו בארוכה:

הלכה יב

ב"ד שנסמכו וכו'. מבואר בפרקא קמא דסנהדרין במה שהקשו על מימרא דריב"ל שהבאתי:

הלכה יג

ראשי גליות כו'. שם פ"ק דסנהדרין פשיטא מהכא להכא ומהתם להתם ומהכא להתם מהני דהכא שבט והתם מחוקק מהתם להכא מאי ופשיט דלא מהני ואע"ג דנאמר דבר זה בגמ' למאן דבעי למידן דינא וטעה אי ליפטר בהאי רשותא מ"מ הוא הדין לכוף את האדם לדון לפניו דהא בהא תליא וכדמוכח בדברי הריב"ש סי' רע"א. ואין כן דעת התוס' והרא"ש ז"ל שכתבו על ההיא דת"ר ואם היה מומחה לרבים דן ואפי' יחידי דמכאן משמע דיחיד מומחה יכול לכוף את האדם לדון לפניו בעל כרחו משמע דאפילו דלא נטל רשות יכול לכוף את האדם לדון לפניו ואמת הוא שחילקו בין היכא דאומר לא אדון בפני זה אלא בפני זה להיכא דאומר לא אדון כלל אבל רבינו מדלא חילק משמע דסבירא ליה דבכל ענין יחיד מומחה אינו יכול לכוף את האדם לדון בעל כרחו דהא ודאי במומחה איירי וזהו שכתב ראוי לדון דאי לא תימא הכי יקשה מדידיה אדידיה דלקמן בפ"ו כתב שמי שאינו מומחה אין דיניו דין אפילו לא טעה ואפי' נאמר שרבינו חלק במה שחילקו התוס' והרא"ש ז"ל ונסכים דבריו עם דבריהם מ"מ עכ"פ למדנו מדבריו דהיכא דרוצה לבא לדון אינו יכול לכוף את האדם לדון לפניו וזה פשוט בדברי רבינו וא"כ דברי הטור בחשן משפט סימן י"ג מתמיהין שהביא לשון רבינו שכתב בריש פ"ז אפילו היה האחד כו' ורצה להסכים דבריו עם סברתו ולומר דרבינו סובר דאפי' שרוצה לבא לדון יכול לכוף את האדם לדון לפניו שכתב ואפשר לומר דעת הרמב"ם דהיינו דוקא היכא דבירר משמע דהיכא דלא בירר אפילו שרוצה לבא לדון יכול לכוף את האדם לדון בעל כרחו וזה אי אפשר ממ"ש רבינו כאן כמו שהוכחתי והיה לו לטור לדקדק מכאן שהוא הפך דבריו בבירור וצ"ע. ומה שאמר רבינו אע"פ שיש לדון דיני קנסות וכו'. קצת תימה דא"כ דדיני קנסות דנין בחו"ל בעל כרחם אפילו שיסמכוהו בארץ כשהקשו בפ"ק דסנהדרין על ההיא דאמרינן אין סמיכה בח"ל אילימא דלא דייני וכו' אמאי לא משני דמאי דקאמר אין סמיכה ר"ל דאפילו (לא) יסמכוהו בארץ אין סמיכה מועלת לו בח"ל לכוף את האדם לדון לפניו. וי"ל דאין סמיכה בח"ל משמע אינה מועלת כלל בח"ל:

הלכה טו

מי שאינו ראוי לדון וכו'. פרקא קמא דסנהדרין (דף ז':) דבי נשיאה אוקמו דיינא דלא גמיר וכו'. ומה שדימה רבינו זה למקדיש בעל מום למזבח כבר כתב על זה מהרר"י קולון בשרש קי"ו:

פרק ה

הלכה א

אין מעמידין מלך וכו'. תוספתא דסנהדרין פרק ג' אין מעמידין לא מלך ולא כהן גדול אלא בב"ד של שבעים ואחד וכן כתב דין זה רבינו בפרק ראשון מהלכות מלכים ולא ידעתי אמאי לא הזכיר כאן רבינו דין הכהן שאין מעמידין אותו אלא בב"ד של שבעים ואחד וכמו שכתב פרק רביעי מהלכות כלי מקדש והעובדים בו כיון דנחית למנות כאן כל הדברים הנעשים בב"ד של שבעים ואחד:

ואין עושין סנהדרי קטנה וכו'. משנה שם ריש פ"ק דסנהדרין:

ואין דנין לא את השבט וכו'. ג"ז שם וכאוקימתא דרבינא דאמר דאע"ג דקטלינן ליה ביחיד כדינא דרבים דייינין ליה:

ולא את נביא השקר ולא את כה"ג בדיני נפשות וכו'. ג"ז שם. ומ"ש בדיני נפשות אבל בדיני ממונות בגמ' (דף ט"ז:) בעי ר' אלעזר שורו של כ"ג בכמה למיתת בעלים דידיה מדמינן ליה כו'. אמר אביי מדקא מבעיא ליה שורי מכלל דממונא פשיטא ליה ע"כ. וקצת קשה דאיך לא הזכיר רבינו הך דשור הנסקל של כהן גדול שהיא בגמ'. וי"ל דסבירא ליה דנקטינן למיתת בעלים דידיה מדמינן ליה ובעינן שבעים ואחד ומפני כן לא הזכירו דכיון דכתב שור הנסקל דלבעלים מדמינן הוא הדין נמי בהא:

וכן אין עושין זקן וכו' ולא מוציאין וכו'. ג"ז שם:

ולא משקין את הסוטה. משנה פ"ק דסוטה (דף ז'.) וילפינן לה בגמ' מגזרה שוה דתורה תורה:

ואין מוסיפין על העיר ועל העזרות וכו'. משנה פרקא קמא דסנהדרין אין מוסיפין פירש רבינו בפירוש המשנה מקומות יש בירושלים מקדושה קלה ואין מוסיפין לשנותם לקדושה חמורה:

ולמדידת החלל ע"פ ב"ד וכו'. אין לפרש דשבעים ואחד היו יוצאים דומיא דאין מוסיפין על העיר וכו' דכולם היו יוצאין דודאי לא היו יוצאים אלא חמשה כדברי ר' יהודה בגמ' דמפיק ליה הכי מקרא דזקניך ושופטיך וכ"כ רבינו בסמוך עריפת העגלה בחמשה וכ"כ בפרק ט' מהלכות רוצח ויוצאים חמשה זקנים מבית דין הגדול אלא ר"ל בחמשה שהיו

יוצאים היו יוצאים ברשות ב"ד הגדול ולא ידעתי מאין יצא לו לרבינו ז"ל דבר זה ועוד היכי מפיק רבינו כל הני מקרא דכל הדבר הגדול יביאו אליך הא בגמ' מפיק כל חד מהנזכרים בבבא זאת מקראי אחריני וקרא דכל הדבר הגדול יביאו אליך לא אתא אלא לכ"ג דהיינו דבריו של גדול ועוד דלמאי דמפקינן בגמ' מהכא כ"ג ר"ל דבריו של גדול דלמאן דאמר דבר קשה לא נפיק כהן גדול וכיון דרבינו פסק להא דכהן גדול ע"כ לא מצי למימר דבר קשה וא"כ היכי נפיק כל הני מהאי קרא דעל כרחין אי מפקת להו כל דבר קשה לא מפקת כהן גדול ולכאורה נראה דברים הפכים. ויש לומר דאע"ג דלמאן דאית ליה כהן גדול דריש דבריו של גדול מ"מ סבירא ליה דמשמעותיה דקרא דבר קשה הוא וקרא אתא לצוואה בעלמא אלא מדשני קרא ולא אמר בצוואה ועשייה או גדול גדול או קשה קשה מפני כן אית ליה דשני קרא ואמר גדול לומר דבריו של גדול ומפקינן כהן ומאי דמפיק רבינו כל הני מהאי קרא משום דסובר דלפי האמת כלהו דבר קשה איקרו ומאי דאצטריך לן למילף כל חד וחד מחד קרא הוא לאשמועינן דאיקרו דבר קשה דהשתא דרבינהו קרא שמע מינה דבכלל דבר קשה הוו ומפקינן להו מדבר הגדול:

הלכה ב

אבל נחש שהמית וכו'. במשנה ובגמ' מאי איכא בין תנא קמא לר' עקיבא איכא בינייהו נחש דלר' עקיבא אפילו אחד הורג אותו ופסק רבינו כרבי עקיבא דמתני' דב"ק מסייע ליה דאמר הנחש מועד לעולם כדפרישית:

הלכה ג

המוציא שם רע וכו'. שם במשנה והקשו בגמ' וכי יש בו דיני נפשות מאי הוי ותירץ עולא בחוששין ללעז קא מיפלגי והקשו וחכמים אומרים תבעו ממון בשלשה תבעו נפשות בעשרים ושלשה ותירץ רבא הכא במאי עסקינן שהביא הבעל עדים שזנתה והביא האב עדים והזימום לעדי הבעל בא לגבות ממון מבעל בשלשה ובמקום נפשות בעשרים ושלשה ע"כ. וזהו שכתב רבינו לא נאמר וכו' כלומר שהביא האב עדים כנזכר בגמ':

ומנין שאין דנין וכו'. שם במשנה ומנין לקטנה שהיא של עשרים ושלשה וכו'. ומ"ש רבינו ומוסיפין שלשה כדי שיהיו ב"ד שקול ויהיה בו אחרי רבים להטות כן נמצא בכל ספרי דפוס ואין לזה מובן שהרי במשנה אמרו שהטעם שמוסיפין שלשה ולא שנים הוא מפני שלא יהא ב"ד שקול כלומר שלא יהא ב"ד זוגות זוגות כדי שיהיה הטיה לטובה ומפני כך הוסיפו אחד וא"כ איך כתב רבינו בהפך ונראה שיש להגיה בדברי רבינו כדי שלא יהא ב"ד שקול ויהא בו אחרי רבים להטות וכו'. וכוונתו לתת טעם למה אין מוסיפין לא אחד ולא שנים ונתן טעם מפני מה אין מוסיפין אחד מפני שהכתוב אמר

אחרי רבים להטות. ומ"ש דלהטייה לרעה בעינן שנים דאם לא כן לשתוק קרא מיניה בדברי המשנה והטעם שאין מוסיפין שנים הוא מפני שא"כ יהיו ב"ד זוגות ואין ב"ד שקול ועם זה יסכימו דבריו עם דברי המשנה:

הלכה ד

מכות בשלשה. שם במשנה. ומ"ש

ואע"פ שאפשר שימות. לאפוקי ממה שאמרו בירושלמי ורבי אבהו בעי מכות בעשרים ושלשה פעמים שמת ממכותיו והרי יש בו דיני נפשות:

הלכה ה

עריפת העגלה וכו'. לאו דוקא עריפה דבעריפה לא היו יוצאים אלא ב"ד של אותה העיר כדאמרו במשנה פרק עגלה ערופה וכמ"ש רבינו פ"ט מהל' רוצח אלא מה שאמר עריפה ר"ל ענין העריפה שהוא המדידה שהיו יוצאים חמשה זקנים ופשוט הוא וכן כתבו התוספות ז"ל בפרק קמא דסנהדרין (דף י"ד) ורבינו שכתב לעיל המדידה לא כתב שם אלא שיצאו ברשות ב"ד וכאן כתב שהם חמשה היוצאין והכא והתם במדידה איירי. ומה שפסק כאן רבינו כדברי ר' יהודה דאמר עריפה בחמשה ולעיל בסמיכה פסק כרבי שמעון לדברי ההגה"ה הוא מפני שבירושלמי פ"ק דסנהדרין אמרו אמר רב נראין דבריו של ר' יהודה בעריפה ונראין דברי ר' שמעון בסמיכה:

הלכה ז

עיבור השנה. שם כדברי ר' שמעון דאמר בשבעה אע"ג דר' שמעון לא אמר אלא גומרין לא חש רבינו כאן לפרש דאין זה מקומו וכבר פירש הדבר בהלכות קדוש החדש פ"ד:

הלכה ח

דיני קנסות כגון גזלות וכו'. וא"ת היכי קאמר דחבלות הוא קנסא הא בהדיא אמרינן רפ"ק דסנהדרין כדפרכינן למה לי למתנא חצי נזק ולמה ליה למתנא חבלות תנא ממונא ותנא קנסא פירוש דחבלות ממונא ועוד דבגזלות מאי קנסא איכא וי"ל דלכל דבר דצריך מומחין קרי ליה דיני קנסות וכן תירצו התוס' ז"ל שם וזה לשונם דמתניתין דמצרכה דרישה וחקירה בדיני קנסות לאו דוקא דיני קנסות דחבלות וגזלות קרי להו נמי קנסות כדאשכחן לקמן גבי שאלמלא הוא בטלו דיני קנסות דמיירי בכל הנהו דבעינן שלשה מומחין ע"כ. עוד יש דברים אחרים במשנה ולא הזכירם רבינו כגון חליצה ומיאונין והקדשות וערכין והטעם דלא הזכיר אלא דברים דבעינן סמוכים כמ"ש וכל אלו סמוכים כמו שפירשתי אבל חליצה בשלשה הדיוטים סגי וכן מיאונין וכן הקדשות וערכין ולא בעינן אלא גברי דבקיאי בשומא ומפני זה לא הזכירן רבינו:

הלכה ט

לפיכך דנין וכו'. **אין דנין ב"ד של ח"ל וכו'**. ריש פ' החובל אסיקנא דמילתא דשכיח ואית בה חסרון כיס עבדינן שליחותייהו אבל דלא שכיח אע"ג דאית בה חסרון כיס א"נ מילתא דלית בה חסרון כיס אע"ג דשכיח לא עבדינן שליחותייהו:

חוץ מחצי נזק צרורות וכו'. ספ"ק דב"ק אמרי' דפלגא נזקא קנסא חוץ מחצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה:

הלכה י

כל הנשום כעבד וכו'. ריש פ' החובל גבי ההוא תורא דאלס ידיה דינוקא כו' אמרו והא מר הוא דאמר כל הנישום כעבד אין גובין אותו בבבל. ומה שאמר דשבת וריפוי גובין מפני שיש בהן חסרון כיס דבריו מתמיהין דהא אמרינן בגמ' דאדם באדם אע"ג דאית בהו חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו משום דלא שכיח ומהרי"ק בסימן א' תירץ דרבינו דקדק כן ממ"ש רבא כל הנשום כעבד משמע דוקא נזק דנישום כעבד אין אבל מידי אחרינא לא מ"מ הרי צער ובושת דאין גובים אע"ג דאינו נישום כעבד מפני דלית בהו ח"כ ולפ"ז מ"ש אדם באדם אע"ג דאית בהו חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו לא אמרו כן אלא לנזק בלבד ותמהני עליו דאם נאמר דכוונת רבא היא כמ"ש הדרא קושיא לרבא עצמו היכי קאמר דאדם באדם אפי' דאית ביה חסרון כיס כיון דלא שכיח לא עבדינן שליחותייהו הרי שבת וריפוי דאע"ג דלא שכיח כיון דאית ביה חסרון כיס עבדינן שליחותייהו ואע"ג דנזק נישום כעבד ושבת וריפוי אין נשום כעבד זה אינו מעלה ואינו מוריד תדע לך דהא לעיל שאלו מאי שנא נזקי שור בשור מנזקי אדם באדם אע"ג דזה נשום כעבד וזה אינו נשום כעבד משמע דאין זה חילוק ושמא י"ל לתרץ הקושיא לדעת רבינו דס"ל דכולהו ד' שבת וריפוי וצער ובושת שכיחי אבל נזק לא שכיח והטעם דבכל דבר שחייב נזק חייב הארבעה דברים אבל בכל דבר שחייב הארבעה דברים אינו חייב נזק דיש דברים שחייב הארבעה ואינו חייב נזק ויש דבר שחייב השלשה ואינו חייב נזק ויש דבר שחייב שנים וכן האחד ואינו חייב נזק כמבואר בריש פרק ב' מהלכות חובל ומזיק אבל אין לך דבר שחייב נזק שאינו חייב הארבעה כמבואר שם ומפני כן שכיחי טפי מנזק ובשבת וריפוי דשכיחי ואית בהו חסרון כיס עבדינן שליחותייהו אבל בבושת וצער דשכיחי ולית בהו חסרון כיס אי נמי בנזק דאית ביה חסרון כיס ולא שכיח לא עבדינן שליחותייהו ומה שאמרו בגמ' אדם באדם דלא שכיח אע"ג דאית בהו חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו לא אמרינן כן אלא לנזק בלבד:

הלכה יא

וכן בהמה שהזיקה וכו'. ג"ז שם נזקי שור בשור ושור באדם גובין אותו בבבל והקשו שם ונזקי שור בשור גובין אותו בבבל והאמר רב כו' (עיין בכ"מ). ונתבארו דברי רבינו ומ"מ קצת תימה אמאי לא אשמעינן רבינו דאפי' דאתו רבנן מהתם ויעמדוה להכא דאין גובין נזקו דהוא שכיח טפי מהיכא דהועד בארץ ויצא חו"ל כדמשמע בגמ':

הלכה יג

מי שגנב או גזל וכו'. מה שאמר ולא התוספת כגון תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה וזהו שכתב למעלה תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה וכו'. ובאמת דברי רבינו מתמיהין אצלי שכאן כתב שהקרן גובין אותו בחו"ל היכא שגזל ולעיל משמע דאפי' הקרן אין גובין שכתב שהגזלות ותשלומי כפל אין גובין וכו' ואותם גזלות ע"כ קרן הוא וצ"ע:

הלכה יד

ולא כל המשלם וכו'. כתב כן רבינו משום דלא נטעה ונאמר דהא דקנס בעינן מומחין תליא בהא דמודה בקנס פטור וכ"כ מהר"י קארו בסי' ג':

הלכה יז

מנהג הישיבות וכו'. כ"כ בהלכות בריש פ' החובל:

הלכה יח

יחיד שהוא מומחה וכו'. סברא דנפשיה ז"ל והרא"ש חולק עליו כמבואר בדברי הטור סי' ג':

פרק ו

הלכה א

כל דיין שדן כו'. פרק אחד דיני ממונות (דף ל"ג.) הקשו על מתני' דאמר דיני ממונות מחזירין מהא דתנן דן את הדין זיכה את החייב וכו' מה שעשה עשוי וישלם מביתו ותירץ רב יוסף לא קשיא כאן במומחה וכו' (עיין בכ"מ) ורב חסדא אמר כאן שנשא ונתן ביד כאן שלא נשא ונתן ביד ע"כ ולענין הלכה האריכו על זה בהלכות והעלו דהעיקר לפסוק כרב חסדא דהוא בתרא וכרב ששת דאמר טעה בדבר משנה חוזר וטעמא דרב חסדא הוא משום הפסד ממונו של בעל דין דהיכא דלית ליה פסידא אמרינן מה שעשה עשוי והיכא דאית ליה פסידא לא אמרינן מה שעשה עשוי אלא חוזר הדין ולדבריהם מה שאמרו במתניתין דבכורות ואם היה מומחה לרבים פטור הוה ליה כאילו אמרו חוזר

הדין דכיון דפטור ואית ליה פסידא לבעל דין חוזר ובאמת פשטא דמתניתין לא מוכח הכי אלא דקאי אמה שעשה עשוי דקודם לכן וזו היא קושית הגמ' לעיל והקתני ואם היה מומחה וכו' כלומר דהיכי קאמר מתניתין דמחזירין הא קאמר הכא דמה שעשה עשוי ופטור וכדפירש"י ז"ל אלא שההלכות הולכים לשיטתם שגורסים שם היפך גירסת רש"י ז"ל וקושיית הגמ' היא בדרך אחת ולדבריהם פסקן של דברים כדברי רבינו אלא שכתבו דיחיד מומחה ולא קבלוהו או אינו מומחה וקבלוהו אם לא נשא ונתן ביד יחזור הדין ואם אי אפשר לחזור פטור. ודעת רב האיי גאון הוזכר שם בהלכות שדעתו לפסוק כתלתא אמוראי ודלא כרב חסדא משום דאקשינן בבכורות לימא מתניתין כר' מאיר ותירצו בנשא ונתן ביד משמע דלדידן דקי"ל כר"מ אפי' לא נשא ונתן ביד משלם מביתו ומיהו ס"ל ז"ל דהיכא דיכול להחזיר הדין בין שנשא ונתן ביד בין שלא נשא ונתן ביד יחזור ויקח מבעל הדין שזכה ומה שאמר במתניתין מה שעשה עשוי וישלם מביתו היינו היכא דאינו יכול להחזיר הדין אבל היכא דיכול להחזיר הדין יחזור ואידחיא ליה הך אוקימתא דרב חסדא דחילק בין היכא דנשא ונתן ביד להיכא דלא נשא ונתן ביד דכיון דקי"ל כר"מ לא שני לן בהכי ולשון מה שעשה עשוי לדבריו הוא דחוק כמו שהקשה עליו הרא"ש ז"ל בפסקיו ועוד דא"כ אפי' טועה בדבר משנה ליחייב כמו שדחו דבריו בהלכות ואמרו דאפי' אינו יכול להחזיר אינו משלם מביתו דלאו האי דינא דגרמי אלא הוה ליה כגרמא בנזקין כיון דלא ברי היזקא וכמו שביאר טעמם הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות ולדעתם צ"ל דסוגיא דבכורות מיפרשא הכי לימא מתני' כר"מ דדאין דינא דגרמי ואע"ג דיש חילוק בין נזקין לכאן מ"מ אי לא אמרת הכי מתני' אמאן תרמייה דאי רבנן אפילו בנזקין לא דאין דינא דגרמי ותירצו דמיירי בשנשא ונתן ביד אבל לא נשא ונתן ביד כ"ע מודו דאפי' דינא דגרמי לא הוי דיש חילוק משם לכאן וכן פירש הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות לדעתם ופירוש זה הוא דחוק ומפני כן לא רצה לפסוק בזה רבינו כדעת ההלכות ולא רצה לפסוק כרב האיי לגמרי מפני הקושיות שהקשו עליו בהלכות ומה שהקשה עליו הרא"ש ז"ל ומפני כן הטיל רבינו בין אלו הדעות של ההלכות של הגאון ז"ל פשרה וסובר דטועה בדבר משנה אפילו שאין לו להחזיר הדין אינו משלם דאע"ג דגרם להזיק לא נתכוון להזיק כמו שכתב בראש הפרק דכיון דהטעות הוא בדבר משנה לא הוה ליה לדיין אפילו שאינו מומחה לאסוקי אדעתיה שיהיה טועה בדבר פשוט כזה לומר דמפני כן לא הוה ליה למידן ליה כיון שאינו מומחה ובודאי לא נתכוון להזיק אלא מזליה דההוא גברא הוא דגרם ומפני כן פטור אבל כשטועה בשיקול הדעת י"ל דדמי למתכוין להזיק דכיון דלא קבלוהו עלייהו אע"פ שהוא מומחה א"נ אע"ג דקבלוהו עלייהו כיון דאינו מומחה

לא הוה ליה למידן דה"ל לאסוקי אדעתיה דהיה יכול לטעות בשיקול הדעת ומפני כן היכא דאי אפשר להחזיר מיהא בשלא נשא ונתן ביד משלם דדמי קצת להיכא דאינו מומחה ולא קבלוהו דכיון דלא ידע לא הו"ל למידן ולפי זה סוגיא דבכורות אתי שפיר והכי מפרשה מתני' כר' מאיר דדאין דינא דגרמי דאי לאו הכי מתני' אמאן תירמייה ומה שאמר מה שעשה עשוי ר"ל היכא דאין לו לבעל הדין להחזיר אבל היכא דיש לבעל דין להחזיר לא מסתבר דמה שעשה עשוי ותירצו דהכא במאי עסקינן כשנשא ונתן ביד ומאי דקאמר מה שעשה עשוי הוא בין שיש לבעל דין להחזיר בין שאין לו לבעל דין להחזיר והשתא אנן דקי"ל כר"מ היכא דלא נשא ונתן ביד אם אין לו לבעל דין להחזיר משלם ובדרך זה ניחא הכל לישנא דמה שעשה עשוי לפי האמת כפשוטו אע"ג דלפי סברת המקשה היה ר"ל היכא דאין לבעל דין להחזיר ובזה יתורצו כל הקושיות ואין בו נפתל ועקש ויש בזה דעות אחרות והם דעת הרא"ש ז"ל והטור בחשן משפט סימן כ"ה ודעת הר"ז הלוי ז"ל בספר המאור:

הלכה ב

טעה בשקול הדעת וכו'. שם היכי דמי שקול הדעת כגון תרי תנאי או תרי אמוראי כו' ואיקרי ועבד כחד מינייהו וסוגיא דעלמא אזלא כאידך ע"כ. ורבינו פירש מאי דאמר וסוגיא דעלמא אזלא כאידך שכבר פשט בכל העולם כדברי האחד ורש"י ז"ל פירש רוב הדיינין נראים להם דברי השני ובהלכות פ' שבועות הדיינין פירשו דסתמא דגמ' פריך ממילתיה:

הלכה ג

היה הטועה מומחה וכו'. כל זה מתבאר ממ"ש:

הלכה ד

ואם טעה ונשא ונתן ביד חייב לשלם מביתו וחוזר ולוקח וכו'. כלומר היכא דנשא ונתן ביד הדיין משלם מביתו והוא חוזר ולוקח מבעל דין אבל היכא דלא נשא ונתן ביד חוזר בעל דין אחד לבע"ד אחר ולוקח ממנו ואם לא יהיה לו להחזיר אז יהיה הדיין מחוייב לשלם לבעל דין וזהו שכתב ואם אין לו להחזיר וכו'. וכן מתבאר בהלכות:

הלכה ה

דיין שטעה וכו'. זה פשוט דקנין בטעות הוא וכן כתב הרי"ף בתשובה הביאה נמוקי יוסף בריש סנהדרין וז"ל מי שחייבוהו ב"ד שבועה חמורה ועשו ביניהם פשרה ואח"כ ראו שלא היה עליו אלא חרם סתם יכול לחזור שיש לו לומר אילו היה יודע שאין עליו שבועה לא היה עושה הפשרה והוה ליה קנין בטעות ע"כ:

הלכה ו

שנים שנתעצמו בדין וכו'. סוף פ' זה בורר אמר ר' יוחנן שנים שנתעצמו בדין אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הועד כופין אותו ודן בעירו ואם הוצרך לשאול דבר כותבין ושולחין ואם אמר כתבו ותנו לי מאי זה טעם דנתוני כותבין ונותנין לו ע"כ. ורוב המפרשים פירשו דוקא היכא דדנוהו מתחלה ע"י כפיה כדקאמר שנים שנתעצמו וכו' אז כותבין ונותנין לו אם אמר הורוני מאי זה טעם דנתוני אבל אם לא דנוהו מתחלה ע"י כפיה אין כותבין ונותנין לו ואפשר לדקדק קצת כן מלשון רבינו שסמך ואם אמר כתבו לי וכו' לחלוקה של שנים שנתעצמו אע"ג דבגמרא הפסיקו ביניהם בחלוקה דואם הוצרך לשאול וכו' לומר דדוקא היכא שנתעצמו שהוא ע"י כפיה אין אבל אי לא לא. ומ"ש ואח"כ מוציאין ממנו כלומר שאין ממתין לו עד שנראה אם יכול להחזיר הדין וראיה מפ' חזקת הבתים כדברי ההגה"ה:

הלכה ז

בד"א בשאר הדינין וכו'. ג"ז שם אמר ר"א כופין אותו ודן בעירו ה"מ וכו':

וכן אם טען שזה הזיק וכו'. כן כתבו התוס' דלאו דוקא מלוה ולוה אלא אפילו גזלות וחבלות וכל דבר שיש בו תובע ונתבע:

הלכה ח

בד"א כשיהיו שם עדים וכו'. זו היא סברת רבינו ז"ל ראויה אליו והיא סברת הרא"ש ז"ל בפרק זה בורר:

הלכה ט

וכן הדין בזמן הזה וכו'. קצת מן המפרשים חילקו בין ב"ד הגדול למקום הועד ואמרו דלב"ד הגדול אפי' נתבע מצי טעין ואין כן דעת רבינו ז"ל שבהדיא כתב לעיל דלוה לא מצי למימר לב"ד הגדול קא אזילנא והא דאמרינן בפ' הגוזל בתרא דנתבע מצי טעין לב"ד הגדול קא אזילנא יתרץ רבינו כשני תירוצים ראשונים שתירץ הרא"ש ז"ל בס"פ זה בורר דהתם איירי שזה טוען וזה טוען א"נ דהתם איירי דטוען המלוה טענה ריקנית ואין לו עדים וראיה. ומ"ש כאן בעל ההגה"ה וכיוצא בזה פר"י וכו' אין כוונתו להסכים דברי ר"י עם דברי רבינו דזה אי אפשר כדפרישית ולא קאי אלא אמאי דקאמר רבינו מקומות שיש בהן מומחין וכו' דמשמע דס"ל דבית הועד פירושו ג"כ מקום קבוץ חכמים לזה כתב כיוצא בזה פר"י:

פרק ז

הלכה א

אחד מבעלי דינים וכו'. ריש פרק זה בורר דיני ממונות בשלשה זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד וכו' ובדברי רבינו יש נוסחאות מתחלפות שבנוסחא אחת כתוב והם בוררים להם בוי"ו ולפי זה פסק כר' מאיר דדעת בעלי דינים נמי בעינן ונוסחא אחרת כתוב בלא וי"ו וקאי אדיינים ופסק דדעת דיינים לחוד בעינן וכן עיקר והכי איתא בס"ה וכן כתב מהר"י קאר"ו וכו':

אפילו היה האחד שביררו וכו'. גם זה אוקימתא דרב פפא אפי' תימא מומחין כגון בי דינא דרב הונא וכו'. ומה שאמר גם הוא בורר את מי שירצה כוונתו שאפי' שיברור אחד מדיינים שאינם בקיאים בדינים לא מצי בעל דינו לעכב עליו וכמבואר בגמרא בערכאות שבסוריא אליבא דרבנן:

הלכה ב

מי שקבל עליו קרוב או פסול וכו'. שם במשנה מחלוקת ר' מאיר ורבנן ובגמרא אמרינן שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יעקב וכו' (עיין בכ"מ) רב אשי אמר הכי שלח ליה באתן לך מחלוקת או במחול לך מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה באתן לך מחלוקת והלכה כדברי חכמים ע"כ. ופסק רבינו כהני תרי לישני ודוקא לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו אפי' באתן לך אבל קודם גמר דין אפי' במחול לך יכול לחזור וכן פסקו בהלכות. ומה שאמר רבינו שאפילו קבלו כשני עדים כשרים או כג' ב"ד מומחין דאינו יכול לחזור בו לאחר גמר דין. שם אמר רב דימי וכגון דקבליה עלויה בחד ע"כ ופירש"י אע"ג דאיכא תרי אחריני בהדיה אמר ר"מ יכול לחזור בו ע"כ כלומר דלרבותא דר"מ נקטיה אבל לרבנן אפי' קבלו כתלתא אינו יכול לחזור בו והן הן דברי רבינו אבל התוס' פירשו דאמילתייהו דרבנן קאי וכן הוא דעת ההלכות ומיהו היכא דקנו מיניה אפי' קבלוהו כתלתא כ"ע מודו דאינו יכול לחזור בו זולת גאון אחד שדחה בהלכות דבריו:

נגמר הדין והוציא הממון בדין וכו'. יש לתמוה דמאין לו לרבינו דגמר דין שהוזכר פה בגמ' הוא שהוציא ממון הא לא מצינו בגמרא גמר דין אלא בתרי גווני חד כדאמרינן בפ' מרובה בגנב צא תן לו וטבח ומכר אינו משלם תשלומי כפל וחד כדאמרינן בפ"ק דסנהדרין ה"ד גמר דין איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב וא"כ איך רבינו לא פירש כאן כחד מהני ונמוק"י בר"פ מרובה כתב דודאי גמר דין גמור לא הוי אלא צא תן לו כגמר דין האמור בגנב והא דאמרינן דהוי גמר דין היכא דאמר איש פלוני אתה זכאי

בענין הפשרה שאני התם דאע"ג דלא הוי גמר דין גמור לענין כן עשאוהו כגמר דין שלא יוכל לעשותו כפשרה ולדבריו גמר דין הנזכר בכל מקום רוצה לומר צא תן לו ומפני כן כתב שמה שכתב כאן רבינו והוציא הממון אינו מדוייק אלא כוונתו למעט חייב אתה ליתן לו זהו דעתו ז"ל אבל אין נראה כן דעת הטור שכתב בסימן כ"ב דהך גמר דין דהכא הוא איש פלוני אתה זכאי וכו' ולדבריו צ"ל דכל גמר דין האמור בגמ' ר"ל איש פלוני אתה זכאי וכו' וכמו שאמרו בנתחייב בב"ד ויצא ואמר פרעתי שאפי' בחייב אתה ליתן לו נאמן כמבואר בדברי הטור סימן ע"ט ואע"ג דבגנב אמרו דלא הוי גמר דין אלא צא תן לו שאני התם דלהחמיר עליו שישלם ד' וה' אמרו כן וכיון דאיסורא עבד דינא הוא דקנסינן ליה זה נראה לדעת הטור ומ"מ ש הרב הנמוקי יוסף ז"ל בדברי רבינו הלשון אינו מדוייק הוא דוחק גדול ונראה לי שיצא לו לרבינו כן ממה שאמרו בירושלמי פרק זה בורר קבל עליו בפני שנים יכול לחזור בו שמואל אמר בשלא נטל מזה ונתן לזה אבל נטל מזה ונתן לזה אינו יכול לחזור בו ע"כ משמע מדברי שמואל דמה שאמרו הודה בפני שנים אינו יכול לחזור בו בשלא נטל מזה דהוא לפני גמר דין אבל כשנטל מזה דהוא אחר גמר דין אינו יכול לחזור בו שמעינן מהא דגמר דין דהכא הוא שהוציא הממון כדברי רבינו ואע"ג דר' יוחנן וריש לקיש פליגי שם עליה ואמרו דאפי' כשנטל מזה כו' יכול לחזור בו לא חש להו רבינו דהא בגמ' דייק שאמרו להפך דריש לקיש גופיה אמר דלאחר גמר דין כולי עלמא לא פליגי דאינו יכול לחזור בו ור' יוחנן גופיה אמר דלרבנן לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו וכיון דגמ' דידן פליג עליה דירושלמי בסברת ר"י וריש לקיש ראוי לפסוק כגמ' דילן אבל בהך פירוש דגמר דין דר"ל הוצאת הממון דלא פירש דברי גמ' דידן אפשר דיודה לדברי הירושלמי ואין ספק דגמ' דידן מוציא מידי ודאי הירושלמי ומפני כן פסק רבינו כן וא"ת כיון דהך הוציא דכתב רבינו הוא מדוייק איך כתב רבינו בסמוך בדור לי בחיי ראשך דאחר שנשבע אינו יכול לחזור בו אפילו לא נגמר הדין לומר איש פלוני אתה זכאי וכו' הרי כאן דאפי' אמר איש פלוני אתה חייב יכול לחזור בו וכ"ש התם כמו שהקשה מהרר"י קארו ז"ל זו אינה קושיא יש לחלק כמו שחילק נמוקי יוסף לדעת הרי"ף ז"ל בפרק זה בורר דשאני התם דהוא גמר הדין על עצמו שאמר לו השבע לי בחיי ראשך והפטר אבל הכא לא ועוד דהתם הרי עשה מעשה על פיו ונשבע וכיון דגרם לו לישבע אינו יכול לחזור בו אבל הכא לא גרם התובע לעשות לנתבע כלום אלא שב"ד אמרו כן ומפני כן צריך שיהיה גמר דין גמור שהוא הוצאת הממון ובזה נתיישב לשון רבינו שהוא מדוייק ובהכי אתי שפיר מה שהקשה הרא"ש ז"ל בפסקיו דבדין היה להיות מחול לך לפני גמר דין כאתן לך לאחר גמר דין דשקול הוא מחול לך לענין שאינו

יכול לחזור כגמר דין וא"כ בדין הוא דליהוו שוים בדינם וכפי מה שפירשתי בדעת רבינו דגמר דין הוא הוצאת ממון ניחא דודאי על גמר דין כזה לא נאמר ששקול כנגדו לענין שאינו יכול לחזור מילתא דמחול לך ודי שיהיה שקול כגמר דין של איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב אבל כי האי לא:

הלכה ג

וכן מי שנתחייב כו'. שם במשנה מחלוקת ר' מאיר ורבנן היה חייב לחבירו שבועה ואמר דור לי בחיי ראשך והלכה כחכמים דאמר יכול לחזור בו ובגמרא הנהו תרי לישני דר"נ בר' יעקב שהבאתי בסמוך דאכולה מתני' קאי בין לחלוקה דנאמן עלי אבא בין להך חלוקה ומפני כן פסק כאן ג"כ רבינו כדפסק לעיל ובאתן לך ולאחר גמר דין מחלוקת אבל קודם גמר דין בין במחול לך כגון שנתחייב הנתבע שבועה לתובע ואמר לו השבע לי והפטר בין התובע שנתחייב שבועה לנתבע כגון פוגם שטרו דלא יפרע אלא בשבועה יכול לחזור בו וגמר דין הוא היכא דנשבע כסברת ר"ת ז"ל דגריס בפרק יש נוחלין במימרא דר' אבא אמר לו עבדי גנבת שורי טבחת והלה אומר אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה רצונך השבע וטול ונשבע אינו יכול לחזור בו אבל רש"י גריס נשבע בלא וי"ו וסבירא ליה דבקבלה בב"ד תליא מילתא:

הלכה ד

וכן הדין למי שנתחייב שבועה. נלמד ממימרא דר' אבא שהבאתי בסמוך ופירוש דהתם היפוך שבועה דהנתבע אינו חייב אלא שבועת היסת דשבועת התורה ליכא בעבדים דהוקשו לקרקעות ומהפכה על חבירו וקאמר דהיכא דנשבע אינו יכול לחזור בו אבל רשב"ם ז"ל פירש שם דאינו חייב שבועה כלל:

הלכה ה

וה"ה במי שלא היה חייב שבועה. נלמד ממה שכתבתי. ומ"ש רבינו בכולהו הני **שאם קנו מידו אינו יכול לחזור בו**. בפרק זה בורר אמרו אין לאחר קנין כלום ע"כ:

הלכה ז

אבל אם סתם טענותיו וכו'. שם אמרו לו הבא עדים ואמר אין לי עדים וכו' (עיין בכ"מ) ובגמ' פסק הלכתא בהא כת"ק. והשתא קשה בדברי רבינו דבגמ' נראה מבואר דהלכה כת"ק והיכא דאמר אין לי עדים ואין לי ראיה אפי' מצא לאחר זמן אינו כלום ואין צ"ל היכא דאמר קרבו פלוני ופלוני והעידוני דבהא כ"ע מודו דאינו סותר ואיך כתב הוא כאן כיון שראה שנתחייב כו' ולא הזכיר מצא לאחר זמן דמשמע דפסק דלא כת"ק אלא כר' שמעון דאמר דסותר ומפני כן הזכיר הך חלוקה דכולי עלמא מודו בה ורעה עוד מזאת

דנראה דבריו סותרים זה לזה דבסמוך נראה דפסק כת"ק דאמר בד"א כשהיו העדים עמו במדינה וכו' משמע דכשהם במדינה אפי' מצא לאחר זמן אינו כלום וכדאמר ר' יוחנן שם אליבא דרבנן. ונראה דרבינו ודאי דפסק כת"ק אלא מ"ש כאן הך חלוקה דקרבו והעידוני לאשמועינן דאפילו אמר קרבו והעידוני אי אמר מעיקרא אין לי ראיה אינו סותר אבל אם לא אמר כן מעיקרא סותר וכן נראה לשון הטור בסימן כ"ב ולא חש רבינו ז"ל לפרש דבריו דסמך על מ"ש לקמיה בד"א וכו' דע"כ נראה משם דפסק כרבנן כדכתיבנא:

הלכה ח

בד"א כשהיתה הראיה אצלו כו'. שם מימרא דר' יוחנן לעולם מביא ראיה וסותר וכו' (עיין בכ"מ):

ומפני מה סותר וכו' לפיכך וכו'. סברא דנפשיה ז"ל ופשוט הוא:

הלכה ט

בד"א בגדול וכו'. שם מבואר בההוא עובדא דההוא ינוקא דתבעוהו לדינא קמיה דר"נ כו' ומשמע ליה דמה שאמר רבינו דבקטן סותר הוא אפילו שיפרש אין לי לא הנה ולא ביד אחרים דזיל בתר טעמא משום דלא ידע במילי דאבוה אמרו כן וזהו שהוצרך רבינו לומר בקטן או אמר לו אחד מורישך הפקיד וכו' אע"ג דכבר אשמעינן אפי' בגדול דהיכא דהיה דסקיא של אביו מופקדת ביד אחרים דמביא וסותר דהיינו הך דהכא לאשמועינן דאפי' שיפרש ויאמר אין לי לא הנה ולא ביד אחרים מביא וסותר כדכתיבנא ומה שאמר רבינו דאפי' שבא לדון אחר שהגדיל כיון שהיה קטן בשעת מעשה קטן איקרי כן כתב הטור בשמו של הרמ"ה בסי' כ"ב והרא"ש ז"ל חולק עליו בפסקיו:

הלכה י

מי שקנו מידו וכו'. כן כתוב בס"ה וכתב שכן הורו הגאונים ז"ל והכי איתא בירושלמי ומבואר שכל זה אינו אלא בב"ד חשוב והתפיס זכיותיו בב"ד דאם לא כן הוי אסמכתא כמ"ש רבינו בפי"א מהלכות מכירה אלא שרבינו לא חש לפרש מפני שכבר ביאר הענין בדיני אסמכתא ואין זה מקומו וכן העלה הרב מהרר"י קארו ז"ל בסי' כ"ז וכתב עוד שם דמאי דאמר דאבד זכותו ואין לו כלום ויפטר בלאו הכי מהני כיון דהאחר תפוס ופשוט הוא:

פרק ח

הלכה א

ב"ד שנחלקו וכו'. משנה בריש פ"ק דסנהדרין ומנין להביא עוד שלשה ממשמע שנאמר וכו' ואוקי קרא דאחרי רבים להטות לומר דבעינן שנים להטיה לחובה וזהו דוקא בדיני נפשות אבל בדיני ממונות אפי' לחובה ע"פ עד אחד דכיון דאשמעינן מקרא דלא תטה שור הנסקל כ"ש דיני ממונות כדפירש"י במשנה ריש פרק אחד דיני ממונות. וא"ת היכי מפקינן ליה מקרא דאחרי רבים להטות דלחובה בעינן שנים דילמא דאתא קרא למצות עשה אפי' לדיני ממונות כדפירש רבינו י"ל דכיון דרישא דקרא איירי בדיני נפשות דאמר לא תהיה אחרי רבים וכו' א"כ סברא לאוקומי סיפא ג"כ דיני נפשות ואתא לומר דלחובה בעינן הטיה לשנים ומהאי קרא ילפינן לדיני ממונות דמטים על פי רבים אבל שלא תהיה ההטיה בדיני נפשות ע"פ אחד ילפינן ליה מקרא דלא תטה כדכתיבנא:

שנאמר לנטות אחרי רבים להטות וכו'. אפשר דמה שהזכיר מלת לנטות הוא משום דאמרו בפרקא קמא דסנהדרין מה ת"ל לנטות אחרי רבים להטות התורה אמרה עשה לך ב"ד נוטה כלומר דמיתורא דלנטות נפקא לן דעבדינן ב"ד נוטה ולא שקול א"כ למדנו מכאן דהטיה לטובה על פי אחד דלהכי בעינן ב"ד נוטה כדי שיהיה הטיה לטובה כדפירש"י וקרא דלא תהיה אחרי רבים לרעות אתא לומר דהטיה של חובה לא יהיה כהטיה האמורה בטובה דהיינו לנטות אלא ע"פ שנים והוא שאמר אחרי רבים להטות וכיון דמלנטות למדנו דהטיה לטובה ע"פ אחד לזה הזכירו רבינו:

הלכה ב

שלשה שנחלקו וכו'. משנה פרק זה בורר ובמשנה לא אמרו אלא יוסיפו הדיינים ורבינו כתב שנים מפני שבתוספתא אמרו כן והטעם דיש ללמוד מדיני נפשות דכי היכי דהתם שנים ה"נ שנים. ומ"ש נמצאו חמשה נושאים ונותנים בדבר סובר רבינו דמה שאמרו בגמ' בשלהי פ"ק דסנהדרין קמ"ל דמאן דקאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי לא אמרו כן אלא לדיני נפשות אבל לדיני ממונות לא. והוכרח לומר כן משום דקשיא ליה דאטו גרע מי שאמר איני יודע מאחד מן התלמידים שנתבאר בפרק י"א דמלמד זכות וחובה בדיני ממונות וכמו שהקשו בתוספות פרק אחד דיני ממונות (דף ל"ג) אלא ודאי דלא אמרו כן אלא דוקא בדיני נפשות שאינו יכול לחזור וללמד חובה וכמו שביאר דבריו בפרק תשיעי שכתב שהרי אינו יכול לחזור וללמד חובה ומפני כן בדיני נפשות אינו מן המנין דהוה ליה כאחד מן התלמידים דאינו מן המנין שאינו יכול ללמד חובה אבל זכות ודאי

דאפילו מי שאמר איני יודע יכול ללמד דלא גרע מאחד מן התלמידים וכ"כ התוספות שם בפרק דיני ממונות:

אבל אם אמרו ארבעה זכאי וכו'. סברא דנפשיה ז"ל והוא מפני שלא מצינו במשנה שמוסיפין אלא היכא שהמזכים כנגד המחייבים אבל כשהמזכים או המחייבים הם שלשה שהוא ב"ד שלם ורבו על שכנגדם האומר זכאי או חייב אזלינן בתר רובא ומפני כן כשארבעה אמרו זכאי ואחד אומר איני יודע או שלשה זכאי ואחד חייב ואחד איני יודע אזלינן בתר רובא אבל כשמתחלה היו שנים מזכים או מחייבין ואחד אומר איני יודע והוסיפו עליהם שנים ואחד מהם אומר זכאי כדברי הראשונים או שאמר חייב וחלק עליהם והאחד אמר איני יודע דנמצאו שלשה מזכים ושנים אומרים איני יודע או שנים מזכים ואחד מחייב ושנים אומרים איני יודע אפשר לומר לדעת הרב ז"ל דמוסיפין דאע"ג דסבירא ליה דהאי דאמר איני יודע אי אמר טעמא שמעינן ליה מ"מ כל כמה דלא אמר כמאן דליתיה דמי וכיון שכן כשאחד מן השנים הנוספים אמר איני יודע הוה ליה כאילו לא הוסיפו אלא אחד ואנן בהוספה בעינן שיהיו שנים הנוספים לעולם וזהו שאמר בתוספתא אחד אומר זכאי ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינים דעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד ע"כ כלומר כשהוסיפו שני דיינים על הראשונים שכבר הוזכרו ואחד מאלו השנים הנוספים אומר זכאי ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינים שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד ובתוספתא שלנו הנוסחא היא משובשת בין בזאת בין בחלוקה הקודמת והנוסחא שהבאתי היא עיקר וכן הובאה בהשגות בדפוס קושטאנטינה זה נראה לדעת רבינו אבל הר"א ז"ל הבין בדבריו דטעמיה הוא דכיון דיש כאן ב"ד שלם בין המזכים והמחייבים סגי ומפני כן כתב דלפי דבריו שנים מזכים ואחד מחייב ואחד אומר איני יודע הולכים אחר הרוב והקשה עליו מהתוספתא וכ"כ שם א"א רואה אני וכו' עד אומרו וחזר ממנה ע"כ ובדפוס קושטאנטינה מסיים בה הכי וחזר ממנה אחד אומר זכאי ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינים שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד פירוש זה שאמר איני יודע מן הנוספים הוא וטעם יפה הוא ע"כ. וכוונתו בדבריו הראשונים עד אומרו בידוע וכו' להשיג עליו בדין האומר איני יודע שכתב רבינו שבדיני ממונות אי אמר טעמא שמעינן ליה והוא ז"ל סבור דמה שאמרו בגמרא הוא בין לדיני ממונות בין לדיני נפשות. ובמה שכתב בידוע וכו' כוונתו להשיג עליו דדין זה כפי מה שהבין בדבריו וכמו שביארתי ולכך אמר שטעה בדברי התוספתא ושהגיעה לידו בטעות. וכתב עוד ואם לא אמר אחד וכו' להגדיל התימה על רבינו דמאין הוציא דין זה דבדיני ממונות יוסיפו הדיינים עד שבעים ואחד הרי במשנה לא הוזכר אלא יוסיפו הדיינים משמע דלא

יוסיפו עד שבעים ואחד אלא כשיהיו שנים מזכים ושנים מחייבים יעמוד הממון על חזקתו כמו שאנו עושים לבסוף בהוסיפו עד שבעים ואחד אלא נראה שהתוספתא מסייע לרבינו ז"ל שאמרו שם לעולם מוסיפין עד שיגמר הדין ובודאי שעד שיגמר הדין ר"ל ע"פ הרוב ולא בספק לומר שכשיהיו שנים כנגד שנים שאין צריך שום הוספה וכ"ת א"כ אפי' יותר משבעים ואחד זה אי אפשר וזהו שכתב מ"מ עד שבעים ואחד ולא יותר וא"כ התוספתא הוא סיוע לרבינו וממנה הוציא דין זה ובזה הגדיל עליו הר"א ז"ל התימה דכיון דע"כ ודאי שראה התוספתא איך חיסר ממנה הדין שאמרו שם שכשאמרו שנים זכאי ואחד חייב יוסיפו הדיינים וזהו כפי מה שהבין הוא ז"ל בדבריו וכבר הראיתי פנים לדברי רבינו ודע שבפירוש המשנה כתב רבינו הפך זה ואמר שאפילו כשארבעה אמרו זכאי ואחד אמר איני יודע יוסיפו הדיינים:

הגיעו לשבעים ואחד ואמרו שלשים וכו'. בריש פרק היו בודקין במשנה אמרינן הכי בדיני נפשות ולמד משם רבינו לדיני ממונות:

הלכה ג

כל מי שאמר איני יודע כו'. שמא הוציא זה רבינו ממה שאמרו בסוף פ"ק ואי אמר טעמא לא שמעינן ליה ופירש"י ואי אמר טעמא מראה פנים לחובה ומראה פנים לזכות ומשום הכי מספקא ליה ע"כ ומדאמר לא שמעינן ליה משמע דאין צריך לתת טעם וזה דבר שוה בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות:

פרק ט

הלכה א

סנהדרי גדולה וכו'. סוף פ"ק דסנהדרין אמר רב כהנא סנהדרין שראו כולם לחובה פוטרים אותו וכו':

הלכה ב

י"ב אומרים חייב וכו'. משנה ר"פ היו בודקין שנים עשר מחייבים ואחד עשר מזכים ואפי' אחד עשר מחייבין וכו' עד כמה מוסיפים שנים שנים עד שבעים ואחד וכו'. ומה שכתב שזה שאמר איני יודע כמי שאינו. הוא ממימרא דר' אבא שהזכרתי וכמו שביארתי:

י"ב זכאי וי"ב חייב הרי זה זכאי. גם זה הוציא ממימרא דר' אבא שהזכרתי וכמו שפירש הרב מהר"ר מאיר מפדואה ז"ל דמדקאמר עושין בית דין שקול משמע דלא בעינן הכרעה לטובה במוסיפין דהרי בב"ד של כ"ג אמרו במשנה ריש פ"ק דסנהדרין דהטעם דמוסיפין

עוד אחד על עשרים ושנים דמשמע מקרא הוא מפני שאין ב"ד שקול ופירש"י דבעינן הטיה לטובה ע"פ אחד וכיון דבמוסיפין לא חשו על זה ועשו ב"ד שקול משמע דלא בעינן הטיה לטובה ע"פ אחד אלא אפילו שיהיו אלו כנגד אלו זכאי דאם לא כן איך עשו ב"ד שקול הרי אין כאן הכרעה לטובה כך כתב הרב הנזכר בהגהותיו אלא שכתב דלפי זה אפילו היכא שרבו המזכין על המחייבים כיון שיש באחד מן הנוספים מי שאומר איני יודע מוסיפים דאל"כ אין דיוק רבינו מוכרח דאפשר דיהיה הכרעה לטובה בהוספה של שנים היכא דאחד מהם אומר זכאי ואחד אומר איני יודע ואני אומר אפילו שנאמר דהיכא דשנים עשר אומרים זכאי וי"א אומרים חייב ואחד אומר איני יודע מוסיפין מ"מ דיוק רבינו מוכרח דודאי מי שאומר איני יודע הוא מילתא דלא שכיחא ומפני כן אמרו במשנה היכא שהיו כ"ב שצריך להוסיף אחד אפילו שאותו האחד אפשר שיאמר איני יודע אלא דזה ודאי לא שכיח אלא או יאמר כדברי המזכים או כדברי המחייבים וא"כ כיון שבמוסיפין עושין ב"ד שקול אי לאו דלא בעינן הכרעה לטובה כמ"ש רבינו לא היה להם לחכמים לתקן דבר על סמך שההכרעה לטובה תהיה היכא דאחד מהם יאמר איני יודע שהוא מילתא דלא שכיחא ואדרבה היה להם להוסיף שלשה או אחד אלא ודאי שבמוסיפין אין צריך הטיה לטובה דדוקא היכא די"א מזכים וי"א מחייבים ואחד אומר איני יודע אז ודאי מוסיפין שאין כאן ב"ד שלם דהרי הבית דין לא נשאר אלא כ"ב דאותו שאמר אינו יודע אינו מן המנין ואין גומרין דיני נפשות אלא בב"ד של כ"ג וכדפירש"י ז"ל במשנה פרק היו בודקין אבל במוסיפין דיש כאן ב"ד שלם לא:

אמרו י"ב זכאי וי"ב חייב ואחד וכו'. אע"ג דלעיל אמר היכא די"ב זכאי וי"ב חייב הרי זה זכאי אע"ג דהתם נמי יש אחד שאומר איני יודע שאני התם דאותו שאומר איני יודע אינו אלא מן הראשונים וכבר עבר ובטל אבל הכא מתחלה לא אמר שום אחד מהם איני יודע ומה שהוסיפו הוא מפני שאמרו שנים עשר זכאי ואחד עשר חייב ואותו שאמר איני יודע מן הנוספים הוא ומפני המוסיפים הוא דהיכא דאמר מן הנוספים איני יודע הוה ליה כאילו לא הוסיפו אלא אחד דמאן דאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי ואנן בעינן שיוסיפו שנים וכן אמרו בתוספתא שהבאתי לעיל פרק שמיני שהרי לא הוסיפו אלא אחד. וא"ת והרי לעיל בדיני ממונות אמר דהיכא דשנים מהם אומר זכאי ושנים מהם חייב ואחד אומר איני יודע מוסיפין והתם משמע אפי' שיהיה אותו של איני יודע מן הראשונים ומ"מ מוסיפין ואיך כתב כאן שאותו שאמר איני יודע אם הוא מן הראשונים זכאי. י"ל דשאני התם שאותו שאמר איני יודע הוא מן המנין ואי אמר טעמא שמעינן

ליה ומפני כן הוה ליה כאילו הוא כאחד מן הנוספים מה שאין כן בדיני נפשות שאותו שאמר איני יודע עבר ובטל ואי אמר טעמא לא שמעינן ליה:

וכן מוסיפין והולכין עד שירבו כו'. תימה דלעיל אמר היכא שיהיו מחצה על מחצה זכאי ואיך כתב כאן עד שירבו אחד מן המזכין ויהיה זכאי והרב מוהר"ר מאיר מפדואה ז"ל הקשה כן בהגהותיו ותירץ דאולי נשען על מ"ש למעלה והוא דוחק. ואני אומר דמאי דכתב כאן עד שירבו הוא היכא דאחד מן הנוספים לעולם אומר איני יודע דומיא דהוספה ראשונה באחד מהם אומר איני יודע כמו שאמר אמרו י"ב זכאי וי"ב חייב ואחד אומר איני יודע ועל כן כיון שאחד מן הנוספים אומר איני יודע צריך שאחד מן המזכים ירבה על המחייבין שאז אפילו חבירו אומר איני יודע אין מוסיפין וכן כשהמחייבים רבו שנים אפילו אחד מן הנוספים אמר איני יודע אין מוסיפין ואע"ג דאותו של איני יודע כמאן דליתיה דמי ואין כאן אלא הוספה של אחד ואנן הוספה של שנים בעינן מ"מ כיון שרבו המזכים על המחייבים אין מוסיפין:

היו אלו כנגד אלו ואחד אומר איני יודע וכו'. כוונת רבינו במה שאמר היו אלו כנגד אלו הוא שאם היו י"א כנגד י"א ואחד אומר איני יודע והוסיפו שנים ואחד מהם אמר כדברי המחייבים ואחד אמר איני יודע ועוד הוסיפו שנים ואחד אמר זכאי ואחד אמר חייב וחוזרין ומוסיפין ואומרים לעולם הנוספים כן אחד זכאי ואחד חייב אז מוסיפין עד שבעים ואחד אבל אי אפשר לומר דבהוספה ראשונה אחד אמר זכאי ואחד אמר חייב דא"כ נמצאו י"ב זכאי וי"ב חייב ואע"פ שאחד מן הראשונים אמר איני יודע כבר נתבאר דאין מוסיפין עוד וכן א"א לומר דבהוספה אחד אמר זכאי ואחד אמר איני יודע דהרי כבר פירשה דכיון דרבו המזכין על המחייבין אע"פ שאחד מן הנוספים אומר איני יודע לית לן בה. ובהשגות כתוב כאן א"א זה אי אפשר ע"כ והרב מוהר"ר מאיר מפדואה ז"ל פירש השגה זאת בשני דרכים. האחד הוא דהר"א ז"ל הבין בדברי רבינו שמה שאמר היו אלו כנגד אלו הוא שבכל הוספה עד שבעים ואחד יהיו אלו כנגד אלו לזה כתב זה אי אפשר שהרי בהוספה ראשונה נמצאו י"ב זכאי וי"ב חייב ונמצא זכאי ואין צריך להוסיף עוד עד שבעים ואחד. והדרך השני הוא שהבין בדברי רבינו שמה שאמר היו אלו כנגד אלו קאי למ"ש קודם אמרו י"ב זכאי וי"ב חייב וכו' וכוונתו לומר שהיכא שהוסיפו שנים אחרים והיו אלו כנגד אלו ואחד אומר איני יודע מוסיפין וכו' ולזה כתב שזה אי אפשר שהרי הנוספים אינם אלא שנים לדבריו הם שלשה. ולי הצעיר נראה עוד לומר דרך אחר דהר"א ז"ל הבין בדברי רבינו דלעולם הנוספים היו באופן אחד לעולם דומיא דחלוקה קמא שכתב וכן מוסיפין והולכין וכו' ששם הנוספים אחרונים אומר

אחד מהם איני יודע דומיא דראשונים כדפרישית לעיל ליישב דברי רבינו וא"כ הכא נמי דהנוספים הראשונים ע"כ אחד מהם אומר איני יודע כדפרישית א"כ כל הנוספים האחרים יהיו כן עד שיוסיפו עד שבעים ואחד ולזה כתב הר"א ז"ל שזה א"א דכיון דודאי כשאני אומר מוסיפים עד שבעים ואחד הוא מלבד אותם שאומרים איני יודע דודאי אותם אינם מן המנין וא"כ כשי"א אומרים זכאי וי"א אומרים חייב ואחד אומר איני יודע אין כאן אלא כ"ב חסרו עד שבעים ואחד מ"ט א"כ ההוספה תהיה עד מ"ח אבל אותו דלארבעים ותשעה על כרחין אין לו הוספה ודוק ותשכח וק"ל, וכל אלה הדרכים הם דחוקים בעיני דאיך הר"א העלים עצמו מהבין כוונת רבינו כדי להקשות עליו אדרבה היה לו להבין בדבריו הדבר היותר פשוט שהוא מה שפירשתי בדברי רבינו שאין בו קושיא ולולי שראיתי בספר מגדל עוז ובספרים אחרים שהשגה זאת הובאה כאן הייתי אומר דאין כאן מקומה אלא למעלה במה שכתב י"ב זכאי וי"ב חייב דאמר זכאי ושם הקשה עליו דכפי הדין א"א שיוסיפו הדיינים:

שלשים וששה אומרים זכאי וכו'. כבר פירשתי דהשבעים ואחד הם זולת אותו שאומר איני יודע דאותו אינו מן המנין וזה פשוט ולזה כתב שכשיוסיפו עד שבעים ואחד ושלשים וחמשה אמרו זכאי ושלשים וששה אמרו חייב וכו' ועיקר הדין במשנה פרק היו בודקין. ומה שאמר גדול שבדיינים אומר נזדקן הדין ברייתא שם ופסק רבינו כמאן דאמר קש דינא ובדיני נפשות אומרים כן אבל לא בדיני ממונות והטעם דפסק כן דלאיכא דאמרי דהתם ברייתא אתי שפיר למאן דאמר קש דינא דלמאן דאמר חכם דינא ראוי לפסוק כלישנא בתרא:

פרק י

הלכה א

אחד מן הדיינין בדיני נפשות וכו'. הכי איתא במכילתא. ומה שאמר ובכלל לאו זה שלא יחזור וכו' שם בפרק אחד דיני ממונות המלמד זכות אינו מלמד חובה ופירש"י שהוא סברא דוהצילו בעינן ורבינו סובר שהוא בכלל לאו זה ולא הזכיר כאן שהוא בכלל דלאו זה אלא הך דמלמד זכות וכו'. אבל במנין המצות כתב שמה שמתחילין מן הגדול וכן מחזיר לזכות ולא לחובה הכל הוא בכלל לאו זה ולא ידעתי מאין יצא לו:

הלכה ד

אמר אחד יש לי ללמד וכו'. בריש פרק נגמר הדין בעא מיניה רב אחא מרב ששת אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות ונשתתק מהו ופשיט ליה מהא דר' יוסי בר

חנינא שהזכרתי דמדקאמר זיכה משמע זיכה אין אבל לא זיכה לא וכן פסק רבינו ואע"ג דדחי זיכה פשיטא אמר תיבעי לך דחייה בעלמא הוא אבל האמת משמע דזיכה אין אבל לא זיכה לא:

הלכה ו

ומפי השמועה למדו כו'. משנה שם דיני נפשות מתחילין מן הצד ובגמ' אמרינן מה"מ אמר רב אחא בר פפא לא תענה על ריב על רב כתיב ע"כ וסובר רבינו דלאו למימרא דאסור לענות על רב דאדרבא אסור לשתוק דהרי אם אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד וכו' שומעין לו אלא מאי דקאמר קרא הוא שראוי לעשות בענין שלא יצטרכו לענות על רב דשמא יסמכו השאר על דעתו ויתביישו ממנו ולא ירצו לחלוק עליו וכן כתב נמוקי יוסף בפרק דיני ממונות בשם המפרשים ז"ל ומתבאר בדברי רבינו במ"ש שמא יסמכו השאר על דעתו ולא יראו עצמן כדאין לחלוק עליו כלומר שלא יסמכו השאר על דעתו ויתביישו ממנו לחלוק עליו אלא שיאמר כל אחד דבר הנראה לו בדעתו ולפיכך מתחילין מן הצד או אפשר שמה שאמר כל אחד הנראה לו בדעתו קאי אל הגדול שהזכיר ר"ל שמא יאמרו כל אחד כל מה שנראה לו ולא יחלקו על דבריו. זה נראה בדעת רבינו אבל בס"ה כתב בלאוין קצ"ו שאסור לענות על רב מן התורה ומ"מ יש טעות בספר רבינו בדפוס ויניציאה שכתוב כדי לחלוק והנכון כדפוס קושטנטינה שכתוב שם כדאין לחלוק וכמו שפירשתי:

הלכה ח

אמר אחד מן התלמידים וכו'. משנה פרק היו בודקין ומתבאר שם דאחד מן העדים אינו יכול לומר בדיני נפשות לא זכות ולא חובה ורבינו לא כתבו כאן ולא למטה בחילוק שבין דיני ממונות לדיני נפשות מפני שכבר כתבו בפרק ה' מהלכות עדות. ומה שכתב שמעינן לו ה"ה דעולה למנין וכמ"ש בנדון עצמו:

אפילו אמר הנדון וכו'. שם במשנה. ומה שאמר ועולה למנין קשה הוא בעיני דהא אמרינן בפלוני רבעני דאינו נאמן על עצמו משום דאדם קרוב אצל עצמו וה"ה לדין וכיון דהוא קרוב איך עולה למנין הרי כתב בפ"ה דמה שאנו מונין האב והבן בשנים הוא בשעת משא ומתן אבל לא בגמר דין דאין גמר דין בקרובים וה"נ קרוב הוא וצ"ע:

הלכה ט

ב"ד שטעו כו'. פ' אחד דיני ממונות במשנה דיני נפשות מחזירין לזכות אבל לא לחובה ורבינו כתב חוזרין ודנין אותו לאשמועינן דאע"פ שלא ראו להחזיר הדין טעם ברור לזכות מ"מ כיון שמצאו טעם מחזירין וחוזרין ודנין אותו:

בד"א וכו'. שם בגמ' (דף ל"ג:) והוא שטעה בדבר שאין הצדוקים מודים בו וכו' (עיין בכ"מ) והא ודאי בהעראה שלא כדרכה היא דאי גמר ביאה בשלא כדרכה אפי' צדוקים מודים משום דכתיב משכבי אשה כדאמרינן בפ"ק דהוריות וכן פירשו התוספות:

פרק יא

הלכה ג

דיני ממונות וכו'. ירושלמי הביאוהו בהלכות:

הלכה ד

אחד דיני נפשות. תימה הוא בעיני מ"ש אלא שהמלקות בשלשה דהרי דיני ממונות נמי בשלשה וכי תימא שמה שאמר שהמלקות בג' ר"ל דבעינן שלשה מן התורה מה שאין כן בממונות דמן התורה בחד סגי כמ"ש בפ"ב וכמו שפירש דבריו בעל קרית ספר ג"ז אינו דהרי גזלות בעינן נמי שלשה מומחין מן התורה כמ"ש בפ"ה והיה לו לומר אלא שהגזלות והמלקות בשלשה והכא לא חש להזכיר גזלות דהרי כבר הזכירן בפ"ה מלקות נמי הרי כבר הזכירו שם באומרו מכות בשלשה. וי"ל דה"ק דיני מלקות כלומר הדינים של ענין המלקות אם הוא חייב מלקות אם לאו וקבלת העדות ושאר הדינים הצריכים בו שוים לדיני ממונות ודיני גזלות אלא שיש יתרון בדיני מלקיות שאפי' שדנו כבר ב"ד שחייב מלקות צריך עוד ב"ד של שלשה למלקות עצמו מה שאין כן בממונות וגזלות שאחר שדנו ב"ד שחייב לשלם אין צריך עוד ב"ד לפרעון הממון וזהו שכתב בראשונה דיני מלקיות ולבסוף כתב שהמלקות ולא כתב שדיני מלקיות בשלשה כמו שהתחיל אלא שדקדק רבינו במ"ש ושינה לשונו דלא ראי זה כראי זה כדפרישית:

ואין אחד מהן בשור הנסקל כו'. פרק אחד דיני ממונות (דף ל"ו) אמר ר' אבהו עשרה דברים יש בין דיני ממונות לדיני נפשות וכולן אינן נוהגין בשור הנסקל חוץ מעשרים ושלשה ופירש"י אינן נוהגין בדין שור הנסקל להיות שוה לדיני נפשות ע"כ:

הלכה ה

המסית וכו'. דין ההכמנה מבואר במשנה פרק ארבע מיתות (דף ס"ז) וכן מבואר שם דאין צריך התראה דקאמר שם אמר לשנים והן עדיו מביאין וכו' כלומר ואין צריך התראה כדפירש"י ז"ל:

ואם יצא מב"ד וכו'. פרק אחד דיני ממונות (דף ל"ג) מנין ליוצא מב"ד חייב כו' (עיין בכ"מ) אמר רב שימי בר אשי וחילופייהו במסית דכתיב לא תחמול ולא תכסה עליו. ומה שאמר

ואין טוענין למסית. פרק זה בורר (דף כ"ט) אמר ר' יונתן מנין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני וכו':

הלכה ו

דיני ממונות והטומאות והטהרות כו' מתחילין מן הגדול כו'. שם במשנה ומבואר שם דאפי' בדיני ממונות משום מדת ענוה נאה יותר להתחיל מן הצד כמו שאמרו שם שאני מניינא דבי רבי דכולהו מנייניהו מן הצד הוו מתחלי ע"כ:

הלכה ז

דיני ממונות וכו' הטהרות וכו'. שם אמר רב שונה אדם לתלמידו ודן עמו בדיני נפשות מתיבי הטהרות והטומאות האב ובנו הרב ותלמידו מונין להם שנים דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות קידוש החדש ועיבור שנה אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להם אלא אחד ותירצו כי קאמר רב כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה דרב הוו צריכי ולסבריה לא הוו צריכי כך היא הגירסא בספרים שלנו והטעם לגירסתנו דטהרות וטומאות דהוראתן ביחיד מונין להם בשנים אבל כל הני אחרים דבעינן תלתא לא וכדפירש"י שם אבל רבינו גורס דיני ממונות עם טומאות וטהרות אב ובנו הרב ותלמידו נמי מונין להם בשנים והטעם לגירסתנו דבדיני ממונות היקלו דלא בעינן מומחים ועוד דמדאורייתא בחד סגי אבל הר"א ז"ל היה לו הגירסא כספרים שלנו ומפני כן כתב בהשגות על דברי רבינו א"א אין הגמ' כן ע"כ וכבר כתבתי דהגרסאות חלוקות הם ומקום השגה זה כאן הוא ובעל מגדל עוז הביאה בחלוקה הקודמת ולא ידע את מקומה:

הלכה ח

זה שאנו מונין וכו'. רבינו כתב כן מפני שהוא גורס בגמ' דדיני ממונות מונין אותן בשנים ובגמר דין אי אפשר דהרי אין גמר דין בקרובים וכן בדיני נפשות וכל הני אחרונים דאמרינן באחד צ"ל שבשעת גמר דין לא ישב האב ובנו יחד דאין גמר דין בקרובים וסיוע לדבריו ספר התוספתא דאמר ולא ישב בצדו אלא יעמוד וילך לו וסובר רבינו דאשתי חלוקות קאי בין למנין אחד בין למנין שנים דבגמר דין יעמוד וילך וההפרש שבין אחד לשנים לדעת רבינו הוא דכשאנו אומרים באחד אין אנו שומעים לבן ואין אנו צריכין להשיב לו דדי לנו שנשמע לאב אבל כשאנו מונין בשנים שומעין ומשיבין לבן ולאב ולשון מנין הוא קצת דחוק לדברי רבינו כמו שהשיג עליו הר"א ז"ל ורבינו רצה לישבו באומרו ונמנין עמו כלומר דשייך מנין לענין הסברות של משא ומתן וכאן כתוב בהשגות א"א חיי ראשי וכו' עד אומרו והכי איתא בתוספתא ע"כ והוא אזיל כפי גירסתו שגורס בגמ' כספרים שלנו וסבירא ליה דכיון דאינו אלא כאחד הוה ליה האחר כאומר

למיחזי אתיתי והרי הולך כדאיתא בתוספתא אבל רבינו הוכרח לומר כן לפי גירסתו וכמו שכתבתי:

הלכה יא

הכל כשרים לדון וכו'. ומה שאמר שתהא אמו מישראל כבר נתבאר פרק שני דהכי איתא בהלכות:

וגר דן את חבירו הגר וכו'. בפ' מצות חליצה (דף ק"ב) אמר רבא גר דן את חבירו וכו' ודוקא בד"מ אבל בדיני נפשות אין דנין אותם דאתך בדומים לך בעינן וכן כתבו התוס' בפרק אחד דיני ממונות ורש"י ז"ל כתב שזה נאמר לדיני נפשות:

אבל בדיני נפשות כו'. משנה ריש פרק אחד דיני ממונות כלשון רבינו:

פרק יב

הלכה א

כיצד דנין דיני נפשות וכו'. משנה ריש פרק היו בודקין מכירין אתם אותו התריתם בו כו'. ונראה מדברי רבינו שמפרש מכירין אתם אותו להורג כלומר יודעים אתם בודאי שזה הוא שמא נתחלף לכם זה באחר אבל רש"י ז"ל פירש מכירים את ההרוג כדאמרינן בברייתא עכו"ם הרג או ישראל הרג ורבינו שלא הזכיר הך דעכו"ם הרג או ישראל לא כאן ולא בהלכות עדות אע"ג דהוזכר בברייתא אפשר דלא חש דמאחר דאינו מכלל החקירות אלא מהבדיקות הרי כבר אמר בהלכות עדות כל המרבה בבדיקות הרי זה משובח:

הלכה ב

אחד תלמיד חכם וכו'. בפרקא קמא דסנהדרין (דף ח') אמרינן וקא מיפלגי בפלוגתא דר' יוסי ורבנן וכו'. ורבינו ז"ל פסק כרבנן ואע"ג דנתן טעם לדבריו דצריך התראה דהמוזכר בדברי ר' יוסי דאמר אינו צריך התראה לאו מילתא הוא דמאי דקאמר ר' יוסי בין שוגג ומזיד הוא שוגג ומזיד בענין הדין שלא ידע אם אסור אם מותר כדפירש"י שם ומפני כן חכם שידע הדין אין צריך התראה ושוגג ומזיד שכתב רבינו אינו אלא שוגג ומזיד בענין המעשה שלא היה דעתו לעשותו ומפני כן אפילו חכם צריך התראה אחרי כן ראיתי לה"ה שפירש כן פרק ראשון מהל' איסורי ביאה:

וכיצד מתרין בו כו'. ענין ההתראה הוא פשוט. ומ"ש

וכן אם שתק וכו'. בפרק היו בודקין (דף מ':) קבל עליו התראה התיר עצמו למיתה המית בתוך כדי דיבור ע"כ ופירוש קבל עליו התראה פירש"י ז"ל יודע אני שכן אני מוזהר שלא לעשות. ומדכלל רבינו מלקות עם מיתה משמע דסבירא ליה דה"ה למלקות

דבעינן שיתיר עצמו וקבל התראה וכ"כ לקמן בפירוש בפי"ח וטעמו משום דמלקות במקום מיתה עומדת ובכלל הפרקים הבאים כשהזכיר המלקות לא הזכיר שום אחד מאלו התנאים מפני שסמך על מ"ש כאן ובפי"ח:

הלכה ג

אמרו העדים היתה לו התראה כו'. משנה בפרק אחד דיני ממונות כלשון רבינו ובמתני' יש עוד תוספת ביאור ורבינו קיצר בשאר הדברים האמורים שם שאינם צורך בענין ומה שאומרים להם אינו אלא זה בלבד:

לפיכך כל אחד ואחד יכול כו'. כלומר מאחר שאין צורותיהן דומות זו לזו הוה ליה כל אחד ואחד באנפי נפשיה ויכול כל אחד לומר בשבילי נברא העולם כלומר חשוב אני כעולם מלא ולא אטריד עצמי מן העולם בעבירה אחת:

אם עמדו בדבריהן וכו'. משנה פרק היו בודקין. ומ"ש שמכניסין תחלה לגדול שבעדים הוא מפני שבפרק זה בורר גבי דיני ממונות אמר במשנה ומשיירים את הגדול שבעדים כו':

נמצאו כל דברי העדים מכוונים וכו'. שם היו מזדווגים זוגות זוגות כו' ונושאין ונותנין בלילה כלומר נושאין ונותנין בלילה זוג זוג או כל אחד ואחד לעצמו וכן פירש"י וכל שאר הבבא מפורשת שם במשנה:

ואם טעו בדבר ולא ידעו וכו'. שם טעו בדבר סופרי הדיינים מזכירים אותם ואפשר לפרש טעו בדבר ששינו הטענות ושכחו אותם כדתריץ בפרק אחד דיני ממונות (דף ל"ד.) מינשו טעמייהו אע"ג דאיכא שני סופרי הדיינים כו' ולפירוש זה לא נפקא לן כלל מענין הטעות אלא לענין הטעמים ולא לענין הדין אבל רבינו פירש הדבר דנפקא מינה לענין הדין כדי שלא ירבו המזכים על המחייבים או המחייבים על המזכים:

מקום שהורגין וכו'. משנה ריש פרק נגמר הדין ופריך בגמ' ותו לא והתניא בית הסקילה חוץ לשלש מחנות ותירצו אין כדקאמרת והא דקתני הכי נפקא מינה דאי נפק בי דינא ויתיב כו' והשיעור שנתן רבינו הוא היכא דנפיק ויתיב חוץ לשלש מחנות כדאמרו בגמ' ומפני כן נתן השיעור במה דאיכא בין שתי המחנות שהוא מחנה של משה ומחנה של ישראל:

הלכה ד

משנגמר דינו אין משהין אותו כו'. משנה סוף פ"ק דערכין. ומה שאמר ישבה על המשבר וכו'. בזה יש מחלוקת דלדעת רש"י ז"ל צריך שתשב על המשבר קודם גמר דין ולדעת התוספות אחר גמר דין ורבינו לא ביאר דעתו בזה:

הלכה ה

מי שיצא ליהרג וכו'. ברייתא שם וכדתריץ בגמ' הכי נמי קאמר בד"א שהיה זבחו זבוח באותה שעה וכו':

פרק יג

הלכה א

מי שנגמר דינו כו'. משנה פרק נגמר הדין:

והכרוז יוצא לפניו כו'. משנה שם וכרוז יוצא לפניו איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל שעבר כו' ופלוני ופלוני הן עדיו ובגמ' אמר אביי וצריך למימר ביום פלוני ובשעה פלונית ובמקום פלוני ע"כ ורבינו כלל יום פלוני ובשעה פלונית במה שאמר בזמן פלוני:

אמר אחד יש לי ללמד כו'. משנה שם ומשמע דאין צריך לראות אם יש ממש בדבריו אבל בנדון עצמו אמר שתי פעמים צריך לראות אם יש ממש בדבריו משום די"ל שטועה הוא ויעור עיני שכלו כדי להציל עצמו:

אמר הוא בעצמו כו'. שם במשנה מחזירין אותו ארבע וחמש פעמים ובגמרא תירץ רב פפא מפעם שניה ואילך אבל פעם ראשונה ושניה בין שיש ממש בין שאין ממש מחזירין:

לפיכך מוסרין וכו'. שם מנא ידעי אמר אביי דמסרינן ליה זוגא דרבנן ולימסר ליה מעיקרא אגב דבעית לא מצי אמר כל מאי דאית ליה ע"כ:

אם לא נמצא לו זכות כו'. זה פשוט דיד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו:

ורוצח שלא הרגוהו עדיו וכו'. שם בגמ' אמר שמואל נקטעה יד העדים פטור מיתיבי כל מקום שיעידוהו שנים ויאמרו מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בב"ד פלוני ופלוני ופלוני עדיו הרי זה יהרג תרגמה שמואל בהן הן עדיו ומקשי ומי בעינן קרא כדכתיב והתניא מות יומת המכה רוצח הוא כו' ותירצו שאני התם דאמר קרא מות יומת ע"כ כלומר דדוקא ברוצח דאיכא ריבויא אע"פ שלא יוכלו העדים להמיתו ממיתין אותו ביד כל אדם ולא גמרי' מיניה משום דהוו רוצח וגואל שני כתובים אבל מ"מ ילפינן מרוצח דאם אינן יכולים להמיתו במיתה הכתובה שהעדים ממיתין אותו בכל מיתה וכ"כ רבינו פרק י"ד גבי שאר חייבי מיתות:

רחוק ממקום ההריגה וכו'. משנה שם. ומ"ש אפילו ידע בעצמו וכו'. פסק כחכמים ודלא כר' יהודה דאמר אומר תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון זה משום דמוציא לעז על הדיינים ועדים כמבואר שם:

אם אינו יודע להתודות. משנה שם:

הלכה ב

ואחר שמתודה משקין אותו וכו'. שם אמר רב חסדא היוצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה וכו':

הלכה ג

היין והלבונה כו'. האבן והסייף והעץ והסודר הוא פשוט שם שהם משל ציבור אבל סודר שמניפין וסוס שרץ להצילו ויין ולבונה היא בעיא שם משל מי היא ואיפשיטא דיין ולבונה ודאי משל צבור הוא משום דכתיב תנו שכר לאובד אבל בסודר שמניפין וסוס שרץ להצילו לא איפשיטא ורבינו פסק שהוא של ציבור כדין כל תיקו דממונא שהוא קולא לנתבע הכא נמי האי נתבע מב"ד הוא כדי להורגו. ומה שאמר

ומי שירצה להתנדב וכו'. שם נשים יקרות שבירושלים היו מתנדבות ומביאות:

הלכה ד

אין ב"ד יוצאין וכו' וכל ב"ד שהרגו נפש כו'. פרק ארבע מיתות (דף ס"ג) ר' דוסא אומר מנין שאין מברין על הרוגי ב"ד וכו' ר' עקיבא אומר מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין וכו'. ואמרו שם דאינו לוקה משום דהוי לאו שבכללות:

הלכה ה

מי שנתחייב מיתה בחולו של מועד וכו'. ריש פרק ואלו מגלחין (דף י"ד:) אמרינן אתו מצפרא ומעיני בדיניה ואכלי ושתו כולי יומא והדר אתו בשקיעת החמה וגמרי לדיניה וקטלי ליה ע"כ וטעמא מפרש התם משום דאי קטלי ליה בצפרא צריך להתענות כל היום משום לא תאכלו על הדם ואתי לאימנועי משמחת יו"ט אבל כי קטלי ליה סמוך לשקיעת החמה אכלי כולי יומא עד ההיא שעתא משום דלא נאסר לאכול אלא אחר הריגה אבל קודם שהרגוהו לא ומשמע מדברי רבינו דאיסורא דאורייתא מיהא איכא ופשוט הוא והקשה בעל קרית ספר שכיון שהוא איסור דאורייתא נגמר דינו בחולו של מועד אמאי אוכלין ושותין הא איסור עינוי דחולו של מועד אינו אלא מדרבנן ואית לן למידחי איסורא דרבנן מקמי איסורא דאורייתא, ואני שמעתי ולא אבין דאין הכי נמי דאם עברו ב"ד וגמרו דיניה וקטלי ליה בחולו של מועד יתענו כל אותו היום דאיסור עינוי אינו אלא מדרבנן אבל מאחר דאנו יכולים לתקן את שתיהן איסורא דאורייתא דלא תאכלו ואיסורא דרבנן דעינוי בכי האי גוונא דגמרי ליה לדיניה סמוך לשקיעת החמה אמאי לא מקיימינן:

הלכה ו

הרוגי ב"ד כו'. משנה פרק נגמר הדין (דף מ"ו) והקרובים באים ושואלים בשלום הדיינים וכו' ולא היו מתאבלים אבל אוננין שאין אנינות אלא בלב:

הלכה ז

מי שנגמר דינו כו'. משנה סוף פ"ק דמכות מי שנגמר דינו וברח וכו' (עיין בכ"מ) והקשו בגמ' לפני אותו בית דין הוא דאין סותרין הא לפני ב"ד אחר סותרין וכו' ותירצו לא קשיא כאן בא"י כאן בחו"ל דתניא ר' יהודה בן דוסתאי אומר ברח מא"י לחוצה לארץ אין סותרין את דינו מחוצה לארץ לארץ סותרין את דינו משום זכותה של א"י ע"כ. ומה שכתב בד"א ברוצח כו'. נתבאר ממימרא דשמואל פרק נגמר הדין נקטעה יד העדים כו' שהזכרתי למעלה שפירשו מתני' בהן הן עדיו משום דבעינן יד העדים אבל הרוצח מבואר שם דרבי קרא ממות יומת:

הלכה ח

מי שנגמר דינו וכו'. כבר נתבאר מברייתא דסוף פ"ק דמכות שהבאתי. ומ"ש רבינו על כל פנים הוא מפני שבחלוקה הקודמת חלוק בשאר חייבי מיתות בין היכא שהיו עדים הראשונים להיכא שהיו אחרים מפני כן כתב כאן דבין שהיו אותם העדים עצמם שאמרו שנגמר דינו בין שיהיו אחרים סותרים את דינו דזכותא דא"י מסייעא ליה כמבואר שם:

ואם היו אותן וכו'. גם זה נתבאר מאוקימתא דאביי שהבאתי דאוקי רישא דמתני' דאמר מי שנגמר דינו וברח ובא לפני אותו בית דין וכו' בא"י:

פרק יד

הלכה א

ארבע מיתות נמסרו וכו'. ריש פרק ארבע מיתות (מט:) נמסרו לב"ד סקילה שרפה הרג וחנק כלומר סקילה חמורה משריפה ושריפה מהרג והרג מחנק ופסק רבינו כן ודלא כר' שמעון דאמר שם שרפה סקילה חנק והרג:

סקילה ושרפה מפורשין בתורה וכו' ומפי משה רבינו עליו השלום למדו כו'. זה מבואר בהרבה מקומות ומהם פ' ארבע מיתות (דף נ"ב:) כ"מ שנאמרה מיתה בתורה סתם אי אתה רשאי למושכה אלא להקל וכו' ר' יונתן אומר לא מפני שהיא קלה וכו'. ולדברי הכל מיתה האמורה בתורה סתם היא חנק:

וההורג את חבירו מיתתו וכו'. מ"ש רבינו זה כאן אע"פ שאין כוונתו למנות כאן הנהרגין דלקמן פט"ו מנאן הוא מפני שמיתה של רוצח אינה מפורשת בתורה אלא נקם ינקם

וא"כ הוה לן למימר דהיא כדין מיתה האמורה בתורה סתם שהיא חנק אלא משום דבגמ' משמע דלמדן מפי השמועה שהיא בסייף וכן כתב רבינו פרק ראשון מהלכות רוצח מפי השמועה למדו וכו' מפני כן כתב רבינו כאן אע"פ שכבר אמר שכל מיתה האמורה בתורה סתם היא חנק כאן היא בסייף ועיר הנדחת אע"פ שמפורש בה מיתת סייף סתם שנאמר בהם לפי חרב כמפורש בגמ' מ"מ הזכירו רבינו משום שהזכיר רוצח שמיתתו גם כן בסייף:

מי שנתחייב בשתי מיתות ב"ד נדון בחמורה כו' עבר עבירה שנתחייב שתי מיתות נדון בחמורה. ובגמ' הקשו פשיטא ותירצו הב"ע כגון שעבר עבירה קלה ונגמר דינו על הקלה וחזר ועבר עבירה חמורה סד"א כיון דנגמר דינו על הקלה האי גברא קטילא הוא קמ"ל ע"כ ונתבארו דברי רבינו:

הלכה ז

מי שנגמר דינו כו'. שם במשנה רוצח שנתערב באחרים כולם פטורים והקשו בגמ' מאן אחרים אילימא אחרים כשרים פשיטא ותו וכו' ותירצו הכא ברוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים שנגמר דינן עסקינן רבנן סברי אין גומרין דינו של אדם אלא בפניו ע"כ ופירש"י אלא בפניו דכיון דאין מכירין אותו לא הויא בפניו. ורבינו הרחיב בביאור וכתב נתערב עם שאר העם ואע"ג שבגמ' אמרו שהוא פשוט אין בזה הפסד:

הלכה ח

מי שעמד על נפשו וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות ומהם פרק נגמר הדין (דף מ"ה:) בברייתא דמות יומת המכה כו' שהביאו גבי מימרא דשמואל דנקטעה יד העדים כו' כמו שהזכרתיה פי"ג דלהא מילתא גמרינן בשאר חייבי מיתות מרוצח דלהכי לא הוו רוצח וגואל שני כתובים כמו שביארתי שם וכן מתבאר משם החילוק שבין רוצח לשאר חייבי מיתות:

הלכה י

צריכין ב"ד להתיישב וכו'. משנה ספ"ק דמכות סנהדרין ההורגת אחת בשבוע נקראת חובלנית ע"כ ופירוש שבוע שמיטה כמבואר בכמה מקומות:

אבל אין דנין לעולם וכו'. משנה פרק נגמר הדין (דף מ"ה) ואין דנין שנים ביום אחד ובגמ' לא שנו אלא במיתה אחת כעין שתי מיתות וה"ד כגון שתי עבירות אבל במיתה אחת ועבירה אחת דנין מתיב רב אדא בר אהבה אין דנין שנים ביום אחד ואפי' בנואף ונואפת תרגמה רב חסדא בבת כהן ובועלה ע"כ ונתבארו דברי רבינו:

הלכה יא

אין דנין דיני נפשות וכו'. פ"ק דע"ז (דף ח') ארבעים שנה עד שלא חרב הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות למאי הילכתא לומר שלא דנו דיני קנסות ואמרו שם לא תימא דיני קנסות אלא דיני נפשות ע"כ:

פרק טו

הלכה א

כיצד מצות הנסקלין וכו'. משנה פרק נגמר הדין (דף מ"ה) כלשון רבינו ופסק כחכמים. ומה שאמר אלא בחלוק אחד כלומר דדי לה בזה:

ובית הסקילה כו'. משנה שם בית הסקילה היה גבוה שתי קומות אחד מן העדים דוחפו על מתניו נהפך על לבו הופכו על מתניו ואם מת בה יצא ואם לאו נוטל השני את האבן ונותנה על לבו ואם מת בה יצא ואם לאו רגימתו בכל ישראל שנאמר וכו' ע"כ ופירש"י הופכו על מתניו כשהוא מושכב פרקדן הוא מגונה יותר ע"כ. ויש תימה בדברי רבינו איך לא הזכיר הופכו על מתניו ונראה שהוא מפרש דמאי דקאמר נהפך על לבו הוא שמתחלת נפילתו נופל על לבו ואח"כ הופכו על מתניו לראות אם יצאה נשמתו ואם מת יצא ומקושר הופכו על מתניו עם מה שאמר ואם מת יצא וכיון שכתב רבינו ואם מת יצא לא הוצרך רבינו לכתוב הופכו על מתניו דזה אינו אלא לראות אם מת כדפרישית:

שהרי נאמר סקול יסקל כו'. בברייתא שם מנין שבדחיה ת"ל ירה מנין שבסקילה ת"ל סקל ע"כ:

ואם לא מת מדחיפה כו'. משנה שם והזכרתיה בסמוך ופירשו בגמ' שזאת האבן היא משוי שני בני אדם. ומה שאמר השני נוטל ר"ל ששנים מגביהים אותה אלא שבעת ההשלכה אחד מהם מרפה את ידו בשביל שיבא מכח גדול דשנים אינם יכולים לכוון כחם:

הלכה ג

מצות הנשרפין וכו'. משנה פרק ארבע מיתות כלשון רבינו ופירש"י שם משקעין אותו שלא יתהפך אנה ואנה ותפול הפתילה על בשרו מבחוץ. קשה לתוך הרך מפני שהרכה חונקת לפתוח פיו והקשה מחבל את גרונו ומנוולתו לפיכך קשה מבפנים לחנוק ורכה מבחוץ להגן ע"כ. אבל קשה דבנחנקין למה משקעין בזבל דהרי אין שם פתילה לומר שתפול על בשרו ולמה סודר רך דאינו צריך שם לפתוח כדי לתת הפתילה בפיו ואין שם

שום אחד מטעמים אלו. ושמא שכיון שתקנו כן בנשרפין דדמו לנחנקין לא רצו חכמים לשנות ותקנו כן בנחנקין:

הלכה ד

מצות הנהרגין וכו'. משנה שם כלשון רבינו:

הלכה ה

מצות הנחנקין וכו'. גם זה משנה שם כלשון רבינו:

הלכה ו

מצות עשה לתלות וכו'. משנה פרק נגמר הדין כל הנסקלין נתלין וחכמים אומרים אינו נתלה אלא המגדף והעובד ע"א ופסק כחכמים ופירשו בגמ' טעמייהו דרבנן דאמר קרא כי קללת אלהים תלוי מה מקלל זה שכפר בעיקר אף כל שכפר בעיקר דהיינו עובד ע"א ומתבאר שם דמשום דשוו בדינייהו ילפינן הכי כמ"ש רבינו בהלכות ע"א ורבינו רצה לדמות כאן הענין יותר ואמר שבשניהם כתוב מגדף כו':

והאיש נתלה וכו'. שם וחכמים אומרים האיש נתלה ואין האשה נתלית ואמר בגמרא מאי טעמא דרבנן דאמר קרא ותלית אותו אותו ולא אותה:

הלכה ז

ואם לן עוברין עליו וכו'. שם במשנה:

הלכה ח

ומצות עשה וכו'. גם זה שם:

הלכה ט

אין תולין וכו'. בברייתא בגמ' תנו רבנן עץ שומע אני וכו' (עיין בכ"מ) ופי' רש"י ת"ל קבור מרבויו משמע ליה דאף עץ בעי קבורה ע"כ. ותו תניא לעיל (דף מ"ה) אחד אבן שנסקל בה ואחד עץ שנתלה עליו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כלם נקברים עמו מאי עמו בתפיסתו ופירש רש"י בתוך ארבע אמות ע"כ ונתבארו דברי רבינו ומה שנתן רבינו הטעם כדי שלא יהא זכרון רע למד מבהמה שאמרו בפרק ארבע מיתות במשנה שנסקלת משום שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידיה:

הלכה יא

כל הנשרפין עשרה וכו'. משנה פרק אלו הן הנשרפין כלשון רבינו אלא שכתב שם הבא על אשה ובתו וכבר פירשו בגמ' דהיינו חמותו. ומ"ש והוא שבא אליהן כו'. אכולהו מילי דאשתו קאי שהוא בת אשתו ובת בתה ובת בנה ואמה ואם אמה ואם אביה. וא"ת הרי

בפרק ראשון מהל' איסורי ביאה כתב רבינו ואלו הן העריות שמיתתן בשריפה הבא על בת אשתו בחיי אשתו ועל בת בתה וכו' משמע דדוקא בת אשתו בעינן בחיי אשתו אבל בשאר אע"פ שבא עליהן אחר מיתת אשתו בשריפה וכאן כתב דבעינן בכולהו שתהיה בחיי אשתו וצ"ל דהתם נמי אע"פ שכתב בבת אשתו שבחיי אשתו הוא הדין בכל הנך אלא דבחד מינייהו פירש הדבר:

הלכה יג

הנחנקין ששה וכו'. משנה פרק אלו הן הנחנקין כלשון רבינו. וא"ת והרי אמר שם עוד זוממי בת כהן ובעלה ואיך לא מנאן רבינו. וי"ל דזה בכלל הבא על אשת איש היא דבת כהן היא אשת איש שזנתה והיא בשריפה ובועלה בחנק וכן זוממיה בכלל זה הם אלא שרבינו לא חש לפרש כאן הדבר מפני שסמך על מה שפירש בפרק ה' מהלכות איסורי ביאה וכאן לא נחית אלא למניינא:

פרק טז

הלכה ב

מלקין בזמן הזה בכ"מ וכו'. משנה פ"ק דסנהדרין מכות בג' וסמוכין בעינן וכמ"ש רבינו פרק ה':

הלכה ה

עבר עבירה שיש בה מלקות וכו'. פרק אותו ואת בנו (דף פ"א) א"ר יוחנן היכא דשחט ראשון לשלחנו ושני לע"א חייב כגון דאתרו ביה משום אותו ואת בנו ולא אתרו ביה משום ע"ז ור' שמעון בן לקיש אמר כיון דכי אתרו ביה פטור כי לא אתרו ביה נמי פטור ואזדו לטעמייהו דכי אתא רב דימי וכו' ע"כ. ופסק רבינו כר' יוחנן דהילכתא כוותיה לגבי ר"ל ויש תימה על רבינו שהרי בגמ' מוכח שם דטפי אית לן לפטור בחייבי מיתות שוגגין ומלקות משום דמיתה ומלקות תרווייהו בגופיה ומש"ה לית לן לאחמורי ביה אבל במיתה וממון בחד דגופיה וחד בממוניה לא כמבואר בצריכותא דגמ' וא"כ איך פסק רבינו כמאן דאמר חייבי מיתות שוגגין וממון דפטור בפרק ראשון מהלכות נערה וכן בפרק ג' מהלכות גניבה כתב כבר ביארנו בהל' נערה שכל עבירה שיש בה מיתת ב"ד ותשלומין אינו משלם אע"פ שהוא שוגג ע"כ וכאן פסק בחייבי מיתות ומלקות דחייב הרי בגמ' מוכח איפכא כדפרישית. ונראה דרבינו מפרש צריכותא בגמ' כפירוש התוס' שפירשו דטפי אית לן לחייב במיתה ומלקות מבמיתה וממון משום דמיתה וממון נפקא לן לפטור מתנא דבי חזקיה אבל למיתה ומלקות ליכא קרא למפטריה ובחייבי מיתה

וממון ראה לפסוק דפטור משום דהא אסיקנא בגמ' בפרק אלו נערות אלא כי אתא ר' אבין אמר בחייבי מיתות שוגגין ודבר אחר כ"ע לא פליגי דפטור ואידחיא לה מילתא דרב דימי והך אזדו לטעמייהו דאמרינן פרק אותו ואת בנו אידחיא לה כדמשמע פרק אלו נערות ובחייבי מיתות שוגגין ומלקות ראה לפסוק דחייב כר' יוחנן לגבי ר"ל:

פרק יז

הלכה א

כיצד מלקין את המחוייב מלקות כפי כחו כו'. בפרק אלו הן הלוקין (דף כ"ב) אמר שם במשנה כמה מלקין אותו ארבעים חסר אחת שנאמר במספר ארבעים מנין שהוא סמוך לארבעים ובגמ' מאי טעמא אי כתיב ארבעים במספר הוה אמינא ארבעים במניינא השתא דכתיב במספר ארבעים מנין שהוא סוכם את הארבעים ע"כ. ופירש רש"י ז"ל דמדלא כתיב ארבעים יכנו אלא במספר ארבעים שמעינן דהכי קאמר מנין הסוכם את הארבעים חשבון המשלים סכום של ארבעים שגורם לקרות אחריו ארבעים והיינו ל"ט ע"כ. ולפי זה נמצא דמה שמלקין ל"ט הוא מן התורה מדשני קרא ולא אמר ארבעים במספר והשתא יש לתמוה על רבינו איך כתב לפיכך אמרו חכמים שאפילו הבריא ביותר מכין אותו וכו' דלכאורה נראה דאינו אלא מן התורה כדפרישית ומאין לו זה ועוד מאין יצא לו מ"ש כמה מלקין את המחוייב כו' שנאמר כדי רשעתו במספר שהרי לא הוזכר בגמ' דרשה זאת. ונראה שהוא ז"ל מפרש משנתנו כך כמה מלקין אותו ארבעים חסר אחת וכ"ת מנין לך שמלקין ל"ט הא אין לך לשנות דברי הכתוב שאמר ארבעים דמשמע ארבעים בדוקא ולא פחות לז"א דמדכתב במספר ארבעים ולא ארבעים במספר משמע דהתירה תורה לתת פחות מארבעים לכל אחד ואחד כפי מה שיכול לסבול כפי האומד ויהיה סוכם את הארבעים כלומר שתכלית המנין יהיה ארבעים ולא יותר אבל אם היה אומר ארבעים במספר לא היינו אומדים כלל אלא לעולם היו מלקין ארבעים ולא פחות וא"כ כיון שהתורה נתנה רשות לחכמים ללקות כפי אומד דעתנו לזה ראו הם ז"ל שאפילו הבריא ביותר אין מכין לו אלא ל"ט מהטעם שכתב רבינו אע"פ שמדברי הכתוב לא משמע אלא שנותנין לו כפי מה שיכול לסבול כיון שזה היה יכול לסבול מדין תורה היה ראוי ללקות הארבעים שלימות אלא שחכמים ראו לעשות כן כדי שלא יוסיף מאחר שכבר נתנה התורה להם רשות לפחות כפי אומד דעתם וקצת סיוע על זה הפירוש שאמר שם בגמ' אמר רבא כמה טפשאי שאר אינשי כו' ואתו רבנן ובצרי חדא דלפי פירוש רש"י ז"ל לא בצרי חדא אלא שהם מפרשים הכתוב בענין שלא יהיו אלא

ל"ט אע"פ שיש לדחוק ולתרץ זה מ"מ לפירוש רבינו מרווח יותר דבצרי חדא דמן התורה ראוי ללקותו מ' ולמדנו לפי זה הפירוש דמה שיצא לנו ענין האומד משום שנאמר כדי רשעתו במספר ולא אמר ארבעים במספר ולפי זה דברי רבינו עלו כהוגן וכך אני מבין מדבריו בפירוש המשנה שהוא מפרש המשנה והגמ' כך דלא כפירוש רש"י ז"ל. ומ"ש במשנה סמוך לארבעים שמורה פירוש רש"י ז"ל שהוא ל"ט פשוט הוא שהוא טעות וצ"ל סוכם את הארבעים דכן אמר בגמ' וכן משמע ומבואר בפירש"י ז"ל וכן בסמ"ג הביא לשון המשנה סוכם את הארבעים:

הלכה ב

אמדוהו שיכול לקבל וכו'. זה דבר נכון ופשוט דאין להלקותו יותר ממה שיכול לסבול דשמא ימות בשביל כך:

אמדוהו לקבל הארבעים וכו'. שם במשנה אמדוהו לקבל ארבעים לקה מקצת ואמרו אין יכול לקבל ארבעים פטור כו' ובגמ' הקשו לקה אין לא לקה לא ורמינהי אמדוהו לקבל ארבעים וכו' לא קשיא הא דאמדוהו ליומיה הא דאמדוהו למחר וליומא אחרא ע"כ ומפרש רבינו ברייתא דקאמרה אפילו לא לקה פטור היינו שאמדוהו שילקה היום י"ב ולמחר אמרו אינו יכול לקבל ומשום הכי אפילו לא לקה פטור כיון דכבר אמדו ביום שלפניו חשבינן ליה לאותו אומד כאילו כבר לקה ומתני' אירי דאמדוהו שילקה למחר י"ב ולא לקה עד ליומא אחרא שבשעת האומד לא אמדוהו ללקות אלא לאחר זמן ומש"ה דוקא לקה פטור אבל לא לקה חשבינן ליה לאותו אומד כמאן דליתיה ולכאורה משמע מדבריו דהיכא דאמדוהו שילקה היום י"ב ובו ביום קודם שילקה אמדוהו אומד אחר שיכול לסבול י"ח דבתר אומד בתרא אזלינן כיון שלא לקה והיה באותו יום וכן מבואר בדבריו במ"ש אמדוהו שילקה היום ואחר שלקה כו' נראה דאם לא לקה ילקה י"ח וכן משמע במ"ש אמדוהו היום שילקה י"ב ולא לקה עד למחר משמע דאם אמדוהו באותו היום קודם שילקה חייב דאל"כ היה לו לאשמועינן באותו היום קודם שלקה וכל שכן למחר ותימה דאם כן למה דחקו עצמם בגמ' להעמיד משנתנו בדאמדוהו למחר וליומא אחרא היה ראוי להם להעמידם בדאמדוהו ליומיה דומיא דברייתא ואידי ואידי בחד גוונא אלא שבמשנה אמדוהו אומד אחר בו ביום עצמו ומשום הכי קאמר דאם לקה פטור אבל כשאמדוהו באותו יום קודם שילקה חייב ובברייתא בדאמדוהו אומד אחד והלקוהו למחר כדאוקימנא לה השתא. לכך נראה לומר דרבינו סבור דאפילו באותו היום כיון שאמדוהו פעם אחת פטור והוי כאמדוהו פעם שניה למחר ומ"ש רבינו ואחר שלקה גבי אמדוהו לקבל ארבעים וכן גבי אמדוהו לקבל י"ב מילתא פסיקתא קאמר דאחר

שלקה בכל אופן פטור בין שאמדוהו לאותו היום בין שאמדוהו למחר ולא לקה עד יום שלישי דאז ודאי אם לא לקה חייב כמו שיתבאר בסמוך אבל כשאמדוהו לאותו היום וחזרו ואמדוהו באותו היום עצמו אפי' לא לקה פטור. ומ"ש רבינו אמדוהו היום שילקה י"ב ולא הלקוהו עד למחר אורחא דמילתא נקט דאין דרך לחזור ולאומדו באותו היום עצמו כיון שלא נשתנה גופו וזה דקדק בלשונו שכתב והרי הוא למחר יכול לקבל והיינו אוקימתא דברייתא דאמדוהו ליומיה ובכי האי גוונא מתוקמא דהוי אורחא דמילתא כדפרישית אבל באותו היום לא מוקמינן לה ברייתא בהכי אע"ג דהדין הוא כך שפטור משום דודאי תנא לא איירי אלא במילתא דשכיח ומשום הכי רבינו לא דבר בו כלל. עוד י"ל והוא הנכון דלרבותא נקטיה דלא מיבעיא באותו יום דודאי לא ילקה אלא י"ב כאומד ראשון וכיון דלא נשתנה מן האומד ראשון לאחרון אלא אפי' שלמחר אמדוהו שיכול לקבל מפני שנשתנה וזהו שכתב והרי יכול לקבל אפילו הכי אינו לוקה אלא י"ב וזהו הפך סברת רש"י ז"ל מן הקצה אל הקצה כפי הפירוש שמפרש בגמ':

הלכה ד

מי שנתחייב מלקות כו'. משנה שם והקשו בגמ' והתניא אין אומדין אומד אחד לשני לאוין אמר רב ששת לא קשיא הא דאמדוהו לארבעים וחדא הא דאמדוהו לארבעים ותרתי ע"כ כלומר דלארבעים וחדא אין אומדין דאין ההוספה אלא שתי מכות ואין ראוי להשתלש אבל ארבעים ותרתי אומדין דההוספה שלש מכות ורבינו לא הזכיר אין אומדין לארבעים וחדא מפני שכבר נזכר בדבריו שלזה הוצרך לפרש ולומר כיצד אמדו שיכול הוא לקבל מ"ה ושם משל זה לומר דדוקא כשהם מ"ה שראויות להשתלש אבל לא מ"א:

הלכה ה

מי שאמדוהו וכשהתחיל ללקות כו'. שם (דף כ"ג.) ת"ר אמדוהו לכשילקה קלה פוטרים אותו לכשיצא מב"ד קלה מלקין אותו ולא עוד אלא אפילו קלה בתחלה מלקין אותו שנאמר והכהו ונקלה ולא שלקה בב"ד ע"כ. זו היא הגירסא לפי דברי רש"י ז"ל ורבינו ז"ל אע"פ שבגמ' דידן היא משובשת ופירוש רבינו כך הוא אמדוהו אומד הראוי ולקה מקצת ואחר שקלה קלה כלומר נתקלקל בריעי פוטרין אותו דכבר נקלה אבל אם כשיצא מב"ד ללקות אז נתקלקל בריעי מלקין אותו ולא עוד כלומר לא מיבעיא כשנתקלקל כשיצא מב"ד ללקות אלא אפילו נתקלקל בתחלה כלומר מבערב ר"ל שהוא ערב ואין ראוי ללקותו אלא למחר ואע"פ שיודע שלא ילקו לו עתה מפני שהוא סמוך ללילה ואין מלקין סמוך ללילה אלא למחר בכל זאת נכנס לו פחד גדול שנתקלקל ובודאי שבשעת ההכאה יתקלקל יותר ויותר כיון שהוא פחדן כ"כ שאפילו ביום אחד קודם ההכאה מתקלקל

מפחד ההכאה ועוד שנתבזה בזוי גדול שמפחד ההכאה יום אחד קודם נתקלקל אפילו הכי לוקה כל האומד שאמדוהו והוצרך לפרש רבינו פירוש זה במ"ש אפילו בתחילה מפני שלפי פירושו כבר אמרו נתקלקל כשיצא מב"ד ללקות שהוא קודם ההכאה ומאי אפילו בתחלה אלא ודאי שהוא יום אחד לפני ההכאה כנ"ל לדעת רבינו ורש"י ז"ל פירש בה פירוש אחר ופירוש דחוק מפני שהוא מפרש לכשלקה קלה לכשילקה יקלה לשון עתיד ואינו משמע כן אלא לשון עבר:

אמדוהו לשתי מלקיות כו'. שם מיתיבי קלה בין בראשונה בין בשניה פוטרין אותו ופירש רבינו שאמדוהו לשתי מלקיות וראשונה הוי מלקות ראשונה ושניה מלקות שניה ולפירושו אתי שפיר דלא פליג הך ברייתא אברייתא דלקמן דולא עוד וכו' שכבר הזכרתיה אבל לפי פירוש רש"י ז"ל פליגי ברייתא אהדדי ודוחק:

הלכה ז

כל מי שחטא ולקה חוזר לכשרותו וכו'. שם במשנה כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן וכו':

פרק יח

הלכה א

אלו הן הלוקין כל העובר על לא תעשה וכו'. משנה במכות ר"פ אלו הן הלוקין:

וכן כל העובר וכו' אבל לאו שאין בו מעשה כגון הולך רכיל ונוקם ונוטר ונושא שמע שוא אינו לוקה. וא"ת מהכא משמע דנושא שמע שוא אם היה בו מעשה היה לוקה ואמאי הא הוי לאו שבכללות כמו שכתב רבינו לקמן בהלכות אלו פרק כ"א אסור לדיין לשמוע וכו' וכל השומע כו' ובכלל לאו זה כו' וכן כתב בשרשי המצות בעיקר התשיעי דלאו שבכללות הוי כגון לא תשא שמע שוא וכן בלאוין סימן רפ"א. וי"ל דלדוגמא נקטיה דמאי לאו שאין בו מעשה כגון נושא שמע שוא אע"ג דכבר הביא דוגמא אחריתי הולך רכיל ונוקם ונוטר הביא זאת ג"כ אבל בלאו הכי משום לאו שבכללות אינו לוקה:

הלכה ב

כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין וכו'. בפרק אלו הן הלוקין (דף י"ז) אמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן ר' יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי כל לא תעשה שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מן הנשבע ומימר ומקלל חבירו בשם וכן הביאו זאת המימרא בריש פרק שבועות שתים (דף כ"א) ובפ"ק דתמורה (דף ג') גם כן הביאו ואמרו שם אמר ליה ר' יוחנן לתנא לא תיתני מימר משום דבדיבורו

עשה מעשה פירוש שעושה מחולין קדשים ע"כ. והשתא יש לתמוה על רבינו דכיון דר' יוחנן דהוא מרא דהך שמעתא דהוא אמרה משמיה דר' יהודה אמר בפ"ק דתמורה לא תיתני מימר משום דעשה מעשה איך הזכירו כאן רבינו ועוד קשה דבפרק השוכר את הפועלים במציעא (דף צ') אמר שם אתמר חסמה בקול והנהיגה בקול ר' יוחנן אמר חייב ור"ל אמר פטור והקשה ר' יוחנן לר"ל ממימר משמע דחסימה ומימר הם שוים והוא ז"ל כתב כאן דמימר הוי לאו שאין בו מעשה ובפרק י"ג מהלכות שכירות כתב דחסמה בקול חייב וכבר עמד על זה הרב המגיד שם והעולה מכלל דבריו הוא דחסמה בקול ומימר הוי לאו שיש בו מעשה ומה שהזכיר כאן רבינו מימר לקח המימרא אע"פ שלא היה צריך דלמסקנא אמרו שיש בו מעשה אלו דבריו ז"ל ואני תמה איך אפשר לומר כן דהרי רבינו עצמו כתב פרק ראשון מהל' תמורה וז"ל כל המימר לוקה וכו' ואפי' שלא עשה מעשה מפי השמועה למדו שכל מצות לא תעשה שאין בה מעשה אין לוקין עליה חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם שלשה לאוין אלו אי אפשר שיהיה בהן מעשה כלל ולוקין עליהן ע"כ הרי מבואר שהוא סובר דמימר הוי לאו שאין בו מעשה. עוד כתב הרב המגיד שם בהלכות שכירות ואפשר היה לי לומר שכל לאו שאי אפשר בו מעשה אלא דיבור אין הדיבור קרוי מעשה אבל חסימה כיון שישנה במעשה גמור אף החסימה בקול היא כמעשה וכו'. וגם על זה אני תמה דהרי בגמ' פרק ארבע מיתות (דף ס"ה) הקשו שם ואמרו גם עדים זוממין וקול לר' יוחנן לאו מעשה הוא והא איתמר חסמה בקול והנהיגה בקול רבי יוחנן אמר חייב עקימת פיו הויא מעשה ריש לקיש אמר פטור וכו' ואם איתא כדברי ה"ה מאי קושיא הא חסימה יש בה מעשה גמור אבל עדים זוממין אינן במעשה כלל ואולי לזה כיון הרב באומרו וצריך להתישב בזה בסוגית הגמ' וצ"ע ומ"מ מכל זה למדנו דרבינו סובר דמימר הוי לאו שאין בו מעשה והדרא קושיא לדוכתא. והנראה אלי לתרץ בדעת רבינו שהוא סבור שחסימה ודאי כיון דמדבור נמשך מעשה וכן בעדים זוממין כיון דבדיבורייהו עבדי מעשה לאו שיש בו מעשה איקרי אבל מימר אע"ג דבדיבוריה עביד מעשה לאו שאין בו מעשה איקרי והטעם משום דבחסימה ועדים זוממין נמשך המעשה בקולם שהוא האיסור בעצמו שהוא החסימה ובעדים זוממין ההריגה אבל כאן המעשה הנמשך אינו איסור דהמעשה הוא שעושה מחולין קדשים ולעשות חולין קדש אין בזה שום איסור דאין האיסור אלא האמירה שהמירו באחר אבל עשיית הקדשים אינו איסור ומפני כן במימר פסק דהוי לאו שאין בו מעשה ובחסימה הוי לאו שיש בו מעשה מהטעם שכתבתי שנמשך מעשה האיסור וכן עדים זוממים ג"כ נמשך האיסור מן המעשה שהוא עצמו של איסור ולהכי

הקשו עלייהו בפרק ארבע מיתות מחסימה ואע"ג דר' יוחנן אמר במימר דהוי לאו שיש בו מעשה בפרקא קמא דתמורה לא רצה רבינו לפסוק כוותיה בהא משום דמשמע ליה דכיון דבכל המקומות דתמורה לא רצה רבינו לפסוק כוותיה בהא משום דמשמע ליה דכיון דבכל המקומות שהביאו בגמ' מימרא זו הזכירו מימר ודאי דהמימרא כך נאמרה ור' יוחנן מסברא דנפשיה אמר לא תיתני מימר כיון דהגמ' מביאו בכל המקומות משמע דלא חש לדברי ר' יוחנן אלא סובר הגמ' דמפקינן ליה משום דרשא אע"ג דאין אנחנו יודעים אותו ופסק רבינו כסוגית הגמרא אבל בחסמה בקול פסק כר' יוחנן לגבי דריש לקיש כדקי"ל בכל דוכתא משום דלא אשכח סוגיא דגמרא דפליג עליה ואע"ג דבמימר אשכחן דלא כותיה מ"מ יש לחלק בין חסימה למימר כמו שכתבתי ור' יוחנן שהקשה לריש לקיש ממימר הקשה לו כפי דעתו שהוא סובר דמימר לא למדנו מפי השמועה דלדידן דקי"ל דנלמד מפי השמועה ליכא קושיא כלל דאע"ג דאין בו מעשה מ"מ לוקה דכך למדנו מפי השמועה כמ"ש רבינו ור"ל תירץ לו כפי דעתו של רבי יוחנן ואמר לו דאע"ג דלא למדנו מימר מפי השמועה אע"פ שהוא לאו שאין בו מעשה לדברי ר"ל מ"מ יכילנא לומר לך מני ר' יהודה וכו' כנ"ל לפרש לדעת רבינו ודבריו עלו כהוגן. ואכתי קשה דבפרקא קמא דתמורה אמרו אמר אביי וכל לאו שניתק לעשה אין לוקין והרי מימר לאו שניתק לעשה ולוקין וכו' ולכאורה נראה דדברים אלו הם כפי סברת ר' יוחנן דסובר לא תיתני מימר דהוי לאו שיש בו מעשה דאי לסברת הגמ' שסובר דהוי לאו שאין בו מעשה אלא שלמדנו מפי השמועה שילקה אין כאן מקום לקושייתו של אביי דיש לומר דאע"ג דהוי לאו שניתק לעשה מ"מ לקי דמפי השמועה למדו כן כמו שאנו אומרים שילקה אע"פ שאין בו מעשה מפני מה שנלמד מפי השמועה ואם כן כפי מה שאמרינן שרבינו פוסק דלא כר' יוחנן לא הי"ל להביא בפרק ראשון דתמורה סברת אביי שכתב שם ולמה לוקין על התמורה והרי לאו שבה ניתק לעשה וכו' וכפי דרכו שסובר כסברת הגמ' אין כאן קושיא כלל כדפרישית וא"כ נראה הרב מזכי שטרא לבי תרי. וי"ל שסובר הרב ז"ל דקושית אביי איתא אפי' לסברת הגמ' וטעמו דאמאי לא גמרינן ממימר דלכל לאו הניתק לעשה ילקה מאחר שראינו שאע"פ שהוא ניתק לעשה לוקה וכ"ת אם כן תיקשי ליה למה לא למדנו ממימר שכל לאו שאין בו מעשה לוקין מאחר שראינו בו כן זו אינו קושיא דמדאיצטריך נשבע ומקלל חבירו בשם לומר דלקי משמע דבעלמא לא לקי וכמו שכתבו התוס' בפרק שבועות שתים בתרא אבל בלאו הניתק לעשה שאין לנו שום גילוי שלא ילקה למה לא נלמוד משם ותירץ הוו להו תרי לאוי וגם כתב הרב ועוד

שהוא לאו וכו' וזהו כפי הגירסא האחרת שכתב רש"י ז"ל וכתב טעמם דהשני גירסאות דשניהם כאחד טובים:

וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכו'. בריש פרק אלו הן הלוקין אמר דר' עקיבא סבר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו ופסק רבינו כמותו וכן פסק פרק ב' מהל' שבת וכמו שכתב שם הרב המגיד עוד אמרו שם אי הכי חייבי כריתות נמי לאו שניתן לאזהרת כרת הוא אמר ליה רב מרדכי לרב אשי הכי אמר אבימי דהגרוניא משמיה דרבא חייבי כריתות לא צריכי התראה וכו' ע"כ משמע מכאן דר' עקיבא דסבר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכו' סבר דבכריתות לא צריכי התראה דאם לא כן לא היה להם ללקות ואם כן לכאורה נראה מוכרח בדברי רבינו שסובר כן כיון דפסק כר' עקיבא והוא פסק לקמן דחייבי כריתות לוקין משמע דע"כ סבור דחייבי כריתות לא צריכי התראה וכדמפרש בגמ' וזה תימה דבספר המצות בעיקר הי"ד השרשים כתב הרב בהפך מזה שכתב שם אבל העיקר אצלנו לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר וכו' דסוף דבריו ואמנם יוציא בהיקש האזהרה בשביל שיתחזק לנו שרש אמנם לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר ואחר שתעלה בידנו האזהרה וכו' אז יתחייב למי שעבר ועשה כרת או מיתה ע"כ וכן בפירוש המשנה פרק אלו הן הלוקין כתב הרב אמנם באה האזהרה על העיקר שאצלנו כי התורה אינה מחייבת מיתה ולא כרת עד שיהיה לאו פשוט ע"כ. וא"כ למדנו מכל זה דחייבי כריתות צריכי התראה הפך דברי הגמ' והפך הנראה כאן וגם שם בפירוש המשנה דבריו סותרים דבתחלה אמר דחייבי כריתות ילקו ואח"כ כתב דצריכי אזהרה ואין לוקין עליהם מפני שניתנו לאזהרת מיתת ב"ד וכרת ואלו הם דברים סותרים לכך נראה ודאי דרבינו פוסק כרבינא דהביאו הגמ' בפרק אלו הן הלוקין לבסוף דשם אמר רבינא אמר לעולם כדאמרינן מעיקרא שאם עשו תשובה כו' ורבינו נ"ל שמפרשו בכה"ג רבינא אמר לעולם דהתרו בו משום כרת ומיתה וטעמא דמיתה משום כדי רשעתו וטעמא דכרת משום דבפירוש רבתה תורה מעיני לעיניך אבל בחייבי מיתות לא עבדי ג"ש משום קרא דכדי רשעתו וכי תימא הא לא עשה תשובה ואם כן בכרת אתה מחייב שתי רשעיות לא פסיקא מלתא לכרת אבל לעולם דמשום לאו אין מלקין אותו בחייבי כריתות כי היכי דאין אנו מחייבין אותו מחייבי מיתות דסבירא ליה לרבינא דכי היכי דבחייבי מיתות לא לקי משום לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד בחייבי כריתות ג"כ לא לקי משום לאו שניתן לאזהרת כרת אלא היינו טעמא דלקי משום ג"ש דלעיני לעיניך ופסק רבינו כרבינא כדרכו בכל המקומות לפסוק כאוקימתא דלבסוף דהיא במסקנא והשתא אתי שפיר דרבינא סבר דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין דלתירוצא

קמא דגמ' כתבו התוספות דסבר דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין ואם כפירוש רש"י ז"ל דרבינא מקיים התירוץ הראשון ולא סבירא ליה בפירוש רבתה תורה אם כן אתי רבינא הפך שיטת הגמ' בכל המקומות דקי"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין וזה דוחק דאוקימתא דרבינא דהוי במסקנא יש לנו להעמידה כפי ההלכה הפסוקה:

וכל לאו שניתק לעשה וכו' אלא אם לא קיים עשה שבהן וכו'. פרק אלו הן הלוקין (דף י"ד:) אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו כו' ואמרו שם אמר ליה רב פפא לרבא הא לא דמי לאויה ללאו דחסימה אמר ליה משום דכתב ביה רחמנא עשה יתירה מגרע גרע אי הכי לאו שניתק לעשה נמי וכו' הניחא למאן דאמר ביטלו ולא ביטלו וכו' מידי הוא טעמא אלא לר' יוחנן האמר ליה ר' יוחנן לתנא תני ביטלו חייב ולא ביטלו פטור כו' ואזדו לטעמייהו כו' דר' יוחנן סבר התראת ספק שמה התראה וריש לקיש סבר לא שמה התראה עוד שם (דף ט"ז.) תנן התם הנוטל אם על הבנים וכו' אמר ר' יוחנן אנו אין לנו אלא זאת ועוד אחרת וכו' הניחא למאן דתני קיימו אלא למאן דתני ביטלו וכו' בשלמא גבי שלוח וכו' עד אומר שם אלא זאת ועוד אחרת אהא אבל אונס לא עד כאן כך היא הגירסא בספרים שלנו והיא גירסת רש"י ז"ל ואם גירסתו של רבינו היא כך יפלו עליו כמה קושיות חדא דהוא מזכי שטרא לבי תרי שהוא פסק כר' יוחנן למעלה בפרק ט"ז דהתראת ספק שמה התראה ופסק כאן כר"ל דקיימו ולא קיימו שכתב אלא אם לא קיים ולא כתב אא"כ ביטל ובגמ' מוכח דהא בהא תליא ומי שסובר התראת ספק שמה התראה ע"כ סובר ביטלו ולא ביטלו ועוד קשה מזה שכפי סברת ר' יוחנן דסבר ביטלו ולא ביטלו אמרו שם בגמ' דאפילו שעשאה שליח לקבל קידושין הוא פטור ממלקות דאין זה ביטלו אלא איהי ביטלה כיון שנתרצתה בשליחות הקדושין כמו שאמרו שם אי שויתיה שליח איהי קא מבטלא ליה והוא ז"ל כתב בהל' נערה בתולה פרק ראשון מתה גרושתו קודם שיחזירנה או נתקדשה לאחר או שהיה כהן הרי זה לוקה ע"כ והרי זה לא ביטלו דאיהי קא מבטלא בקידושין ובמתה כמ"ש שם התוס' ואם דעתו לפסוק כרבי יוחנן כמו שנראה במה שפסק התראת ספק שמה התראה וכמו שנראה שם בהל' נערה כופין אותו להחזיר ואינו לוקה וכפי סברת ריש לקיש יתרו ביה שיקיים ואי לא יקיים ילקה א"ו נראה דדעתו כר' יוחנן וא"כ אפי' דקיבל הוא קידושין אינו לוקה לכך נראה ודאי דגירסת רבינו כגירסת הרי"ף ז"ל שגורס תני תנא קמיה דרבי כל מצות ל"ת שיש בו קום עשה וכו' אמר ליה ר"י מאי קאמרת וכו' תני קיימו ולא קיימו זו היא גירסת רבינו וכ"כ הרב"י בטור אבן העזר סימן קע"ז שגירסת רבינו היא כך ועדיין אנו צריכין ליישב כל הסוגיא כפי גירסא זו לפי דעת רבינו וצ"ל שישובה היא כך הניחא למ"ד קיימו

ולא קיימו אתי שפיר אלא למאן דאמר ביטלו ולא ביטלו דס"ל דדומיא דלאו דחסימה בעינן וביטלו דמי ללאו דחסימה ומפני כך לוקה כמו שפי' הרב בעל המאור מאי איכא למימר הא הכא לא דמי ותירץ מידי הוא טעמא וכו' במאי קא מיפלגי בהתראת ספק וכו' פירוש דר' יוחנן סבירא ליה קיימו ולא קיימו כלומר דאע"ג דלא ביטל העשה בידים אלא שמאליו נתבטל כמו באונס מתה או נתקדשה לקי אבל כל זמן שיש בידו לקיים העשה שלא מתה או שלא נתקדשה לא לקי אלא כופין אותו להחזיר ואינו לוקה כמו שכתב רבינו בהלכות אונס ומפתה ואע"פ שהתרו בב"ד קיים העשה ולא קיים אין מלקין אותו כל זמן שלא מתה כיון שיש בידו לקיים יוכל ר' יוחנן לסבור כן משום דס"ל דהתראת ספק שמה התראה ואם כן יתרו בשעה שיעבור הלאו ויאמרו לו דע שאם תעבור הלאו ולא תקיים העשה תלקה כמ"ש רבינו לעיל פרק י"ז ור"ל דסבירא ליה דהתראת ספק לא שמה התראה מוכרח הוא לומר ביטלו ולא ביטלו כלומר דאם לא יבטל העשה בידים לא לקי דאל"כ איך יתרו בו בשעה שיעבור הלאו ויאמרו לו דע שאם תעבור ולא תקיים עשה תלקה הא התראת ספק היא זו ואם יתרו בו אחר כך תקיים העשה ואם לא תלקה אין זו התראה בשעת איסור ועוד דיוכל לומר כל שעה אני אקיים אבל אם נאמר דצריך שיבטל העשה להלקות נוכל להתרות בו בשעת ביטול העשה ואז נאמר לו אל תבטל העשה שאם תבטלהו תלקה והוא דמשמע בשמעתא דכריתות דבעינן התראה בשעה שעובר על האזהרה כמ"ש רש"י ז"ל י"ל דשמעתתא דכריתות מפרשה רבינו אם התרו בשעת האיסור ולא בשעת התנאי ועל זה אמרו בגמ' אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה מחלוקת דר' יוחנן ור"ל כלומר היכא דלא התרו בשעת התנאי אבל אם היו מתרים בו בשעת התנאי ודאי דאפי' לריש לקיש ושאר הסוגיא שאמרו שם תנן התם הנוטל וכו' הניחא למאן דאמר וכו' שתירצו שם בגמרא אלא זאת ועוד אחרת אהא אבל אונס לא דמשמע הך קושיא לגירסא זו י"ל דמפרשה רבינו כפירוש הרב המאור ז"ל עיין שם והשתא פסק רבינו כר' יוחנן דקיימו ולא קיימו. ומ"ש בהל' אונס אתי שפיר וכן מה שכתב שם אע"פ שנאמר באונס לא יוכל לשלחה כיון שקדמו עשה שנאמר ולו תהיה לאשה הרי נתקו עשה לא משום דפסק כריש לקיש דסבר כל לאו שקדמו עשה אין לוקין דהוי ניתק לעשה וכדמשמע פשט דבריו דודאי כיון דהוא פסק כר"י דקיימו ולא קיימו ומשום הכי עכ"פ סבירא ליה לאו שקדמו עשה לוקין כדאמרו שם מידי הוא טעמא אלא לר' יוחנן וכו' משמע דמי שסובר זה יסבור זה אלא מ"ש שם כיון שקדמו עשה ר"ל שנאמר ולו תהיה לאשה עם כל ימיו שאמר בתר הכי וכתירוצא דרבא דאמר כל ימיו בעמוד והחזר קאי כלומר דכל ימיו קאי אולו תהיה לאשה וכדפירשו התוספות וכיון

שאמר ולו תהיה לאשה כל ימיו הרי נתקו לעשה כנ"ל פירוש דברי רבינו ודברי הרי"ף ז"ל יש להסכים לדבריו ומ"ש כלומר שאם לא קיים העשה אע"פ שלא ביטלו חייב ר"ל היכא דנתבטל מאליו ואי אפשר לקיימו אבל אם אפשר לקיימו אע"פ שהתרו בו בב"ד ואמרו לו תקיים העשה ולא קיים אין לוקין עליו כיון שיש בידו לקיים וכמ"ש רבינו כופין אותו להחזיר ואינו לוקה ויפרש הסוגיא כמו שפירשתי לדעת רבינו ודברי תלמידו יוכיחו ודלא כנמוקי יוסף שפירש בדבריו שאם התרו בו קיים העשה ולא קיים שילקה:

ועל לאו שבכללות וכו'. בפרק כל שעה (דף כ"ד.) יש שם מחלוקת אביי ורבא אם לוקין על לאו שבכללות וכבר פירש רבינו דבריו בשרשי המצות והרמב"ן ז"ל השיג על פירושו וכן הר"א ז"ל בהשגות השיג עליו שהוא דלא כאביי ורבא ומפני שהוא ז"ל מפרש הסוגיא כפירוש רש"י ז"ל עיין שם:

הלכה ד

מי שלקה בבית דין על איסור כרת וכו'. משנה בפרק אלו הן הנשרפין (דף פ"א:) מי שלקה ושנה ב"ד מכניסין אותו לכיפה וכו'. והנה ודאי נראה דרבינו פסק דעבירות מחזיקות דהרי מי שעבר על איסור כרת או מיתת בית דין ולא קבל התראה שכתב אחרי כן הרי אין שם מלקות ואם מלקיות מחזיקות למה כונסין אותו לכיפה א"ו דעבירות מחזיקות וכן נראה דפסק כרשב"ג דתלתא זימני בעינן דאם לא כן היכא שלא קבל התראה בפעם שנית אמאי אין כונסין אותו לכיפה ואם כן קשה דבהדיא אמרו בפ' הבא על יבמתו (דף ס"ד:) נישואין ומלקיות כרבי וסתות ושור המועד כרשב"ג וא"כ היה לו לרבינו לפסוק בנישואין [ומלקיות] כרבי כיון דהכי איפסיקא התם הילכתא בגמ' בהדיא. וי"ל דרב יוסף דאמר התם הכי סבר דמלקיות מחזיקות וכמו שכתבו שם התוספות ולהכי קאמר בפסקיו כרבי דסתמא דמתניתין אתי כוותיה כמפורש שם אבל אי סבירא לן דעבירות מחזיקות סתם מתניתין אתי כרשב"ג דתלתא בעינן ולא כרבי דאי כרבי דבתרי סגי בשניה היה להם לכונסו וא"כ כיון דסוגיא דפרק הנשרפין מוכחת דעבירות מחזיקות דהרי הביאו שם בברייתא דהתרו בו ושתק התרו בו והרכין דודאי שם נראה דעבירות מחזיקות לכך פסק רבינו כרשב"ג דהשתא אתי מתניתין כוותיה לפי הסוגיא שבפרק הנשרפין:

פרק יט

הלכה א

כל לא תעשה שיש בו כרת וכו' הבא על אחותו וכו'. חייבי כריתות האמורים כאן נזכרים בריש פרק אלו הן הלוקין. ומ"ש הטמא שאכל בשר קדש שם אמרו בגמרא דעונש כתיב בהדיא ובאזהרה פליגי ר' יוחנן וריש לקיש דר"ל אמר אזהרתיה מבכל קדש לא תגע ור' יוחנן אמר אתיא טומאתו טומאתו ובהלכות פסולי המוקדשין פ' י"ח פסק רבינו כריש לקיש שכתב שם והיכן הזהיר על עון זה ביולדת שהרי נאמר בכל קדש לא תגע וכו' והטעם שבגמ' אמרו שם תניא כוותיה דר"ל אבל יש תימה בדברי רבינו דאיך פסק כרבי יוחנן בשני מחלוקות האחרים שהם טמא שאכל בשר קדש לפני זריקת דמים דר' יוחנן אמר אינו לוקה ופסק שם באותו הפרק כמותו ואינו לוקה שכתב שם והמטמא את הקדשים אינו לוקה וכן טמא שנגע בקדש שר"י אמר אינו לוקה פסק גם שם באותו הפרק כמותו שכתב והמטמא וכו' שכתב ואינו לוקה אלא האוכל אחר זריקת דמים וכן לקמן בפרק זה כתב ג"כ זר שאכל בשר קדשי קדשים אחר מתן דמים משמע הא קודם אינו לוקה כר' יוחנן ובגמ' פרק אלו הן הלוקין (דף י"ד:) וכן בזבחים פרק כל הפסולין (דף ל"ד) מוכח דהא בהא תליא דריש לקיש שסובר דהאזהרה מבכל קדש לא תגע סובר דלוקה משום דקרא איירי בכל קדשים ומדאפקיה בלשון נגיעה אזהרה לנגיעה דקדשים ומדאיתקש למקדש הוי אזהרה לאכילה ומש"ה לקי משום בכל קדש לא תגע אבל לר' יוחנן דלא מפיק לאזהרה מהכא אלא מוקי ליה לתרומה לא לקי משום דקרא דבכל קדש לא איירי בשאר קדשים וכן המחלוקת האחר מבואר שם דתלוי בזה שאמרו דר' יוחנן אזיל לטעמיה דסבר דאזהרה בתרומה אתי מטומאתו טומאתו ומש"ה סבר דלפני זריקת דמים אינו לוקה אבל ר"ל דסובר דאתי מבכל קדש לא תגע לקי ואם כן קשה דרבינו פוסק כריש לקיש משום דתניא כוותיה היה לו לפסוק במחלוקות אחרות גם כן כמותו דהא בהא תליא כדפירשתי. וי"ל דרבינו סבר דכיון דקי"ל ר"י וריש לקיש הלכה כר"י כל היכא דאנו יכולין לקיים כללין מקיימינן ודוקא במחלוקת האחד דבכל קדש לא תגע דהוא אזהרה לקדשים דמצינו הברייתא מסייעת לריש לקיש בפירוש פסקינן כוותיה אבל בשתי מחלוקות אחרות לא פסקינן משום דאין הברייתא מסייעת לדבריו בפירוש דיש ליישב לדעת ר"י ולומר דאע"ג דקרא דלא תגע איירי בקדשים מ"מ לא לקי היכא דנגע בקדש דכיון דעיקר קרא אתי לאזהרה באוכל קדשים ולא מפקינן איסור הנגיעה אלא מדאפקיה בלשון נגיעה מסתייא דאמרינן דעשה זה איסור לאו בלבד אבל לא נאמר שבעבור כך ילקה כיון שעיקר הלאו לאכילה אתא ואע"ג דבגמ' אמרו דטעמא דר"י משום

דבכל קדש לתרומה אתא וא"כ משמע דהא בהא תליא י"ל דאלו הן דברי הגמ' דקודם שידענו תניא כוותיה היה מפרש הגמ' דברי ר"י כן אבל אחר שידענו הברייתא כל היכא שאנו יכולים לקיים דברי ר"י מקיימינן כי היכי דברייתא לא ליהוי תיובתיה ויתקיים כלל שבידינו ריש לקיש ור"י הלכה כר"י וא"כ לפי האמת דקאמר גמ' תניא כוותיה לא קאי טעמא דלעיל דאמר ההוא לתרומה כו' וכן במחלוקת דקאמר לפני זריקה אינו לוקה אע"ג דאמרו בגמ' דר"י לטעמיה דאמר דאתיא טומאתו טומאתו זה לפי מאי דס"ד דלא ידענו תניא כוותיה כדפרישית אבל לפי האמת נאמר דטעמא דר"י הוא דכיון דמאי דמוקמינן קרא באכילה לא ידענו זה אלא מדאיתקש קדש למקדש א"כ משמע דהאזהרה היא בדבר שיש בו כרת א"כ ודאי דלא איירי קרא אלא באכילה שיש בה כרת ובהא קאמר אזהרה ואכילה שיש בה כרת לא הוי אלא לאחר זריקה וכדפירש"י ז"ל דמפקינן במנחות פ"ג (דף כ"ה:) יכול יהיו חייבין וכו' א"כ ודאי דהאזהרה אינה אלא בדבר שיש בו כרת באכילה שהוא [אחר] זריקה והוא טעם נכון ובזה יתיישב סברת ר"י בשתי המחלוקות ויסכים עם הברייתא ולא תהוי תיובתא ולכך פסק רבינו בהנהו כוותיה אבל במחלוקת שסותרת הברייתא בפירוש דבריו פסק כריש לקיש:

הלכה ב

זר שאכל תרומה גדולה וכו'. בפרק אלו הנשרפין אמר שם בגמ' מנין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו במיתה שנאמר ומתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת ופסקה רבינו פרק שביעי מהלכות תרומות שכתב שם וז"ל וטמא שאכל תרומה טמאה אע"פ שהוא בלאו אינו לוקה שהרי אינו קדש ע"כ וא"כ יש לתמוה בדברי רבינו כיון דבזה לא ידעינן מיתה אלא משום דכתיב ומתו בו כי יחללוהו גבי כהן ומדסמיך ליה וכל זר לא יאכל קדש ילפינן ביה מיתה כמבואר שם בגמ' במה שהקשו שם לרב וכן כתב רבינו פרק ששי מהלכות תרומות זר שאכל תרומה בזדון בין שהיה טמא בין שהיה טהור וכו' שנאמר ומתו בו כי יחללוהו אם כן קשה כיון דבכהן עצמו דעיקר קרא כתיב ביה היכא שאכל תרומה טמאה אינו לוקה משום דאינה קדש מאין יצא לו זר שאכל תרומה טמאה שחייב מיתה כיון דלא ילפינן אלא מכהן ובכהן ליכא מיתה ואפילו מלקות שאינה קדש דיו לבא מן הדין להיות כנדון. ואפשר לומר בדוחק דסברת רבינו הכי אמרינן מחוללת ועומדת היא לגבי כהן דכיון דהוא מותר בתרומה אע"ג דהוא טמא כיון דהיא טמאה אוקי טומאה בהדי טומאה ואינה קדש דהוא מותר בה כשהיא טהורה אבל בזר שלעולם אסור בתרומה אפילו היא טהורה א"כ כשהיא טמאה והוא טמא היא קדש לגביה אע"ג דהיא טמאה כיון דאי לאו האי היא קדש גביה אבל אין זה

מספיק דמ"מ לא היה לו לרבינו להוציא דין לענוש מיתה מסברא כזו כיון דאין לו ראיה ברורה וגבי כהן עצמו מצינו דפטור ואפילו בטמא שאכל בשר קדש שמצינו שהחמירו התם משום טומאת הגוף כדכתב בפרק י"א מהלכות פסולי המוקדשין שכתב שם רבינו שחייב כרת וכמבואר בגמ' בזבחים פרק השוחט והמעלה מ"מ היכא דהוא טהור והקדש טמא אינו חייב כרת והכא ענש בכל אופן אפילו שהוא טהור והיא טמאה וגם מ"ש בהלכות תרומות שכהן טמא שאכל תרומה טמאה אינו לוקה אין זה במשמע דברי הגמ' דשם לא אמרו אלא אינו במיתה משום דנאמר גבי מיתה חלול אבל מלקות מיהא איכא:

זר שאכל תרומת מעשר וכו'. כל הני ארבע בבות דזר שאכל תרומה או אכל תרומת מעשר או בכורים או חלה נפקא ליה לרבינו מכל זר לא יאכל קדש דאיירי בתרומה וכל הני תרומה איקרו כמ"ש רבינו בהלכות תרומות פרק עשירי וכמ"ש זה רבינו בפירוש במצות לא תעשה סימן קל"ג וסימן קל"ט ע"ש ואע"ג דכל לאו שבכללות אין לוקין עליו וכדכתב רבינו בשרש תשיעי ולי נראה דזה דומה לאחד מאלו שהביא שם רבינו ז"ל י"ל דלא הוי לאו שבכללות דכולהו איקרו תרומה כדאמרינן וחדא מילתא היא ואע"ג דכולהו נפקי מחד לאו מנאן רבינו ארבעה מפני שאין דעתו למנות הלאוין שהם חייבים מיתה בידי שמים ומלקות כמה הם דאם היה דעתו כן היה ראוי שיאמר כל לא תעשה שחייבים מיתה בידי שמים י"ח הן כמ"ש גבי כריתות כל לא תעשה שיש בו כרת כ"א וכן למטה כתב לא תעשה שבתורה שאין בהן לא כרת ולא מיתה מפני ששם דעתו למנות הלאוין אבל כאן דעתו למנות המחוייבין מיתה כמה הם ולא הלאוין מפני כן מנה אלו הארבעה אע"פ שהם יוצאים מלאו אחד. דינים אלו ביארם רבינו בספר שרשי המצות סימן קל"ג וקמ"ט והם מפורשים במשנה דין הביכורים והתרומה ריש פרק שני דביכורים התרומה והביכורים חייבים עליהם מיתה ודין תרומת מעשר פרק אלו הן הלוקין ומעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו ודין החלה פרק ראשון מהלכות חלה החלה והתרומה חייבים עליהם מיתה וחומש. ומ"ש שאכל בכורים אחד שנכנסו לירושלים כלומר דאם לא נכנסו לירושלים אינו לוקה כדין מעשר שני וכן אמרו שם בפרק אלו הן הלוקין ביכורים מאימתי חייבים עליהם משיראו פני הבית וכן אמרו שם במעשר שני אפי' לא ראו פני הבית שנכנסו לפנים מן החומה וכמ"ש רבינו בספר הנזכר סימן קמ"א וסימן קמ"ט. ומשמע לי שאע"פ שרבינו לא כתב בין טמאה בין טהורה אלא בתרומה גדולה בלבד ה"ה בתרומת מעשר וחלה ובכורים אלא שכתבו בחדא והוא הדין באינך דכלהו איקרו תרומה כדפירש רש"י וכלהו נפקי מחד קרא:

האוכל טבל שלא הורם ממנו תרומה גדולה וכו' האוכל עיסה שלא הורמה חלתה וכו'. הני תרי נפקי לן מלא יחללו את קדשי בני ישראל כמ"ש רבינו בסימן קנ"ג ודין זה בפרק אלו הן הנשרפין מנין לאוכל טבל במיתה שנאמר ולא יחללו וכו' ועיסה שלא הורמה חלתה איקרי טבל כמבואר במשנה פרק שלישי דחלה שאמרו שם גלגלה בחיטים וטמטמה בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה כלומר מפני שהיא טבל. וכל היכא שלא הורמו ביכורים לא כתב רבינו שהוא טבל מפני שהביכורים אינם טובלין כמו שאמר במשנה פרק שני דביכורים התרומה והמעשר אוסרין את הגורן וכו' מה שאין כן בבכורים ומ"ש שלא הרים תרומה גדולה ותרומת מעשר ר"ל שאם חייב אחד מהם חייב מיתה. ולאו זה של ולא יחללו את קדשי בני ישראל כתבו רבינו במנין המצות ובביאורן סימן קנ"ג וביאר שם הדבר הרבה אבל בהלכות תרומות בתחלתן כשכתב יש בהן שמונה מצות שתי מצות עשה ושש מצות לא תעשה לא מנה שם לאו של ולא יחללו את קדשי בני ישראל וכן לא מנאו בהלכות מעשר בתחלתן כשכתב מצותן אחת היא וכו' ולא ידעתי למה לא הזכירו שם כיון דבאותן ההלכות נזכרים דיני הטבל:

כהן טמא שאכל תרומה טהורה וכו'. במכות פרק אלו הן הלוקין דמה אזהרה לתרומה מאיש איש כל זרע ישראל וכו' ודוקא טהורה כמו שכתב אבל טמאה אינו חייב כמו שביארתי:

כהן שנכנס לקדש הקדשים שלא לעבודה. כבר ביארו רבינו בסימן ס"ח בביאור המצות:

כהן שיצא וכו'. ביארו רבינו בספר הנזכר סימן קס"ה:

לוי שעבד בעבודת כהנים וכו'. ביארו רבינו בספר הנזכר סימן ע"ב:

מחוסר בגדים וכו' עד קרוע בגדים ששמש. כל אלו מבוארין בגמ' פרק אלו הן הנשרפין:

הלכה ג

אבל המשמש בלא קידוש ידים ורגלים וכו'. אלו השלשה מבוארים בסוף פרק אלו הן הנחנקין ופשוט הוא שאינו לוקה כמ"ש רבינו ואע"פ שאמרו שם תני תנא קמיה דרב חסדא הכובש נבואתו לוקה כבר כתבו שם התוס' דע"כ הוא מכות מרדות כמבואר שם:

הלכה ד

כל לא תעשה שאין בהן לא כרת וכו' העושה צלם וכו' העושה צלם לנוי וכו'. הני תרי הזכיר רבינו בריש מצות ל"ת וביארן שם ותימה למה לא הזכיר כאן תרי לאוין שיש בעושה צלם האחד העושה ע"א לעבוד כלומר שיצוה לעשותה והאחד העושה אותה

בעצמו שיעבדוה אחרים ואם עשאה לעצמו חייב שתי מלקיות כמ"ש שם רבינו ובהל' ע"א פרק ג' וצ"ע:

הפונה אל האלילים באחד מן המעשים וכו'. גם זה כתב רבינו שם בס"י וביארו ומה שכתב באחד מן המעשים י"ל שאם לא עשה מעשה בענין אינו לוקה דהוי לאו שאין בו מעשה וכ"כ בהלכות ע"ז פרק ב' וכל הנפנה אחריה בדרך שהוא נעשה מעשה הרי זה לוקה:

המקים מצבה ונוטע אילן ונותן אבן משכית וכו'. ביארם רבינו בספרו ס"י י"א י"ב י"ג:

הנודר בשם ע"א והנשבע בה וכו'. ביאר זה רבינו שם סימן י"ד שהוא מושם אלהים אחרים לא תזכירו וכ"כ בפ"ה מהל' ע"ז הנודר בשם ע"א והנשבע בה לוקה שנאמר ושם אלהים אחרים לא תזכירו וכו'. שם בהשגות א"א זה לא אמרו בגמ' אלא אליבא דר' יהודה דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ולית הלכתא כוותיה אלא כר' יוחנן משום דר"י הגלילי דאמר כל ל"ת שבתורה וכו' חוץ מנשבע ומימר ע"כ. ובאמת שבפרק ארבע מיתות על מתני' דהנודר בשמו והמקיים בשמו אמרו שם במסקנא כי אתא רבין אר"א על כולן אינו לוקה חוץ מן הנודר בשמו ומקיים בשמו והקשו מאי שנא אהנך דלא לקי דהוי לאו שבכללות הני נמי לאו שאין בו מעשה הוא ותירצו הא נמי ר' יהודה היא וכו' מיהו היה נראה לי לתרץ זה לדעת רבינו ולומר דמ"ש רבינו שחייב מלקות הוא שיהיה מעשה כמו אל תפנו אל האלילים שכתב רבינו שחייב בשיעשה מעשה וכי תימא בשלמא התם משכחת לה מעשה שיפנה לדבר אחד שבידו ויאמר כזה על צורה כזו לחול וכו' כמו שמבואר בדברי רבינו בספר המצות אבל הכא היכי משכחת לה מעשה י"ל דבפרקא קמא דתמורה אמרינן גבי חוץ מנשבע ומימר וכו' היכי דמי אי דאמר שלא אוכל ואכל התם מעשה עשה הכא נמי משכחת לה שנשבע שיאכל ואכל שעשה מעשה ואע"פ שרבינו לא ביאר זה אפשר לומר דכיון דביאר לאו שאין בו מעשה לוקין ממילא משמע דהכא בשיש מעשה איירי ומה שאמרו בגמ' הא מני ר' יהודה אפשר היה להם לתרץ אפילו תימא רבנן בשעשה מעשה כדאמרינן אלא רצה להעמיד המימרא כוללת דבכל ענין לקי דסתם אמרה ר' אלעזר. זהו מה שנראה לדעת רבינו ובהכי ניחא לי קושיא אחרת שקשה לי על דברי רבינו דהוא כתב שם בפרק חמישי ואסור להשביע לעכו"ם ביראתו וכו' ואפילו להזכיר וכו' מהאי קרא דושם אלהים אחרים לא תזכירו ונראה דהוא פסק כד"א דאמרו שם בברייתא דבר אחר לא ישמע אזהרה למסית ומדיח ולכך דאמר כל הני דרשות דלעיל דלא יגרום לאחרים שלא ידור וכו' ושלא יאמר אדם לחבירו שמור וכו' נפקא לן מלא תזכירו כמו שכתבו שם התוס' ואין זה לאו שבכללות דחדא

מילתא שמזכיר שם ע"כ כמו שכתבו הם ז"ל וא"כ קשה דאמאי כתב רבינו שם וכאן בנודר ונשבע לקי אבל גורם לאחרים ושמור לא ר"ל דלא לקי הא כיון דכולהו נפקא לן מלא תזכירו א"כ ראוי היה לומר דלקי על כלהו דאין זה לאו שבכללות כדכתיבנא דאם תאמר דהוי לאו שבכללות אפי' בנודר ונשבע דשייך מעשה כדכתיבנא לקי אבל בשאר לא שייך מעשה לא לקי. ואכתי קשיא לי דהוא כתב שם בפרק חמישי דאזהרה לנביא המתנבא בע"א הוא מושם אלהים אחרים לא תזכירו וא"כ קשה דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דהוא מתנבא בע"א ואמאי לקי בנודר ונשבע וכמו שהקשו שם התוס' ז"ל. וי"ל דודאי עיקר קרא לאזהרת מיתת ב"ד דהוא מתנבא בע"א [לא] אתא דפשט הכתוב אינו מוכיח הך דרשא אדרבא מוכח טפי לומר הזכרת השם בנודר ונשבע וגורם שיקיימו א"כ ודאי טפי מסתבר לומר דעיקר קרא אתא למאי דמשמע מפשטיה ומ"מ האזהרה דמתנבא נפקא בתר הכי דבכל דהו מזהירין היכא דהעונש מפורש כמ"ש רבינו בספר המצות סימן כ"ו שכתב שם ואינו נמנע היות לאו אחד מזהיר מדברים רבים ולא יהיה משפטו לאו שבכללות כשהתבאר העונש בכל ענין וענין והנה אביא לך מזה דמיונות רבים במקומם ע"כ. וראיה לדבר זה מה שאמרו בפרק ארבע מיתות אזהרה לבן סורר ומורה מנין ת"ל לא תאכלו על הדם והאי לאו הוי לאו שבכללות כמבואר שם וכן ביארו רבינו בספר הנזכר סימן קנ"ה גבי בן סורר ומורה שם ובזה יתורץ קושית התוס' שהקשו במה שאמרו לא לקי בלא תאכל על הדם מפני שהוא לאו שבכללות תיפוק ליה משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דיש לומר דודאי עיקר קרא לא אתא לאזהרת בן סורר דפשטיה דקרא לא מוכח האי דרשא אדרבא מוכחא טפי שאר דרשות וקל להבין. וא"כ ודאי דעיקר קרא לשאר דרשות אתא ואזהרה דבן סורר נפקא ליה כדאמרינן דבכל דהו מזהירין היכא דהעונש מפורש. ועדיין קשה לי בדברי רבינו דלמה מנה נודר ונשבע בתרי כיון דשניהם יוצאים מלאו אחד דהא אין דעת רבינו למנות כאן אלא הלאוין שחייבין מלקות עליהן שכן כתב כל לא תעשה שבתורה שאין בהן כו' משמע שבא למנות הלאוין וא"כ לא היה ראוי לו למנות נודר ונשבע בתרי אלא בחד וצ"ע:

הנהנה בה וכו'. בסוף מכות (דף כ"ב) ומבואר וביאר רבינו במנין המצות שהוא מלא תביא תועבה אל ביתך. עוד מנה שם רבינו סימן כ"ב שלא ליהנות בתכשיטין שקשטו לע"א שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולא ידעתי למה לא מנה אותן כאן ואולי שהוא כלול במה שאמר הנהנה בה אבל אין זה מספיק שכיון שמנאו שם בלאו בפני עצמו ודעתו למנות כאן הלאוין שחייבין עליהם מלקות כדפרישית א"כ היה לו למנותו כאן:

הבונה עיר הנדחת וכו'. מפורש שם סי' כ"ג:

הנהנה ממנה. שם סימן כ"ד:

קוסם ומעונן מנחש חובר דורש אל המתים. מנאם שם סימן ל"ב ול"ג ול"ה ול"ח ומקרא כתוב לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים וכל אלו חייבים על כל אחד מהם בפני עצמו דמדיצאו אונן ומנחש לחלק ה"ה לאינך כמ"ש בפרק שלפני זה וקשה למה לא מנה כאן רבינו שואל באוב ובידעוני שמנאו שם במנין המצות בשני לאוין סימן ל"ו ול"ז וכתב בפ' י"א מהלכות ע"א נמצאת למד שבעל אוב וידעוני וכו' ואם כיון מעשיו ועשה כפי מאמרו לוקה ע"כ והרי זה דומה למעונן וחובר ולשאר דגם שם כתב רבינו בהן דבעשיית מעשה לוקה ואם לא עשה פטור ומ"מ מנאן כאן בכלל חייבי מלקות כשעשו מעשה אם כן גם שואל אוב וידעוני היה לו למנות דחייבים מלקות בעשיית מעשה וצ"ע:

המוחק שם וכו'. מפורש שם סי' ס"ח:

המכבה אש מן המזבח. שם סי' פ"א:

העולה עליו במעלות. שם סי' פ':

הנכנס לעזרה בבגדים טמאים. שם סימן ע"ז ויהיה טמא מהכנס במקדש כו' כל העזרה וכו' והביא שם ברייתא בספרי דאמרו שם על רחיצת גופו ענוש כרת ועל כבוס בגדים בארבעים:

זב וכיוצא בו שנכנס להר הבית. שם סימן ע"ח:

המסיר בדי ארון המזיח חשן מעל האפוד הקורע פי המעיל. שם סי' פ"ו פ"ז פ"ח. ובסוף מכות (דף כ"ב) מבואר בגמ':

המקריב על מזבח הזהב. שם סי' פ"ב. עוד שם סימן ע"ט שהזהירנו מלבנות מזבח מאבנים שנגע בהן ברזל והוא אמרו יתברך לא תבנה אתהן גזית וכו' ובהלכות בית הבחירה פרק א' כתב רבינו והבונה אבן שנגע בה ברזל במזבח או בכבש לוקה שנאמר לא תבנה אתהן גזית וא"כ תימה איך לא מנאו כאן וצ"ע:

כהן שנכנס להיכל שלא בשעת עבודה. שם סי' ס"ח שהזכיר כ"ג וכו' וסוף דבריו ובגמ' מנחות אמרו בפירוש על ההיכל בארבעים:

פרק כ

הלכה ג

איש שאנסוהו עד שבא על הערוה וכו'. אע"ג דבהלכות יסודי התורה פ"ה כתב רבינו דבגלוי עריות יהרג ואל יעבור ואם עבר ולא נהרג ה"ז מחלל את השם אבל חיוב מיתה

משמע דאינו חייב. י"ל דאיירי היכא דהיה מוקשה ועומד אבל אם נתקשה ודאי דלרצונו הוא וחייב מיתה ומ"מ לאו חיוב מיתה ממש אלא דין חיוב מיתה דהרי אין כאן התראה וכדכתב הרב כסף משנה וכו':

הלכה יא

אין הדיינין יושבין לדון וכו'. רבינו פסק כרב קטינא דאמר הכי בפרק הזהב (דף נ"ח:) אבל הרא"ש בפסקיו פסק דלא כרב קטינא ואין גומרין הדין בפחות משוה פרוטה וטעם מחלוקתם דרבינו מפרש דמאי דקאמר בגמ' גבי הא דתני לוי ישיבת הדיינין לאפוקי מדרב קטינא ר"ל ממאי דסבירא לן דלפי מאי דס"ד מעיקרא דאמר רב קטינא אפי' להתחיל ולישב לא בעי פרוטה להכי קאמר דהוי דלא כוותיה אבל לפי המסקנא דמאי דאמר רב קטינא הוי לגמור הדין אבל להתחיל מודה דצריך פרוטה אתי שפיר לוי כוותיה דמאי דקאמר איהו ישיבת הדיינין בפרוטה היינו תחילת ישיבת הדיינין וכיון שכן קם ליה רב קטינא כהלכתא ופסק רבינו כוותיה אבל הרא"ש מפרש דמאי דקאמר לאפוקי מדרב קטינא היינו אפי' לפי המסקנא דפירוש דברי רב קטינא הוי דבגמר דין לא בעי פרוטה אלא בתחלת דין קאמר דהוי דלא כרב קטינא משום דישיבת הדיינין דקאמר לוי משמע אפי' גמר הישיבה בעינן פרוטה ויש סעד לדברינו מה שהקשו התוס' כשאמרו שם ותנא דידן מ"ט לא קתני ישיבת הדיינין דהקשו שם דאמאי לא משני דתנא דידן אית ליה כרב קטינא ולפירוש רבינו ניחא דאפי' דאית ליה כרב קטינא משמע תחלת הישיבה מודה רב קטינא דבעינן פרוטה וא"כ הוה ליה למתנייה דישיבת הדיינין משמע תחלת הישיבה כדכתיבנא וכן תירצו שם התוספות אבל לפירוש הרא"ש קשה הך קושיא דהוא מפרש דפירוש ישיבת הדיינין בפרוטה משמע גמר הישיבה וא"כ לימא דתנא דידן אית ליה כרב קטינא ולכך לא מני ישיבת הדיינים דהוה משמע דאפי' גמר הישיבה בפרוטה כדתני לוי. וי"ל לדעתו ז"ל דלא ניחא ליה לגמ' לומר דתנא דידן ולוי פליגי בהאי דינא אי נמי י"ל דאפי' נימא הכי אכתי קשה דהוה ליה לתנא דידן למיתני הך פרוטה ולימא בהדיא תחלת ישיבת הדיינין בפרוטה והיינו כרב קטינא:

פרק כא

הלכה ו

ודין אלמנה קודם לת"ח וכו'. הקשה הבכ"מ דאמרינן בפרק שני דייני גזרות (דף ק"ה:) דסלקיה לדינא דיתמי ואחתיה קמיה וא"כ משמע דדין ת"ח קודם לדין היתום וכ"ש דין האלמנה שדין היתום קודם לה. ונ"ל לתרץ דרבינו הוקשה לו על ההוא עובדא דפ'

שני דייני גזרות מה שהוקשה להריטב"א כתבו הרב"י בח"מ סימן ט"ו דא"כ היכי אמרי' בפ' שבועת העדות (דף ל') דשלח ליה רב יוסף לר"נ עולא חבירנו עמית וכו' למשרי בתגריה ולא חש לאסתתומי טענתא דאידך ולזה תירץ רבינו דודאי אם קודם ת"ח לעם הארץ אין כאן סתום טענות דודאי העם הארץ יודע דמקדימין לחכם בשביל כבוד תורתו אבל מה שנסתתמו טענותיו בההיא דר"נ הוא מפני שראה שהקדים לת"ח אפי' ביתום דהזהירה עליו התורה וקדמו אפילו לאלמנה מפני זה נראה לו דבר קשה וסבר דמחניף ליה דאפי' מה שאינו מן הדין עושה לו ולכך נסתתמו טענותיו והשתא אתי שפיר דכיון דנסתתמו טענותיו ילפינן מהתם דאין להקדים תלמיד חכם ליתום מפני שלא יסתום טענת בעל דינו:

הלכה ז

וכן בעל דין מוזהר וכו'. קשה על הרב בכ"מ שתמה דאמאי לא קאמר רבינו דבעל דין עובר משום לא תשא דקרי ביה לא תשיא אמאי לא קשיא ליה דעובר נמי משום שמוע בין אחיכם דר' חנינא דמפיק דיין מהתם מפיק נמי בעל דין דקאמר קרי ביה שמע. לכך נראה ודאי כוונת רבינו דבתחלה כתב הדרשות הפשוטות כדכתב הרב בעל כסף משנה ושמוע בין אחיכם ולא תשא פשטא דקראי הוי אזהרה לדיין ולכך כתב רבינו גבי דיין אבל בעל דין דנפיק מקרי ביה שמע קרי ביה לא תשיא כתב אח"כ רבינו ז"ל וכן בעל דין מוזהר כו' כלומר אחרי קראי דכתב תחלה הוא מוזהר מקרא דשמוע דקרי ביה שמע ומקרא דלא תשא דקרי ביה לא תשיא:

הלכה י

ולא ילמד אחד מבעלי דינין טענה כלל וכו'. הטור כתב על זה בסי' י"ז ואינו משמע כן בירושלמי דגרסינן התם ר"ה כי הוה חזי זכו לחד בר נש והוא לא הוה ידע ליה הוה פתח ליה כלומר דאפילו לא ידע בעל דין לאותה טענה כלל היה מלמד אותה וקשה עליו דדברי רבינו מוכרחים כדי שלא יסתרו דברי הירושלמי זה לזה והם דברי ר"ה עצמו דבמקום אחד אמר דהוה מקלל לדיינא דאמר מקבלין אתון חד סהדא אלא אינון יימרון ואת לא תימא ובמקום אחר קאמר דר"ה כד הוה חזי זכו לחד בר נש הוה פתח אלא ע"כ צריך לחלק בדברי רבינו דעיקר הטענה הוא שאין ראוי ללמד לו ועל זה היה מקלל לדיין שעושה כך אבל כשהבעל דין אומר אותה אלא שאינו יודע לאומרה היינו דקאמר דהוה פתח ליה ונמצאו דברי רבינו קיימים. ונ"ל להליץ בעד הטור דמה שאמר דהוה מקלל לדיינא דאמר מקבלין אתון חד סהדא הוא משום הטעם שכתב רבינו ז"ל הלואי שיודה ויאמר אמת העיד כלומר אולי הוא אומר שקר ומחמת אימת העד יודה וכשזה אומר לו

מקבל אתה ע"א הוי כאילו אומר לו תחזיק בשקרך ולא תודה וזה ודאי אסור ללמד לו טענות של שקר וזיוף ולזה אמרו עשינו עצמנו כעורכי הדיינין. אבל כשהטענה נראית שהיא אמיתית והוא אינו יודע לאומרה אפילו שאינו יודע אותה כלל מצוה ללמדה ופתח פיך לאלם הוא זו היא כוונת הטור ז"ל וטעם רבינו נתבאר:

פרק כב

הלכה ו

ואם עשו פשרה. הרב בית יוסף כתב דרבינו והרי"ף ז"ל פסקו כרשב"ג דסגי בשנים משמע דאית להו דאע"ג דקנו מידו לא מהני פשרה אלא בשנים אבל בחד לא משום דחד לא בקי בפשרה והוי כמו קנין בטעות וכי האי גוונא כתבו התוספות בפ"ק דסנהדרין דלמאן דאמר תלתא אע"ג דאיכא קנין מ"מ לא סגי בתרי משום דהוי כקנין בטעות ולא בקיאי בפשרה שפיר והוא דינא חדתא ודאי דנפקא ליה לרב בית יוסף מדברי רבינו דפשרה באחד לא מהני אלא בשנים נגד שאר הפוסקים ועוד דחה הרב"י דמאי דאתמר בגמ' דלרשב"ג אפי' בחד הוי דיחויא בעלמא ומנא להו הכי גם קשה דהוה ליה למפסק כחכמים כמו שהקשה הוא בעצמו וכן פסק הרא"ש ז"ל וכן סמ"ג בעשין ק"ו. ואפשר לומר דרבינו והרי"ף ז"ל אית להו דכיון דאיכא קנין מה לי חד מה לי תרי דלא גרע מהא דקי"ל דקבל עליו קרוב או פסול בקנין מהני אם כן הוא הדין גבי פשרה דמהני קנין אפי' בחד לכ"ע ומ"ד תרי משום דלהוו סהדי ואע"ג דאמרו בגמ' לימא תלתא תנאי בפשרה היינו משום דהוה סבר דאיירי בלא קנין ולכך היה סבר כמ"ד שנים הוו בדוקא ולאו משום דליהוו סהדי אבל השתא דאמרינן דאיכא קנין א"כ מ"ד תרי ודאי דלאו דוקא דמה לי חד מה לי תרי ודאי דלא גרע מקבל עליו קרוב או פסול כדכתיבנא ומאן דאמר תלתא סוברים הרי"ף ורבינו ז"ל דלא כתוספות שכתבו דאע"ג דאיכא קנין בעי תלתא משום דלא ליהוי קנין בטעות אלא הם סבורים דמ"ד הכי אית ליה פשרה אינה צריכה קנין כשהיא בשלשה ולכך קאמר כלומר כמו דבדין בג' בלא קנין מהני ה"נ בפשרה וחכמים סברי דבעי קנין וכיון דכן אפילו בחד מהני וכדאמרינן והילכתא פשרה צריכה קנין ר"ל נהי דלר' מאיר הוי כדאמר רב אשי דאית ליה דלא בעי קנין אבל לרבנן אית להו דבעי קנין והילכתא כוותייהו ולעולם לא אידחי מאי דקאמר רב אשי אליבא דר' מאיר דא"כ הוה ליה לגמ' למידחייה והוה ליה למימר ולא היא דהא דבעי תלתא משום דלא ליהוי קנין בטעות וכמ"ש התוס' א"ו משמע דלא אידחי מאי דקאמר רב אשי לר' מאיר והשתא

ניחא דהרי"ף ורבינו ז"ל לא הוצרכו לכתוב דבקנין בחד סגי דכיון דלא גרע מקרוב או פסול הרי כתבו דבקרוב או פסול בקנין סגי וא"כ כל שכן הכא:

פרק כג

הלכה ד

כל דיין ששאל שאלה וכו'. בפרק שני דייני גזירות (דף ק"ה:) אמרו בגמרא דרבה אע"ג דשאיל מדבי בר מריון לאחשובינהו הוא דעבד ומותר לדון להם ולא ידעתי למה לא הזכירו רבינו:

הלכה ח

וידע את מי הוא דן וכו'. הא נפקא ליה מלא לאדם תשפטו כי לה', ומאלהים נצב בעדת אל נפקא לן לפני מי הוא דן, ומסיפיה דקרא דבקרב אלהים ישפוט נפקא לן דהקב"ה שופט ועתיד ליפרע מהם. וי"ל דאלהים בתרא הוי דיינים והכי קאמר קרא אלהים נצב בעדת אל דאלהים שאמרנו הוא שופט בקרב הדיינים שר"ל ששופט להם דאי לומר שיושב בתוכם הרי כתיב אלהים נצב בעדת אל: סליקו להו הלכות סנהדרין בס"ד